

Opzet en bijdrage Oekraïense social hubs

Onderzoeksrapport Ipsos I&O

www.ipsos-publiek.nl

Colofon

Uitgave

Ipsos I&O

Zuiderval 70
7543 EZ Enschede

Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Amstelveenseweg 760
1081 JK Amsterdam

Ericssonstraat 2
5121 ML Rijen

Rapportnummer

2025/223

Datum

december 2025

Opdrachtgever

Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC)

Begeleidingscommissie

Em. prof. dr. mr. E. Niemeijer (Vrije Universiteit Amsterdam, Faculteit der Rechtsgeleerdheid) – voorzitter

Drs. C.S. van Nassau (Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum) – lid

Drs. R.W. Edens (Ministerie van Justitie en Veiligheid, Ministerie van Asiel en Migratie (DG Migratie) – beleidsdirectie) – lid

Dr. S. Boogaarts - De Bruin (Hogeschool van Arnhem en Nijmegen) – lid

Dr. L. Heyse (Rijksuniversiteit Groningen, Faculteit Gedrags- & Maatschappijwetenschappen) – lid

Drs. E. Koot (Hogeschool Utrecht) – lid

Auteurs

Laurens Klein Kranenburg, MSc (senior onderzoeker, Ipsos I&O)

Roos Thijssen, MSc (kwalitatief onderzoeker, Ipsos I&O)

Ella Houtkoop, MSc (onderzoeker, Ipsos I&O)

Martin de Bruin, MA (senior kwalitatief onderzoeker, Ipsos I&O)

Aanbevolen citeerwijze

Klein Kranenburg, L., Thijssen, R., Houtkoop, E. & de Bruin, M. (2025). *Opzet en bijdrage Oekraïense social hubs*. Amsterdam/Enschede: Ipsos I&O.

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1 Inleiding	12
1.1 Aanleiding	12
1.2 Methode	13
1.3 Leeswijzer	21
2 Context en ontwikkelingen	23
2.1 Politieke ontwikkelingen toen en nu	23
2.2 Oekraïense ontheemden in Nederland	26
2.3 Deelconclusie hoofdstuk 2	29
3 Opzet Oekraïense social hubs	32
3.1 Organisatorische randvoorwaarden zelforganisaties	32
3.2 Geografische spreiding	33
3.3 Organisatiestructuur en financiering	34
3.4 Doelstellingen	36
3.5 Doelgroepen	40
3.6 Activiteiten	43
3.7 Betekenis voor bezoekers	46
3.8 Deelconclusie hoofdstuk 3	48
4 Bijdrage aan participatie	50
4.1 Een veilige thuishaven	50
4.2 Bijdrage Oekraïense social hubs aan participatie	52
4.3 Deelconclusie hoofdstuk 4	57
5 Bijdrage aan zelfredzaamheid	59
5.1 Zelfredzaamheid stimuleren	59
5.2 Bijdrage Oekraïense social hubs aan zelfredzaamheid	59
5.3 Deelconclusie hoofdstuk 5	66
6 Bijdrage aan vrijwillige terugkeer	68
6.1 Politieke context vrijwillige terugkeer	68
6.2 Integratie en terugkeer	69
6.3 Bijdrage Oekraïense social hubs aan vrijwillige terugkeer	71
6.4 Deelconclusie hoofdstuk 6	74

7	Conclusie en discussie	76
7.1	Conclusie	76
7.2	Discussie	80
A	Bijlagen	84
A.1	Lijst van afkortingen	84
A.2	Literatuur en bronnen	85
A.3	Uitwerking Theory of Change	89
A.4	Overzicht geïnterviewde experts	102
A.5	Gespreksleidraad expertinterviews	103
A.6	Overzicht Oekraïense social hubs	108
A.7	Selectie Oekraïense social hubs voor casestudies	112
A.8	Overzicht deelnemers focusgroepen social hubs	113
A.9	Gespreksleidraad verdiepende interviews actieve betrokkenen bij social hub	114
A.10	Gespreksleidraad focusgroepen bezoekers Oekraïense social hubs	117

Samenvatting

ACHTERGROND EN OPZET ONDERZOEK

Aanleiding

Als gevolg van de grootschalige Russische invasie in februari 2022 zijn veel Oekraïners naar het buitenland gevlucht. In Nederland bevinden zich volgens de laatste cijfers 130.000 geregistreerde Oekraïense ontheemden. In veel Nederlandse gemeenten zijn burgerinitiatieven ontstaan om deze ontheemden te steunen. In sommige gemeenten zijn social hubs of huiskamers ingericht. Dit zijn plekken waar Oekraïners elkaar informeel kunnen treffen en deelnemen aan activiteiten. Deze social hubs verschillen in opzet en uitvoering. Bij de programmadirectie Oekraïense ontheemden van het ministerie van Asiel en Migratie (A&M) was er behoefte aan kennis over de manier waarop social hubs een bijdrage leveren aan de participatie en zelfredzaamheid van ontheemden uit Oekraïne. Deze behoefte leefde ook bij de social hubs zelf, om te leren van de ervaringen van andere initiatieven. In opdracht van het WODC voerde Ipsos I&O in samenwerking met Labyrinth een onderzoek uit om meer inzicht te krijgen in de bijdrage van de social hubs aan de participatie en zelfredzaamheid van Oekraïense ontheemden, en de eventuele terugkeer naar Oekraïne.

Onderzoeksvragen

De centrale vraag van het onderzoek was: kunnen de Oekraïense social hubs een bijdrage leveren aan de maatschappelijke participatie en zelfredzaamheid van ontheemden uit Oekraïne in Nederland en de terugkeer naar Oekraïne wanneer dit mogelijk is? En zo ja, op welke wijze en onder welke randvoorwaarden?

De centrale vraag is uitgewerkt in deelvragen verdeeld over drie onderzoekslijnen:

- a) de opzet en doelstellingen van Oekraïense social hubs in Nederland;
- b) de bestaande kennis in de (inter)nationale literatuur over de steun van zelfhulporganisaties aan migrantengroepen;
- c) de ervaringen met de Oekraïense social hubs in de praktijk.

Onderzoeksmethoden

Vanwege het dynamische veld waarin Oekraïense social hubs actief zijn en de variatie in organisatiestructuur, doelen en activiteiten is gekozen voor een lerende evaluatie. Ervaringen van experts, vrijwilligers en bezoekers van de Oekraïense social hubs stonden hierbij centraal.

Het onderzoek begon met een deskresearch en literatuurstudie. Op basis van de verzamelde informatie is een Theory of Change (ToC) opgesteld en zijn er acht expertinterviews gehouden om deze theorie te toetsen en aan te vullen. Vervolgens zijn er casestudies naar vier verschillende Oekraïense social hubs (Rotterdam, Eindhoven, Zwolle en Doetinchem) uitgevoerd om de theorie aan de praktijk te toetsen. In dit kader zijn er bij elke social hub interviews gehouden met initiatiefnemers en vrijwilligers en is een focusgroep uitgevoerd met bezoekers van de hub. Tevens is waar mogelijk een aanvullende documentanalyse uitgevoerd.

BEVINDINGEN

De bevindingen van het onderzoek zijn gestructureerd aan de hand van de drie hiervoor genoemde onderzoekslijnen: (1) opzet en doelstellingen van Oekraïense social hubs in Nederland, (2) de bestaande kennis in de (inter)nationale literatuur over de steun van zelfhulporganisaties aan migrantengroepen en (3) de ervaringen met de Oekraïense social hubs in de praktijk. Na de bevindingen per onderzoekslijn volgen de conclusies.

a) *De opzet en doelstellingen Oekraïense social hubs in Nederland*

Historische context en ontstaansgeschiedenis van hubs

Om te begrijpen in welke historische context de social hubs voor Oekraïners zijn ontstaan, is het Nederlandse migratiebeleid vanaf de Tweede Wereldoorlog tot aan de oprichting van de eerste hubs in 2022 bestudeerd. Met deze context wordt de toegevoegde waarde van de hubs duidelijk. Het Nederlandse migratiebeleid heeft zich ontwikkeld van een situatie waarin het naast elkaar bestaan van verschillende culturen centraal stond tot de huidige nadruk op integratie als burger in de Nederlandse maatschappij, waarbij zelfredzaamheid, taalverwerving en actieve deelname aan de maatschappij centraal staan. Bij de opvang van Oekraïners is er door de politiek aanvankelijk vanuit gegaan dat er niet meer nodig was dan participatie en zelfredzaamheid. De social hubs hebben in eerste instantie mede invulling gegeven aan deze uitgangspunten, maar hier is gaandeweg om diverse redenen van afgeweken.

Juridische status en veranderende behoeften van Oekraïense ontheemden

De Oekraïense gemeenschap is onzeker over de toekomst, maar richt zich steeds meer op permanent verblijf, nu er ruim drie jaar is verstreken sinds de grootschalige Russische invasie in februari 2022. De Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB) brengt in de eerste plaats mee dat Oekraïners een tijdelijke verblijfsstatus hebben die steeds verlengd wordt. Dit betekent dat Oekraïners andere rechten en plichten hebben dan andere vreemdelingen in Nederland. In de tweede plaats zijn Oekraïners niet inburgeringsplichtig, zoals andere asielzoekers die een verblijfsstatus krijgen dat wel zijn. Daardoor kunnen zij geen gebruikmaken van bestaande taal- en inburgeringslessen. Door de tijdelijke aard van de status van Oekraïners wordt er tevens een speciale behandeling geleverd van Nederlandse instanties zoals werkgevers en gemeenten. De Nederlandse overheid zet enerzijds in op vrijwillige terugkeer en anderzijds op een tijdelijke reguliere verblijfsvergunning voor degenen die langer blijven. Het doel is dat Oekraïense ontheemden zelfredzaam zijn en actief bijdragen aan de samenleving. Het gebrek aan taalvaardigheid (met name door de afwezigheid van inburgering) is een bijkomend effect. Dit is een hinderpaal voor de verdere participatie. De behoeften van Oekraïense ontheemden zijn door de tijd heen veranderd. Waar eerst de nadruk lag op het voorzien in basisbehoeften als kleding, voedsel en onderdak, is er tegenwoordig een grotere behoefte aan hulp bij het leren van de Nederlandse taal en het vinden van passend werk op niveau.

Doelstellingen en activiteiten van de hubs

De Oekraïense social hubs zijn opgezet om Oekraïense ontheemden te ondersteunen bij hun participatie in de Nederlandse samenleving. Alle social hubs hebben als doelstelling om een ontmoetingsplek te bieden voor Oekraïners. Daarnaast richten ze zich op participatie met behoud van de Oekraïense cultuur en uitwisseling met de Nederlandse cultuur. Sommige hubs richten zich naast Oekraïners ook op Nederlanders. Sociale hubs bieden praktische en psychologische ondersteuning. Activiteiten variëren van taallessen en culturele workshops tot informatieve bijeenkomsten en sociale evenementen. Steun voor (familie en vrienden in) Oekraïne krijgt bij alle hubs aandacht. Kleinere hubs hebben soms specifiek een praktische focus (zoals het bieden van hulp bij administratie) die de grotere hubs niet bieden. De meeste

social hubs stemmen activiteiten op de wensen en behoeften van ontheemden, de inzet van vrijwilligers en de samenwerking met instanties van de overheid en het maatschappelijk middenveld af.

Geografische spreiding en initiatiefnemers

De hubs zijn voornamelijk ontstaan in en rondom grote steden zoals Amsterdam, Rotterdam, Maastricht en Utrecht, omdat zich daar grotere Oekraïense gemeenschappen bevinden. De initiatieven zijn vaak opgezet door vrijwilligers, zoals Oekraïners die al voor 2022 naar Nederland zijn gekomen en Nederlanders die worden ondersteund door organisaties zoals gemeenten, kerken of maatschappelijke organisaties. Een belemmerende factor van deze charitatieve of vrijwillige initiatieven is vaak een gebrek aan stabiele financieringsstromen, capaciteit en deskundigheid. Dit is bij de social hubs een aanzienlijk knelpunt voor de continuïteit op langere termijn.

b) Bestaande kennis in de (inter)nationale literatuur over de steun van zelfhulporganisaties aan migrantengroepen

Zelfredzaamheid wordt gezien als het vermogen om zelfstandig dagelijkse en praktische zaken te regelen, controle te hebben over emoties, sociale vaardigheden te benutten, onafhankelijk beslissingen te nemen en problemen op te lossen. Participatie, en specifiek sociale participatie, gaat in de kern over iemands betrokkenheid bij activiteiten die interactie met anderen in de samenleving of de gemeenschap mogelijk maken.

Uit de literatuur komt naar voren dat het gevoel ergens thuis te horen van belang is voor participatie. Er zijn vanuit theoretisch perspectief drie vormen van sociale connecties die hieraan kunnen bijdragen: bonding, bridging en linking.

- *Bonding* omvat sterke en vertrouwde banden binnen een homogene groep, die emotionele steun en mentale gezondheid bevorderen. De social hubs proberen deze veilige thuishaven te bieden. Te veel focus op bonding kan het meedoen in de Nederlandse maatschappij echter belemmeren.
- *Bridging* verwijst naar contacten buiten de eigen gemeenschap voor toegang tot nieuwe informatie en kansen. Sommige social hubs proberen de verbinding met de Nederlandse gemeenschap te faciliteren. Taalbarrières, onzekerheid over de verblijfsstatus en het negatieve sentiment ten opzichte van nieuwkomers in het algemeen en Oekraïners in het bijzonder, kunnen het contact met Nederlanders bemoeilijken. Sommige Oekraïense ontheemden vinden het daarom makkelijker om contact te maken met andere nieuwkomers.
- *Linking* betreft het contact tussen Oekraïners en (Nederlandse) instanties. Door ondersteuning te bieden op het gebied van huisvesting, werk en onderwijs, proberen social hubs deze link te leggen.

Bonding en bridging staan in een complexe relatie tot elkaar. Enerzijds kan bonding bevorderlijk zijn voor bridging, doordat het bijdraagt aan het (geestelijk) welbevinden van ontheemden en hun het gevoel geeft ergens thuis te horen. Aan de andere kant kan bonding een belemmering opwerpen voor bridging als migranten te zeer op de eigen groep gefixeerd raken, en weinig contact hebben met Nederlanders en andere migrantengroepen.

Er bestaat een complexe dynamiek tussen integratie in gastlanden zoals Nederland en de wens om terug te keren naar het thuisland. Succesvolle economische en sociaal-culturele integratie vermindert vaak de neiging om terug te keren. Experts stellen dat hubs in de toekomst kunnen helpen individuen mentaal en qua vaardigheden voor te bereiden op terugkeer. Druk van gastlanden werkt hierbij waarschijnlijk contraproductief. Er moet voor gewaakt worden om hubs toegankelijk te houden voor iedereen en niet de indruk te laten ontstaan dat zij een (politiek) instrument zijn voor terugkeer.

De vier Oekraïense social hubs die in dit onderzoek als casestudy zijn onderzocht, werken aan een vorm van bonding door het bieden van een ontmoetingsplek en het organiseren van activiteiten gericht op ontheemden. De uitdaging ligt nog bij het bieden van ondersteuning op het gebied van mentale gezondheid. Door culturele taboes is het soms lastig om mentale problemen bespreekbaar te maken en de weg naar de juiste hulp te wijzen. De social hubs variëren verder in de mate waarin zij activiteiten ontplooiën gericht op bridging en linking. Dit is afhankelijk van de organisatiestructuur en financiering van de hub; en van de persoonlijke inzet, capaciteiten en connecties van de initiatiefnemers of vrijwilligers. Het bereik van de hubs is niet goed in aantallen uit te drukken, omdat het aantal bezoekers vaak niet systematisch door de hubs wordt bijgehouden. De vraag in hoeverre verschillende groepen in termen van geslacht, leeftijd, regio of andere achtergrondkenmerken daadwerkelijk worden bereikt, is op basis van dit onderzoek niet nauwkeurig te beantwoorden, maar we kunnen wel een algemene typering geven van de bezoekers van de social hubs die in dit onderzoek zijn bestudeerd. De bezoekers zijn:

- 1 **Oekraïense ontheemden:** mensen die na de grootschalige Russische invasie van Oekraïne in 2022 naar Nederland zijn gevlucht. Het gaat vooral om vrouwen en kinderen.
- 2 **Oekraïners die al voor 2022 in Nederland woonden.** Deze 'oude' diaspora bestaat zowel uit initiatiefnemers en vrijwilligers van social hubs, als uit personen die de verbinding met de cultuur zoeken.
- 3 **Nederlanders en de lokale gemeenschap.** Sommige social hubs zien het betrekken van Nederlanders als een belangrijk doel voor participatie van ontheemden en culturele uitwisseling tussen ontheemden en Nederlanders.

Sommige groepen zijn lastiger te bereiken door de social hubs. Het gaat om werkende mensen (onder andere personen met intensieve/fulltime banen), jongeren (onder andere druk met school, vinden andere dingen interessant), mannen (hoewel er relatief minder Oekraïense mannen in Nederland zijn, komen de mannen die er zijn ook niet vaak naar de social hubs), ouderen en minder validen (moeilijker ter been), mensen die wonen op het platteland (reisafstand, kosten) en mensen die erg getraumatiseerd zijn (reizen is te veel, hebben geen behoefte aan sociaal contact en lotgenotencontact).

Bijdrage aan participatie en zelfredzaamheid

De social hubs spelen een rol bij het stimuleren van zelfredzaamheid. Zij bieden een veilige omgeving waarin ontheemden ervaringen kunnen delen en naar oplossingen kunnen zoeken. De hubs richten zich op *empowerment* door het stimuleren van onafhankelijkheid en zelfredzaamheid, zonder dat zij problemen voor de ontheemden oplossen of overnemen. Er worden activiteiten georganiseerd die het proactieve handelen bevorderen. Hiervoor wordt sociale en informatieve ondersteuning geboden. Door taallessen aan te bieden, informatie te verschaffen over (vrijwilligers)werk, opleiding en zelfontplooiing, en praktische hulp te bieden bij het contact met overheidsinstanties dragen de social hubs bij aan de participatie van Oekraïners in Nederland.

Toch blijven er op dit vlak nog twee belangrijke belemmeringen voor de zelfredzaamheid en participatie van de Oekraïense ontheemden bestaan: (1) systemische barrières (moeizame erkenning van diploma's, tijdelijkheid van verblijfsstatus) en (2) onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal. Deze factoren belemmeren de toegang tot gekwalificeerd werk. Daarbij komt dat de ontheemden moeilijkheden ervaren met formele procedures zoals belastingen en contracten. Het proces naar (meer) onafhankelijkheid en zelfredzaamheid verloopt hierdoor moeizaam. Om deze barrières te overwinnen is een uitbreiding van het aanbod in de hubs gewenst. Deze uitbreiding van het aanbod in de hubs is waarschijnlijk lastig te realiseren met de bestaande personele bezetting.

Bijdrage aan vrijwillige terugkeer

Oekraïense social hubs houden de binding met het thuisland levend. Zij kunnen in principe een rol spelen bij het informeren en organiseren van discussies over vrijwillige terugkeer. Toch zijn hier de nodige twijfels en vraagtekens bij, zowel onder experts als de hubs zelf. Eventuele ondersteuning bij terugkeer moet omzichtig gebeuren, vanwege de gevoeligheid van het thema. De uitdagingen omvatten zorgen over de veiligheid in Oekraïne, onzekerheid over het voortbestaan van delen van Oekraïne als onderdeel van de Oekraïense staat en betere levensomstandigheden in de gastlanden. Daarnaast spelen financiële beperkingen en zorgen over sociale herintegratie een rol.

CONCLUSIES

Uit dit onderzoek komt naar voren dat Oekraïense social hubs een positieve rol vervullen voor Oekraïense ontheemden in Nederland. Ze spelen een constructieve rol bij het bevorderen van participatie en zelfredzaamheid. Daarbij dragen de hubs met hun activiteiten bij aan het behoud van de culturele identiteit en de band met het thuisland, wat de optie van eventuele terugkeer openhoudt.

Het bereik van de hubs is niet goed in aantallen uit te drukken, omdat het aantal bezoekers vaak niet systematisch door de hubs wordt bijgehouden. Hoewel de hubs met name vrouwen en kinderen goed lijken te bereiken, zijn andere groepen zoals werkenden, jongeren, ouderen en mensen in landelijke gebieden moeilijker te bereiken. In hoeverre deze groepen daadwerkelijk worden bereikt, is op basis van het onderzoek niet te zeggen.

De organisatiestructuur van de hubs varieert van informele groepen tot officieel geregistreerde stichtingen. Een gemeenschappelijke deler is de afhankelijkheid van projectsubsidies, donaties en de goodwill van partners zoals gemeenten, kerken en Vluchtelingenwerk. Omdat de hubs hoofdzakelijk door vrijwilligers worden gerund, staat de continuïteit onder druk, zeker nu er ruim drie jaren zijn verstreken sinds het begin van de grootschalige Russische invasie in februari 2022. Het gebrek aan zekerheid over de financiering van de activiteiten op lange termijn en – in sommige gevallen ook – de huisvesting van de hubs draagt bij aan deze kwetsbare positie.

De bijdrage van hubs aan de participatie van Oekraïense ontheemden wordt bemoeilijkt door de onzekerheid rond hun verblijfsstatus op grond van de Richtlijn Tijdelijke Bescherming. Duurzame participatie en het maken van plannen voor de lange(re) termijn zijn vanuit dit oogpunt minder realistisch. Daar komt bij dat het proces om verworven kwalificaties in Oekraïne erkend te krijgen moeizaam verloopt. De social hubs kunnen deze structurele problemen waar Oekraïense ontheemden tegenaan lopen niet oplossen, maar zij bieden wel een vorm van persoonlijke, laagdrempelige ondersteuning om ermee om te gaan.

De doelstellingen van de hubs zijn geëvolueerd met de behoeften van de Oekraïense ontheemden. Waar de focus aanvankelijk lag op het bieden van informatieve en humanitaire hulp zijn de doelstellingen geleidelijk verbreed. Doelstellingen kunnen per hub verschillend zijn, maar in het sociale en verbindende doel lijken zij veel op elkaar. De doelstelling en de rol van de social hubs hebben in een bepaald opzicht een complexe relatie met elkaar. Enerzijds zijn de activiteiten gericht op participatie in de Nederlandse samenleving, anderzijds op het behoud van de Oekraïense identiteit en het levend houden van de band met het thuisland. Dit laatste kan van belang zijn voor een eventuele terugkeer naar Oekraïne. Het bieden van hulp bij vrijwillige terugkeer naar Oekraïne is tot nu toe expliciet géén doelstelling van de hubs geweest. Als dit vraagstuk in de toekomst aan de orde komt, dan is het belangrijk om de ondersteuning een vrijwillig en faciliterend karakter te geven, en daarbij te rekening te houden met de behoeften en mogelijkheden van de hubs.

De hubs kunnen hun constructieve rol in de toekomst blijven vervullen als verder invulling wordt ingegeven aan een aantal randvoorwaarden. Het is daarbij belangrijk om te benadrukken dat er verschillende manieren zijn voor hubs om hun rol te vervullen, en dat de haalbaarheid mede afhankelijk is van de doelstellingen, schaal en mogelijkheden van de hubs. Voor het toekomstperspectief van de hubs is het belangrijk om – binnen de lokale context – invulling te geven aan:

- een structurele en voorspelbare financiering;
- stabiele, fysieke locaties;
- een faciliterende rol van de overheid;
- deskundig en betrokken leiderschap van de hubs.

Inleiding

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Sinds de Russische invasie in februari 2022 zijn veel Oekraïners naar het buitenland gevlucht. In april 2025, ruim drie jaar na de inval, wordt dit aantal op bijna 7 miljoen wereldwijd geschat, waarvan 6,3 miljoen in Europa.¹ In Nederland bevinden zich volgens de laatste cijfers 130.000 geregistreerde Oekraïense ontheemden bij gemeenten.²

Oekraïense ontheemden krijgen tijdelijke bescherming op basis van de Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB) van de Europese Unie (2001/55 EG). De RTB geeft recht op verblijf in een gemeentelijke opvanglocatie, leefgeld, medische zorg en onderwijs voor minderjarige kinderen. De RTB werd in eerste instantie geactiveerd voor een jaar, met de mogelijkheid om deze twee keer te kunnen verlengen tot en met 4 maart 2025. Gezien de onzekere situatie in Oekraïne heeft de Raad van de Europese Unie de RTB voor Oekraïne ontheemden nog twee keer met een jaar verlengd tot 4 maart 2027.³

Gelet op de voortgaande oorlog in Oekraïne is het niet erg waarschijnlijk dat ontheemden uit Oekraïne op korte termijn al in groten getale terug kunnen keren. Velen van hen zullen naar verwachting de komende jaren een nieuw bestaan in Nederland opbouwen.

In talrijke Nederlandse gemeenten zijn burgerinitiatieven ontstaan om de ontheemden uit Oekraïne te steunen. In verschillende gemeenten, zoals Utrecht, Rotterdam en Maastricht, zijn zogenaamde Oekraïense social hubs. Hier kunnen Oekraïners elkaar informeel treffen. Deze social hubs verschillen in opzet en uitvoering, maar hebben gemeen dat ze ontheemden een plek bieden om samen te komen en activiteiten te organiseren. De social hubs verschillen in de organisatievorm, betrokken partijen, wijze van financiering en verdeling van verantwoordelijkheden. Onderbouwde inzichten in de wijze waarop de steun vanuit de social hubs succesvol georganiseerd kan worden, zijn vooralsnog schaars. Bij de programmadirectie Oekraïense ontheemden van het ministerie van Asiel en Migratie (A&M) bestaat behoefte aan meer kennis over de wijze waarop Oekraïense social hubs een bijdrage kunnen leveren aan de participatie en zelfredzaamheid van ontheemden uit Oekraïne in de Nederlandse samenleving. Deze behoefte leeft ook bij de initiatieven zelf, waar men graag wil leren van de ervaringen van andere initiatieven.

Ipsos I&O voerde in samenwerking met Labyrinth dit onderzoek uit naar de opzet en bijdrage van Oekraïense social hubs.

---

¹ UNHCR (2025), *Ukraine Refugee Situation, 29 april 2025. De peildatum van de cijfers is 17 april 2025.*

² Rijksoverheid (2025a), *Cijfers opvang vluchtelingen uit Oekraïne in Nederland. De peildatum van de cijfers is 2 november 2025, gebaseerd op de Basisregistratie Personen (BRP).*

³ Zie Rijksoverheid (2024a) en Rijksoverheid (2025b).

1.2 Methode

1.2.1 Doel van het onderzoek

De doelstelling van dit onderzoek is inzichtelijk te maken of en zo ja, hoe Oekraïense social hubs kunnen bijdragen aan de maatschappelijke participatie en zelfredzaamheid van Oekraïense ontheemden in Nederland en de terugkeer naar Oekraïne wanneer dit mogelijk is.

Probleemstelling

Kunnen de zogenaamde Oekraïense social hubs een bijdrage leveren aan de maatschappelijke participatie en zelfredzaamheid van ontheemden uit Oekraïne in Nederland en de terugkeer naar Oekraïne wanneer dit mogelijk is? Zo ja, op welke wijze en onder welke randvoorwaarden?

1.2.2 Onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen vallen uiteen in een aantal onderdelen: (a) de opzet en doelstellingen Oekraïense social hubs in Nederland, (b) de bestaande kennis in de (inter)nationale literatuur over de steun van zelfhulporganisaties aan migrantengroepen en (c) de ervaringen met de Oekraïense social hubs in de praktijk. Deze drie onderzoekslijnen komen samen in onderdeel d (conclusie).

A: Opzet

- 1 Hoe ziet de opzet van Oekraïense social hubs in Nederland eruit (achtergrond, doelgroep, organisatiestructuur, betrokken partijen, financiering, geografische spreiding)?
- 2 Welke doelstellingen worden vanuit de Oekraïense social hubs nagestreefd?
- 3 Hoe wordt vanuit de Oekraïense social hubs beoogd bij te dragen aan deze doelstellingen?
- 4 Verschillen de Oekraïense social hubs in Nederland in opzet, doelstellingen en activiteiten? Zo ja, welke verschillen dienen zich aan?

B: Bestaande kennis

- 5 Wat leert bestaande, nationale en internationale literatuur over de steun die zelfhulporganisaties op korte en lange termijn kunnen bieden aan nieuwe migrantengroepen in Westerse samenlevingen?
- 6 Welke processen en randvoorwaarden hebben een veronderstelde invloed op het succesvol steun kunnen bieden vanuit zelforganisaties?
- 7 Hoe verhoudt deze ondersteuning zich tot de participatie en zelfredzaamheid van de betreffende groepen in de samenlevingen waar ze worden opgevangen? En tot de latere terugkeer naar het land van herkomst?
- 8 Hoe verhoudt de beantwoording van vraag 5 t/m 7 zich tot de opzet en de doelstellingen van Oekraïense social hubs in Nederland? Welke elementen dragen naar verwachting positief bij en welke mogelijk in mindere mate, of niet?

C: Praktijk

- 9 Hoe krijgen de voorgenomen activiteiten vorm in de praktijk?
- 10 Wie worden er bereikt en in welke mate?
- 11 Dienen zich hierbij knelpunten aan? Zo ja welke?
- 12 In welke mate en op welke wijze dragen de Oekraïense social hubs volgens de betrokkenen bij aan de participatie en zelfredzaamheid van ontheemden uit Oekraïne in Nederland?

D: Conclusie

- 13 Is het aannemelijk dat de Oekraïense social hubs met de huidige opzet en uitvoering positief bijdragen aan de maatschappelijke participatie, zelfredzaamheid en toekomstige hulp bij terugkeer van ontheemden uit Oekraïne in Nederland? Zo ja, op welke wijze en onder welke randvoorwaarden? Zo nee, waarom niet?

1.2.3 Afbakening en begrippen

Bij de afbakening van het onderzoek is het belangrijk om het begrip ‘Oekraïense social hubs’ duidelijk te definiëren. Daarnaast lichten we de betekenis van ‘experts’, ‘Oekraïners’ en andere belangrijke begrippen in dit onderzoek toe.

Oekraïense social hubs

We zien een Oekraïense social hub als een fysieke plek waar Oekraïense ontheemden elkaar kunnen ontmoeten, ervaringen kunnen uitwisselen en deel kunnen nemen aan activiteiten. Deze plek hoeft geen vaste locatie te zijn. Uitsluitend online ontmoetingsplekken en zogenoemde huiskamers binnen de Gemeentelijke Opvang Locaties vallen buiten de scope van dit onderzoek.

Een tweede criterium is dat het initiatief voor oprichting moet zijn uitgegaan van burgers, zodat er gesproken kan worden van een ‘burgerinitiatief’. In de praktijk is dit soms wat diffuus, als de gemeente en/of maatschappelijke organisaties (o.a. kerken of Vluchtelingenwerk) ook een rol hebben gespeeld in het opstarten van het project. In ieder geval moet er sprake zijn van enige betrokkenheid vanuit de Nederlandse samenleving en zelforganisatie vanuit Oekraïners (o.a. oude en nieuwe Oekraïense diaspora, Nederlanders zonder Oekraïense achtergrond) en moet het initiatief niet enkel zijn uitgegaan van professionals.

Een derde en laatste criterium is dat het burgerinitiatief in enige mate een structureel karakter moet hebben (in termen van frequentie, duur en betrokkenheid), hoewel we ons ervan bewust zijn dat dit in de praktijk (sterk) kan variëren. Een eenmalig georganiseerde activiteit valt buiten de scope van het onderzoek.

Oekraïense weekendscholen zijn niet als zodanig meegenomen in het onderzoek. Voor zover Oekraïense social hubs activiteiten als een weekendschool aanbieden, nemen we deze mee. Als het initiatief enkel een weekendschool betreft, is dit buiten beschouwing gelaten.

In de praktijk worden Oekraïense social hubs ook wel Oekraïnehuizen of Oekraïense huiskamers genoemd. In dit onderzoeksrapport gebruiken we de overkoepelende term ‘Oekraïense social hubs’. Tijdens het onderzoek ondervonden we dat deze titel de lading beter dekt. Sommige initiatieven hebben namelijk geen vaste fysieke ontmoetingsplek, waardoor ze het initiatief naar eigen zeggen geen ‘huis’ of ‘huiskamer’ konden noemen. Wanneer experts, respondenten of documenten een andere benaming gebruiken, houden we die benaming aan.

Oekraïners

In dit rapport gaat het over Oekraïners. Als in dit rapport wordt gesproken over Oekraïners of Oekraïense ontheemden, dan zijn er twee mogelijkheden:

- 1 Het gaat om deze doelgroep in (wetenschappelijke) literatuur of in expertinterviews. De reikwijdte van de uitspraken is hierbij hetzelfde als in de aangehaalde literatuur of gesprekken. Soms betreft het generaliseerbare uitspraken en soms niet.
- 2 Het gaat om deze doelgroep in de door ons bezochte social hubs. De reikwijdte van de uitspraken over deze groep is hierbij beperkt tot de betrokken hubs en de bezoekers van deze hubs. De hubs zijn weliswaar zorgvuldig geselecteerd (zie paragraaf Casestudies), maar dit is wel binnen de praktische

beperkingen van dit onderzoek gedaan. Vanwege het kwalitatieve karakter van dit onderzoek worden er geen algemene uitspraken over alle Oekraïners in dit rapport gedaan en ook niet over alle Oekraïners die social hubs bezoeken in Nederland.

Oekraïense diaspora

Diaspora is afkomstig uit het oud-Grieks en betekent verstrooiing, uitzaaing of volksverspreiding.

Oekraïense diaspora betekent in dit onderzoek de verspreiding van gemeenschappen van Oekraïners die zich in de loop der tijd buiten hun thuisland hebben gevestigd, verspreid over de hele wereld. Deze migratie is al honderd jaar aan de gang en omvat politieke vluchtelingen, arbeidsmigranten en ontheemden (Özgür & Deniz, 2024).

Participatie

Participatie, en specifiek sociale participatie, gaat in de kern over iemands betrokkenheid bij activiteiten die interactie met anderen in de samenleving of de gemeenschap mogelijk maken (Levasseur, Richard, Gauvin, & Ramond, 2010). Participatie gaat over de actie. Participatie speelt vaak een belangrijke rol in het integratieproces, maar het is geen garantie voor succesvolle integratie. Integratie is tweerichtingsverkeer: het vraagt niet alleen om actie van de nieuwkomer, maar ook om openheid en acceptatie van de ontvangende samenleving.

We willen voorzichtig zijn met het integratieframe om de verhoudingen tussen verschillende bevolkingsgroepen te duiden en de nadruk niet leggen op cultuur en religie van mensen met een migratieachtergrond (Dagevos, 2025).

In dit onderzoek ligt de focus daarom op sociale participatie, waarbij we uitgaan van het meedoen van Oekraïense ontheemden in de Nederlandse samenleving bijvoorbeeld door werk, het leren van de taal, het volgen van onderwijs en het opbouwen van een sociaal netwerk.

Tijdens de dataverzameling voor dit onderzoek liepen de begrippen ‘participatie’ en ‘integratie’ soms door elkaar. In gesprekken worden de definities niet door iedereen op dezelfde manier gehanteerd en afgebakend. Bijvoorbeeld in dit citaat: *“De behoeften van de Oekraïners zijn nu fundamenteel veranderd. De behoefte aan het leren van de Nederlandse taal staat nu voorop. En de behoefte aan nieuw, meer gekwalificeerd werk. Nu is er geen behoefte aan voedsel, geen behoefte aan kledinghulp. In het Oekraïens Huis was er vroeger een grote kledingvoorraad voor wie dat nodig had. Nu is die er niet meer, omdat er geen behoefte meer aan is. De behoeften liggen nu op een ander niveau. Integratie is actueler geworden. Vooral voor degenen met kinderen.”* (Bezoeker social hub Rotterdam)

Zelfredzaamheid

Zelfredzaamheid staat voor de mate waarin iemand zelfstandig zijn leven kan leiden (Brink, 2013). Waarbij iemand zelf problemen en tegenslagen kan oplossen en verwerken en als dat niet lukt, op tijd hulp vraagt. In dit onderzoek gaat het over het vermogen van een Oekraïense ontheemde om voor zichzelf te zorgen en zelfstandig de dagelijkse, praktische zaken van het leven te regelen en te organiseren in Nederland, en om passende hulp te zoeken wanneer dat nodig is. Voorbeelden zijn: dagelijkse activiteiten zoals boodschappen doen, een afspraak maken bij de huisarts, een Nederlandse bankrekening openen of aangifte doen bij de politie.

Vrijwillige terugkeer

Het onderzoek probeert in kaart te brengen welke rol social hubs kunnen spelen bij vrijwillige terugkeer van Oekraïense ontheemden in Nederland naar Oekraïne. De Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB) biedt Oekraïense ontheemden tot 4 maart 2027 – de mogelijkheid om tijdelijk in de EU-lidstaten te verblijven. Het gaat daarom om de eventuele vrijwilligheid van terugkeer op grond van de RTB en/of een andere verblijfstitel, zoals het mogelijke transitiedocument met een geldigheid van drie jaar dat is genoemd als opvolger van de RTB. Er is met andere woorden geen dwang vanuit de Nederlandse overheid om terug te keren. Ten tijde van de afronding van dit onderzoek werd op 28 november 2025 door de minister voor Asiel en Migratie een nieuwe Verzamelbrief aan de Tweede Kamer gestuurd, waarin een nadere uitwerking wordt gegeven aan het langetermijnbeleid voor Oekraïense ontheemden (Rijksoverheid, 2025c). De doelstelling hiervan is drieledig. Er is sprake van een inzet op vrijwillige terugkeer en steun voor Oekraïne bij de wederopbouw. Verder is het doel om uitvoeringsproblemen in de migratieketen te voorkomen door te kijken naar verlengd legaal verblijf en voorzieningen. Ten slotte wordt er een perspectief geschetst voor de samenleving, gemeenten en ontheemden voor een langere periode dan dat de RTB steeds voor één jaar geeft. Het kabinet zet erop in om deze doelstellingen te realiseren in lijn met de Raadsaanbeveling van de Europese Unie voor een gecoördineerde aanpak om de tijdelijke bescherming uit te faseren.

Bonding, bridging en linking

Er zijn vanuit theoretisch perspectief drie vormen van sociale connecties die hieraan kunnen bijdragen: bonding, bridging en linking (zie onder meer Claridge, 2018; Granovetter, 1973; Putnam, 2000).

- *Bonding* omvat sterke en vertrouwde banden binnen een homogene groep, die emotionele steun en mentale gezondheid bevorderen. De social hubs proberen deze veilige thuishaven te bieden. Te veel focus op bonding kan het meedoen in de Nederlandse maatschappij echter belemmeren.
- *Bridging* verwijst naar contacten buiten de eigen gemeenschap voor toegang tot nieuwe informatie en kansen. Sommige social hubs proberen de verbinding met de Nederlandse gemeenschap te faciliteren. Taalbarrières, onzekerheid over de verblijfsstatus en het negatieve sentiment ten opzichte van nieuwkomers in het algemeen en Oekraïners in het bijzonder, kunnen het contact met Nederlanders bemoeilijken. Sommige Oekraïense ontheemden vinden het daarom makkelijker om contact te maken met andere nieuwkomers.
- *Linking* betreft het contact tussen Oekraïners en (Nederlandse) instanties. Door ondersteuning te bieden op het gebied van huisvesting, werk en onderwijs, proberen social hubs deze link te leggen.

1.2.4 Onderzoeksmethoden

Het onderzoek gaat over een dynamisch veld: Oekraïense social hubs zijn continu in beweging en er zit variatie in de initiatieven wat betreft organisatiestructuur, doelen en activiteiten. Daarom is gekozen voor een lerende evaluatie, waarbij de nadruk ligt op het ophalen van bottom-up-ervaringen vanuit de samenleving, waaronder experts, initiatiefnemers, vrijwilligers en bezoekers van de Oekraïense social hubs.

Het onderzoek begon met een deskresearch en literatuurstudie om relevante documentatie te inventariseren. Op basis van de verzamelde informatie is een Theory of Change (ToC) opgesteld. Aan de hand van de ToC is geanalyseerd hoe social hubs in theorie kunnen bijdragen aan participatie, zelfredzaamheid en vrijwillige terugkeer. Deze theorie is tijdens expertinterviews voorgelegd en aangescherpt. Vervolgens is er geprobeerd om de output die in de theorie werd verondersteld inzichtelijk te krijgen aan de hand van vier casestudies van Oekraïense social hubs (Doetinchem, Eindhoven, Rotterdam en Zwolle). Omdat de outputs van de social hubs, vanwege hun vaak informele karakter, minder goed waren bijgehouden dan wenselijk voor de toepassing van deze methode, hebben we deze tussenstap minder uitgebreid beschreven dan in de Theory of Change gebruikelijk is en hebben we meer de nadruk gelegd op het beschrijven van de outcomes en impacts.

De onderzoeksmethoden zijn hieronder nader toegelicht.

Deskresearch

Bij de start van de deskresearch is een eerste inventarisatie gemaakt van relevante bronnen, op basis van de startnotitie van het WODC, bronnen die door de begeleidingscommissie zijn aangedragen en onze expertise. Vervolgens zijn deze bronnen gecheckt op relevantie (onder andere publicatiedatum, autoriteit, relatie met onderzoeksvraag en inschatting van de accuraatheid) en hebben we de begeleidingscommissie verzocht om verdere suggesties voor relevante literatuur aan te leveren. In alle bronnen zijn tevens de referenties nagelopen om tot een zo volledig mogelijke lijst van relevante literatuur te komen (de sneeuwbalmethode). Ten slotte is de literatuurlijst in een later stadium nog aangevuld met suggesties voor bronnen en onderzoeken die naar voren zijn gebracht in de expertinterviews.

Literatuurstudie

Voor het raadplegen van literatuur is gebruikgemaakt van diverse wetenschappelijke databases (onder andere Google Scholar), suggesties van experts en het nalopen van referenties in reeds gevonden bronnen (sneeuwbalmethode). De literatuur is vervolgens gescand en geclassificeerd aan de hand van de volgende criteria: (1) inzichten over de werking van zelfhulporganisaties, (2) informatie over Oekraïense ontheemden in Nederland, en (3) informatie over de bestaande Oekraïense social hubs. Ook hebben we genoteerd welke hoofdstukken en paragrafen uit de bronnen relevant zijn voor dit onderzoek. Deze stukken tekst zijn ten slotte in detail gelezen en verwerkt in ons literatuuronderzoek. De geraadpleegde bronnen variëren van (wetenschappelijke) onderzoeken, beleidsstukken tot nieuws- en websiteberichten.

In totaal zijn gedurende het gehele onderzoekstraject circa 100 bronnen geraadpleegd (gescand), waarvan circa 50 daadwerkelijk zijn gebruikt. Zie bijlage A.2 voor het overzicht van geraadpleegde literatuur.

Opstellen Theory of Change

Op basis van de literatuur is een basismodel van de Theory of Change (ToC) opgesteld. Hierbij ligt de nadruk op de werkzame mechanismen die in een bepaalde context een effect tot stand kunnen brengen. Een analysekader gebaseerd op een ToC biedt de mogelijkheid om niet alleen de beoogde activiteiten en resultaten te analyseren en beoordelen, maar ook de aannames te toetsen en mechanismen en externe factoren te onderzoeken. De ToC beschrijft de noodzakelijke stappen om een langetermijndoel te realiseren, namelijk activiteiten, outputs, outcomes en de uiteindelijke impact (zie figuur 1.1). Dit model zien wij als een lerende vorm van evalueren en hebben we in eerste instantie als uitgangspunt in dit onderzoek gehanteerd.

Figuur 1.1 – Vereenvoudigde Theory of Change (ToC)

- 1 **Activities** zijn concrete handelingen. In Oekraïense social hubs kan dat bijvoorbeeld het samen koken van traditionele maaltijden zijn door Oekraïense ontheemden.
- 2 **Outputs** zijn de directe, meetbare resultaten van die activiteiten. Denk bijvoorbeeld aan: vier keer per maand gezamenlijk Oekraïens koken.
- 3 **Outcomes** beschrijven de achterliggende doelstellingen die Oekraïense social hubs hebben. Ze zijn minder tastbaar dan outputs en moeilijker te meten. Zo draagt regelmatig samen koken er mogelijk aan bij dat Oekraïners zich meer thuis voelen in hun nieuwe omgeving.
- 4 **Impact** verwijst naar de strategische doelen op de lange termijn, vaak uitgedrukt in maatschappelijke effecten. In dit geval draait het om het bevorderen van de integratie van Oekraïners in de Nederlandse samenleving.

Bij het bepalen van de activiteiten en outputs is onderzocht op welke manier de social hubs beogen bij te dragen aan de doelstellingen (onderzoeksvraag 3), met aandacht voor de onderlinge verschillen tussen de social hubs (onderzoeksvraag 4). Omdat de outputs van de social hubs, vanwege hun vaak informele karakter, minder goed waren bijgehouden dan wenselijk voor de toepassing van deze methode, hebben we deze tussenstap minder uitgebreid beschreven dan in de Theory of Change gebruikelijk is en hebben we meer de nadruk gelegd op het beschrijven van de outcomes en impacts. Om meer inzicht te krijgen in de outcomes en impact, is gekeken naar de doelstellingen die de Oekraïense social hubs nastreven (onderzoeksvraag 2). In hoofdstuk 3 worden deze inzichten beschreven. De uitwerking van de Theory of Change is terug te vinden in bijlage A.3.

Expertinterviews

In afstemming met de begeleidingscommissie is een lijst van experts samengesteld die kennis en expertise hebben op het gebied van Oekraïense social hubs en/of zelfhulporganisaties of hiermee ervaring in de praktijk hebben opgedaan. In de lijst hebben we experts vanuit drie domeinen geselecteerd: 1) beleid, 2) kennis/wetenschap en 3) maatschappij. De experts zijn benaderd voor een online interview van circa 60 minuten. De gesprekken vonden plaats tussen 17 maart en 8 april 2025 in het Nederlands of in het Engels. In totaal hebben we met acht experts gesproken (zie bijlage A.4 voor een geanonimiseerd overzicht van de geïnterviewde experts).

Tijdens de interviews hebben we vier onderzoeksthema's voorgelegd waarbinnen de onderzoeksvragen van dit onderzoek vallen:

- A. huidige opzet Oekraïense social hubs;
- B. bestaande kennis over zelfhulporganisaties en de effecten daarvan op participatie en zelfredzaamheid;
- C. reflectie op de huidige praktijk van Oekraïense social hubs;
- D. reflectie op bijdrage aan participatie, zelfredzaamheid en eventuele terugkeer.

Middels een interne duidingssessie met de interviewers hebben we de belangrijkste uitkomsten uit de gesprekken gedestilleerd. In het vervolg beschrijven we deze inzichten uit de gesprekken aan de hand van de bovenstaande vier thema's. De resultaten worden onderbouwd met geanonimiseerde citaten.

Casestudies: verdiepende interviews en focusgroepen social hubs

Een overzicht van Oekraïense social hubs in Nederland is tot stand gekomen op basis van internetzoekacties (zoekwoorden: Oekraïense huiskamer, ontmoetingsplek Oekraïners, Oekraïne-café, buurthuizen initiatieven Oekraïners, Ukraine social hubs Netherlands), met hulp van het ministerie van Justitie en Veiligheid, het ministerie van Asiel en Migratie en de experts (zie bijlage A.6). In totaal zijn er 25 Oekraïense social hubs geteld, waarvan het soms onduidelijk is of ze sinds de oprichting nog actief zijn.

Vervolgens is op basis van de deskresearch, het literatuuronderzoek en de expertinterviews een aantal selectiecriteria voor de casussen opgesteld. Deze criteria hebben mogelijk invloed op de effectiviteit van de social hubs als het gaat om de zelfredzaamheid, maatschappelijke participatie en eventuele terugkeer van de doelgroep naar Oekraïne.

- Drijvende kracht achter het initiatief: Oekraïense diaspora, Nederlandse vrijwilligers/vrijwilligersorganisaties en/of de gemeente.
- Organisatiestructuur: aansturing van de social hub, wel/geen Oekraïense (betaalde) manager, rol van de gemeente, wel of geen stichting.
- Geografische spreiding (Nielsen-regio's, stedelijk-/landelijk gebied).
- Vestiging: wel/geen vaste fysieke locatie (niet online).

- Doelgroep: wie willen ze met welke activiteiten bereiken (o.a. ouderen, kinderen, jongeren, veteranen, vrouwen)? Alleen Oekraïense ontheemden of ook de ‘oudere’ Oekraïense diaspora?
- Aantal en type activiteiten: bijvoorbeeld structureel vs. incidenteel, vooral sociaal/cultureel of ook andersoortig (bijv. toeleiding naar school/werk of psychologische begeleiding).

In overleg met de begeleidingscommissie is een viertal casussen (social hubs) geselecteerd voor verdiepend onderzoek waarbij rekening is gehouden met spreiding op de verschillende selectiecriteria. De social hubs in Rotterdam, Doetinchem, Eindhoven en Zwolle zijn als casus geselecteerd. We lichten ze hieronder nader toe.

Rotterdam: een grote sociale hub, gelegen in het westen van Nederland, met een breed pallet aan activiteiten, variërend van workshops, taalcursussen en gratis maaltijden tot ondersteuning bij allerlei hulpvragen (gezondheid, werk en ontmoeting). Er is sprake van relatief grote betrokkenheid van de gemeente (de gemeente is medefinancier, heeft een locatie verzorgd en heeft daar loketten geopend) en een betaalde Oekraïense manager. Wat betreft organisatiestructuur lijkt het Oekraïne Huis een van de meest geprofessionaliseerde hubs in Nederland te zijn.

Doetinchem: gelegen in het oosten van Nederland, in een middelgrote gemeente (ca. 60.000 inwoners). De Doetinchemse Uitdaging, een verbindingsmakelaar tussen ondernemers en maatschappelijke initiatieven, heeft aan de wieg gestaan van de Oekraïense social hub in de Driekoningenkapel (beschikbaar gesteld door de kerk). Sterk ingebed in de lokale samenleving, verbinding met een dertigtal lokale organisaties en instanties. Inmiddels is een stichting opgericht (Platform Ondersteuning Nieuwe Doetinchemmers!) die vluchtelingen (ongeacht herkomst) individueel en collectief ondersteunt bij vraagstukken op het gebied van werk, leven, gezin etc. De stichting treedt op als gesprekspartner van instanties en coördineert de inzet van vrijwilligers en activiteiten. De stichting krijgt een subsidie van de gemeente Doetinchem en ontvangt donaties van particulieren, bedrijven en organisaties.

Eindhoven: gelegen in het zuiden van Nederland, beschikt over wisselende fysieke locaties (in tegenstelling tot Rotterdam, Doetinchem en sinds kort Zwolle). Interessant is om na te gaan wat dit doet met het creëren van gemeenschapsgevoel, organiseren van activiteiten en het bereik van verschillende doelgroepen. Een van de doelstellingen is, naast het ondersteunen van de Oekraïense gemeenschap in Eindhoven, ‘het helpen van de Eindhovense gemeente met vluchtelingenopvang’. Het ondersteunen van de gemeente bij haar maatschappelijke opgave hebben we als doelstelling niet zo expliciet bij andere hubs gezien.

Tijdens de casestudie is een nader beeld verkregen van de social hub in Eindhoven dat afwijkt van het initiële beeld bij de casuselectie. De thuisbasis is een kleine Oekraïense bibliotheek in een opvanglocatie waar Oekraïense ontheemden één keer per week Oekraïense literatuur kunnen lenen. Verder worden literaire en culturele activiteiten georganiseerd met het doel om de Oekraïense cultuur levendig te houden.

Zwolle: richt zich nadrukkelijk op alle Oekraïense ontheemden én de inwoners van Zwolle en omgeving (regio Noord). De doelstellingen zijn breed, variërend van bewustzijns- en kennisvergroting over Oekraïne, belangenbehartiging van Oekraïners, behoud van de Oekraïense culturele identiteit tot het bevorderen van interculturele en zakelijke relaties tussen Oekraïne en Nederland. Op voorhand lijkt de scope dus breder te zijn dan de andere drie social hubs. Goede samenwerking tussen oude en nieuwe diaspora. De social hub wordt uitsluitend gerund door vrijwilligers. Daarnaast beschikt deze social hub sinds kort over een vaste locatie, na een tijd alleen op wisselende locaties actief te zijn geweest. Interessant is om na te gaan wat hiervan de redenen zijn geweest en wat de eventuele effecten zijn op de organisatie(structuur).

Uitvoering

We hebben contact opgenomen met de vier geselecteerde social hubs. Alle vier social hubs waren bereid om deel te nemen aan het onderzoek. De casestudies bestonden uit een (duo-)interview met actieve betrokkenen bij de Oekraïense social hub en focusgroepen met bezoekers.

We hebben in totaal vier interviews gehouden van circa 60 minuten, waarvan drie duo-interviews. De gesprekken vonden plaats tussen 10 en 25 juni 2025 in het Nederlands of Engels. Met deze actieve betrokkenen hebben we vervolgens afgestemd wanneer de huiskamergesprekken (focusgroepen) plaats konden vinden. Tijdens de interviews hebben we vier onderzoeksthema's voorgelegd waarbinnen de onderzoeksvragen van dit onderzoek vallen:

- A. huidige opzet Oekraïense social hub;
- B. reflectie op de huidige praktijk van Oekraïense social hub;
- C. reflectie op bijdrage aan participatie, zelfredzaamheid en eventuele terugkeer;
- D. toekomst van de social hub.

We hebben op de vier locaties een focusgroep georganiseerd van circa twee uur in de periode van 11 juli tot en met 27 augustus 2025. Vanwege de zomerperiode was het een uitdaging om de focusgroepen te plannen. Per focusgroep hebben we met vier tot zeven Oekraïense bezoekers van de social hub gesproken. In totaal hebben 22 Oekraïense ontheemden meegedaan, van wie 4 mannen en 18 vrouwen. De gemiddelde leeftijd van de deelnemers was 46 jaar, de jongste deelnemer was 18 jaar en de oudste deelnemer 75 jaar (zie bijlage A.8 voor een geanonimiseerd overzicht). De groepsgesprekken werden geleid door een Oekraïens- en Russischspreekende moderator. De moderators zijn geselecteerd en opgeleid door Labyrinth.

Alle deelnemers waren bezoekers – en soms ook vrijwilligers – van de social hubs. Wij hebben in het Oekraïens een uitnodigingstekst voor sociale media en een informatiedocument over het onderzoek opgesteld met daarin een voorbereidende foto-opdracht. De betrokkenen bij de social hubs hebben de informatie gedeeld via hun netwerk en op basis daarvan de geïnteresseerden uitgenodigd voor een gesprek in de social hub. Tijdens de focusgroepen zijn verschillende thema's besproken, waaronder ervaringen met de activiteiten in de social hub middels de meegebrachte foto's en de betekenis van de social hub in hun dagelijks leven (participatie, zelfredzaamheid en vrijwillige terugkeer).

De gesprekken zijn met toestemming opgenomen. De gesprekverslagen van de interviews met initiatiefnemers en vrijwilligers zijn met hen gedeeld en door hen goedgekeurd. De transcripten van de focusgroepen zijn door onderzoeksbureau Labyrinth vertaald en geanonimiseerd. De deelnemers hebben een vergoeding gekregen na afloop van de gesprekken.

1.3 Leeswijzer

De resultaten uit de verschillende onderzoeksfases zijn geïntegreerd in dit rapport. Met behulp van pictogrammen is aangegeven op welke bron(nen) de inzichten zijn gebaseerd.

Literatuur en deskresearch

Kwalitatieve gesprekken

Interpretatie kwalitatieve inzichten

De inzichten uit de kwalitatieve gesprekken kunnen het beste worden gelezen als indicaties en niet als bewezen zekerheden. Als wij al aantallen noemen, dan is dat puur ter illustratie van de verhoudingen in de onderzoeksgroep. Verder maken we gebruik van aanduidingen zoals ‘sommigen’, ‘velen’, ‘enkelen’, ‘een groep’, enzovoort, om de variatie en diversiteit in standpunten en ervaringen te benadrukken. Deze termen helpen om nuances en individuele verschillen te begrijpen, zonder te streven naar kwantificeerbare resultaten. Wij gebruiken citaten om onze waarnemingen te onderbouwen. Citaten zijn cursief geschreven en voorzien van dubbele aanhalingstekens. Als dat voor de leesbaarheid nodig is geweest, dan zijn citaten mild gecorrigeerd (bijvoorbeeld door een woord toe te voegen als deze was weggelaten); uiteraard zonder geweld te doen aan de strekking ervan. Bij de citaten worden enkele geanonimiseerde kenmerken van de respondent aangegeven: van de experts geven we aan vanuit welk type organisatie de respondent komt (zie bijlage A.4) en van de Oekraïense social hub of het een actieve betrokkene of bezoekers betreft.

Hoofdstukindeling

Hoofdstuk 2 schetst de context waarbinnen de Oekraïense social hubs actief zijn. Daarna beantwoorden we de onderzoeksvragen in de hoofdstukken 3 tot en met 6. Ten slotte bevat hoofdstuk 7 de conclusie en discussie. Daarna volgen de bijlagen.

Hoofdstuk	Antwoord op onderzoeksvragen
2 Context en ontwikkelingen	N.v.t.
3 Opzet Oekraïense social hubs	A1 t/m A4 (opzet): spreiding, organisatiestructuur en financiering, doelstellingen, doelgroepen, activiteiten en betekenis. C9 t/m C11 (praktijk) : activiteiten en bereik in de praktijk, knelpunten
4 Bijdrage aan participatie	B5 t/m B8 (bestaande kennis): processen en randvoorwaarden voor zelfhulporganisaties C12 (praktijk): bijdrage social hubs aan participatie volgens betrokkenen in de praktijk
5 Bijdrage aan zelfredzaamheid	B5 t/m B8 (bestaande kennis): processen en randvoorwaarden voor zelfhulporganisaties C12 (praktijk) : bijdrage social hubs aan zelfredzaamheid volgens betrokkenen in de praktijk
6 Bijdrage aan vrijwillige terugkeer	B5 t/m B8 (bestaande kennis): processen en randvoorwaarden voor zelfhulporganisaties C12 (praktijk): bijdrage social hubs aan vrijwillige terugkeer volgens betrokkenen in de praktijk
7 Conclusie en discussie	D13 (conclusie): aannemelijkheid dat huidige opzet en uitvoering positief bijdragen aan participatie, zelfredzaamheid en vrijwillige terugkeer, randvoorwaarden

Context en ontwikkelingen

2 Context en ontwikkelingen

Hoofdstuk 2 geeft een kort overzicht van de historische en politieke ontwikkelingen op het gebied van migratie in Nederland, beknopt inzicht in de politieke situatie in Oekraïne en het schetst een beeld van de Oekraïense ontheemden die in Nederland verblijven.

Paragraaf 2.1 beschrijft de politieke en historische ontwikkelingen rondom migratie in Nederland en geeft een tijdlijn van de belangrijkste gebeurtenissen vanaf de Russische invasie. Vervolgens zoomt paragraaf 2.2 in op de Oekraïense ontheemden in Nederland, de samenstelling en behoeften van de gemeenschap en het door hen ervaren onzekere toekomstperspectief. Ten slotte wordt het hoofdstuk afgesloten met een deelconclusie in paragraaf 2.3.

2.1 Politieke ontwikkelingen toen en nu

2.1.1 Geschiedenis participatie migranten in Nederland

De geschiedenis van participatie in Nederland is een proces dat zich in verschillende fasen heeft ontwikkeld, onder invloed van sociale en politieke ontwikkelingen. De participatie van migranten in de Nederlandse samenleving gaat gepaard met uitdagingen en mijlpalen.

Immigratie is integraal onderdeel van de geschiedenis van Nederland. In de loop der eeuwen zijn vluchtelingen en ontheemden uit verschillende landen opgevangen, zoals Portugal, Spanje, Frankrijk, België, Hongarije, Vietnam, Joegoslavië en Syrië. Daarnaast zag Nederland zich afgelopen eeuw geconfronteerd met een door het koloniale verleden veroorzaakte immigratie uit Indonesië, Suriname en de voormalige Nederlandse Antillen. Al deze immigranten hebben met wisselende moeite een participatieproces doorlopen. Er zijn vluchtelingengroepen geweest die grote rijkdom en innovatie hebben gebracht naar Nederland. Denk aan de Vlaamse immigranten die na de val Antwerpen (1585) naar de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden kwamen. Maar ook zij hebben – net als alle andere immigranten – de nodige aanpassingsproblemen gehad (lees voor een impressie hiervan *Spaanschen Brabander* van G.A. Bredero (1617)). Het participatieproces van deze groepen is minder goed beschreven dan bij arbeidsmigranten. In het vervolg van deze paragraaf kijken wij daarom naar het participatieproces bij arbeidsmigranten.

Als we kijken naar de postkoloniale tijd, kwam de arbeidsmigratie rond 1900 opgang vanwege de Limburgse mijnbouw. Duitse, Italiaanse en Joegoslavische mijnwerkers vestigden zich tijdelijk in Nederland. Na de Tweede Wereldoorlog was er sprake van een snelle economische groei (Canon van Nederland, z.d.). Dit leidde tot een tekort aan arbeidskrachten, vooral in de industrie. Bedrijven als de Hoogovens en Philips en de Twentse textielindustrie richtten hun blik daarom op het buitenland. Zij waren op zoek naar tijdelijke arbeiders, ook wel ‘gastarbeiders’. In het begin kwamen de gastarbeiders uit Italië, Spanje, Griekenland en Joegoslavië, voornamelijk mannen. Vervolgens sloot Nederland in de jaren 60 en 70 wervingsakkoorden met Turkije en Marokko.

In eerste instantie werden de nieuwe arbeidskrachten met open armen ontvangen in Nederland, maar dat veranderde langzamerhand. Er was geen overheidsbeleid gericht op inburgering: het idee was dat de arbeiders tijdelijk in Nederland zouden zijn. Van migranten werd verwacht dat ze de Nederlandse normen en cultuur volledig overnamen (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 2020). Hoewel het idee was dat de gastarbeiders tijdelijk in Nederland zouden blijven, liep dit in de praktijk anders. Contracten werden verlengd en arbeiders kregen de mogelijkheid om hun gezin naar Nederland te laten komen, in het kader van

de zogenoemde ‘gezinshereniging’ (Canon van Nederland, z.d.). In de jaren zeventig stopte de werving van gastarbeiders door de industriële teruggang.

In de jaren 90 en vroege jaren 2000 kreeg de multiculturele benadering meer aandacht. In deze periode kwamen er veranderingen in het integratiebeleid. In het verleden was het landelijk integratiebeleid specifiek gericht op de klassieke migrantengroepen, zoals in de zogenoemde Antillianengemeenten en Marokkanengemeenten. Deze benadering is de afgelopen jaren echter afgebouwd, vanwege de averechtse effecten ervan. De nadruk op specifieke groepen heeft een stigmatiserende werking voor de betrokken groepen en de betrokken gemeenten (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 2020). Er is meer aandacht gekomen voor huisvesting en onderwijs. Het Nederlandse beleid begon zich langzamerhand te richten op de blijvende integratie van migranten.

Recente beleidsmaatregelen hebben zich gericht op zogenaamde ‘civiele integratie’ met een focus op sociaaleconomische participatie, waarbij taalverwerving en kennis van de Nederlandse samenleving centraal staan. Dit is deels een reactie op maatschappelijke druk om de sociale cohesie te versterken en de misvattingen over integratie aan te pakken. Migrantengroepen dienen een bijdrage te leveren aan de samenleving, zelfredzaamheid staat hoog in het vaandel (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 2020). Vanaf de jaren 80 werkt de Nederlandse overheid aan een integratiebeleid dat tot op de dag van vandaag voortduurt.

2.1.2 Politieke situatie Nederland

De huidige politieke situatie ten aanzien van migratie in Nederland is complex en onderhevig aan voortdurende veranderingen. Er zijn belangrijke discussies gaande over het asielbeleid, gezinshereniging, en de integratie en participatie van nieuwkomers in de samenleving.

Ten tijde van het onderzoek is het kabinet-Schoof demissionair. De laatste Tweede Kamerverkiezingen vonden plaats op 29 oktober 2025. Verschillende politieke partijen staan kritisch tegenover nieuwkomers en willen het aantal migranten beperken. Nederland is echter gebonden aan internationale vluchtelingenverdragen en de Richtlijn Tijdelijke Bescherming van de Europese Unie, die op Oekraïners van toepassing is verklaard. Op grond hiervan is Nederland verplicht om Oekraïense ontheemden op te vangen en te ondersteunen. Zo hebben ontheemden recht op toegang tot de arbeidsmarkt, huisvesting, en onderwijs (IND, 2025). De tijdelijkheid van de richtlijn levert echter onzekerheid en spanning op bij de Oekraïense ontheemden. Daarnaast geldt dat zij niet inburgeringsplichtig zijn, waardoor zij geen gebruik kunnen maken van de bestaande voorzieningen in het inburgeringsbeleid, zoals taal- en inburgeringslessen en intensieve begeleiding door gemeenten (Dagevos, van Enk, & Maliepaard, 2024). Oekraïense kinderen die in Nederland verblijven, hebben een leer- en kwalificatieplicht, net als hun Nederlandse leeftijdsgenoten (Koudijs & Smal, 2022).

2.1.3 Politieke situatie Oekraïne en geopolitiek

Rusland viel op 24 februari 2022 Oekraïne binnen, maar de spanningen en strijd gaan terug tot 2014 met de annexatie van de Krim en de oorlog in de Donbas-regio. In de afgelopen drie jaar heeft Rusland een vijfde van Oekraïne bezet. In 2022 en 2023 bleef het Russische leger delen van Oekraïne veroveren, hoewel belangrijke tegenoffensieven van Oekraïne ook resulteerden in heroveringen, vooral in het noorden.

Begin 2024 begon Rusland weer terrein te winnen in de Donbas-regio, terwijl Oekraïense troepen een aanval uitvoerden op Russisch grondgebied in Koersk. De frontlijn stabiliseerde zich, met Rusland nog steeds in bezit van aanzienlijke delen van Oekraïne. De Amerikaanse president Trump beloofde in zijn verkiezingscampagne (2024) de oorlog in Oekraïne na zijn aantreden te beëindigen. Sinds begin 2025

hebben verschillende gesprekken tussen de VS en de EU en de VS en Rusland plaatsgevonden. Tot nu toe hebben de inspanningen weinig effect gehad: er is nog geen vooruitzicht op vrede in Oekraïne.

2.1.4 Tijdlijn van belangrijke gebeurtenissen vanaf Russische inval Oekraïne in 2022

In de afgelopen jaren vonden verschillende gebeurtenissen en veranderingen plaats die hun weerslag hebben (gehad) op de Oekraïense ontheemden en Oekraïense social hubs. Hieronder schetsen wij een tijdlijn met belangrijke ontwikkelingen (inclusief de jaarlijkse ontwikkeling in registratie van Oekraïense ontheemden in Nederlandse gemeenten) die van belang zijn voor een goed begrip van de context waarin Oekraïense social hubs functioneren. De tijdlijn geeft een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen en is niet uitputtend.

2022

- 24 februari: Rusland valt Oekraïne grootschalig binnen, Nederland steunt Oekraïne met militaire en humanitaire hulp en sancties tegen Rusland.
- 4 maart: de Raad van de Europese Unie heeft de Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB) in werking gesteld.
- 25 augustus (6 maanden na begin oorlog): 75.220 geregistreerde Oekraïense ontheemden bij Nederlandse gemeenten (in BRP).⁴

2023

- 2022-2023: de energieprijzen stijgen door de oorlog, ook in Nederland.
- 24 februari (1 jaar na begin oorlog): 90.470 geregistreerde Oekraïense ontheemden bij Nederlandse gemeenten (in BRP).
- 4 maart: verlenging RTB met 1 jaar.
- Augustus: President Zelensky van Oekraïne komt met een vredesformule, waar meer Europese landen zich in de loop van 2023 achter scharen.⁵
- 9 december: de woordvoerder van het Russische ministerie van Buitenlandse Zaken blijft herhalen dat Oekraïense troepen moeten vertrekken uit het door Rusland geclaimde “Russisch grondgebied”.⁶

2024

- Januari: Rusland breidt leger uit, onder andere met arbeidsmigranten, en voert wapenproductie- en invoer op, onder andere met steun van Noord-Korea.⁷ In Oekraïne nemen de wapenvoorraad en het militair personeel daarentegen af.
- 1 februari: De leiders van de 27 EU-landen hebben in Brussel een akkoord bereikt over een steunpakket van tientallen miljarden voor Oekraïne voor de komende jaren.⁸
- 23 februari (2 jaar na begin oorlog): 107.740 geregistreerde Oekraïense ontheemden bij Nederlandse gemeenten (in BRP).
- 1 maart: Nederland heeft een bilateraal veiligheidsverdrag met Oekraïne gesloten waarin vastgelegd is dat zij de komende tien jaar militaire, technische, financiële en politieke steun zal leveren aan Oekraïne, ook in het geval van een nieuwe Russische aanval in de toekomst.⁹
- 4 maart: verlenging RTB met 1 jaar.

---

⁴ Rijksoverheid (2025a).

⁵ Clingendael (2024).

⁶ Clingendael (2024).

⁷ Boerema (2024).

⁸ NOS (2024).

⁹ Rijksoverheid (2024b).

- 5 november: Amerikaanse verkiezingen. Trump begint aan een nieuwe termijn als president.

2025

- 21 februari (3 jaar na begin oorlog): 120.490 geregistreerde Oekraïense ontheemden bij Nederlandse gemeenten (in BRP).
- 28 februari: ontmoeting president Trump (VS) en president Zelensky (Oekraïne) tijdens persmoment in het Oval Office ontaardt in felle discussie.
- 4 maart: verlenging RTB met 1 jaar.
- 27 maart: Europese leiders bevestigen financiële steun aan Oekraïne tijdens een bijeenkomst in Parijs, maar over een toekomstige troepenmacht voor Oekraïne blijft veel onduidelijk.
- 8-10 mei: Rusland laat een eenzijdig staakt-het-vuren van drie dagen ingaan in Oekraïne.
- 25 mei: Russische leger voert na weken weer grootschalige luchtaanvallen uit op de Oekraïense hoofdstad Kyiv.
- 4 juli: er is Europese overeenstemming over het verlengen van de tijdelijke bescherming voor vluchtelingen uit Oekraïne in de Europese Unie tot en met 4 maart 2027.
- 22 juli: honderden Oekraïners demonstreren in Oekraïne tegen nieuwe corruptiewetgeving die de democratie onvoldoende zou beschermen. Het gaat om de grootste betogingen sinds de Russische invasie in 2022. President Zelensky komt vervolgens met een nieuw wetsvoorstel.
- 19 augustus: Oekraïnetop in het Witte Huis. President Trump, president Zelensky en de Europese leiders spreken over beëindigen van de oorlog. Trump werpt zich op als bemiddelaar tussen de Russische president Poetin en de Oekraïense president Zelensky, mogelijk vindt binnenkort een ontmoeting plaats.
- 28 augustus: voorlopig geen ontmoeting tussen presidenten Zelensky en Poetin. Rusland blijft grote drone-aanvallen op verschillende Oekraïense steden uitvoeren.
- 7 september (3,5 jaar na begin oorlog): 127.280 geregistreerde Oekraïense ontheemden bij Nederlandse gemeenten (in BRP).
- 16 september: er is Europese overeenstemming over de periode na tijdelijke bescherming: de transitie naar wettelijke verblijfsstatussen en het ondersteunen van re-integratie en vrijwillige terugkeer en de informatievoorziening hierover aan Oekraïense vluchtelingen (Raad van de Europese Unie, 2025a).
- 2 november: 130.320 geregistreerde Oekraïense ontheemden bij Nederlandse gemeenten (in BRP).

2.2 Oekraïense ontheemden in Nederland

2.2.1 Samenstelling Oekraïense gemeenschap in Nederland

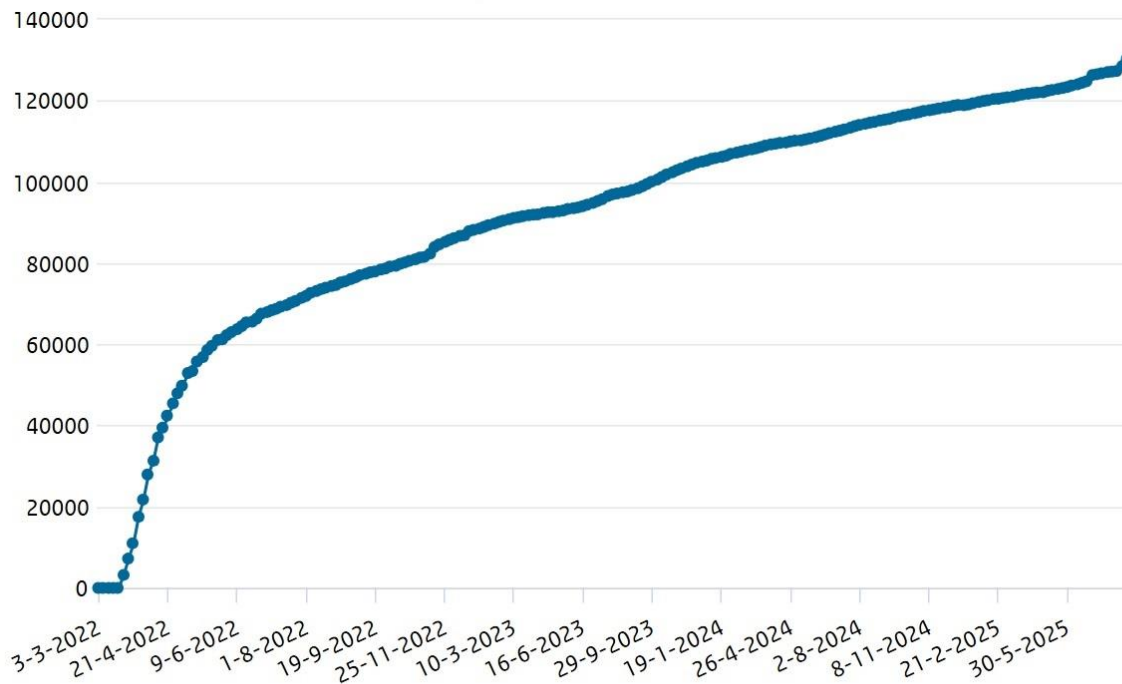
Op 1 januari 2022 – voor de grootschalige invasie door Rusland – woonden 21 duizend mensen met een Oekraïense herkomst in Nederland, zo blijkt uit cijfers van het CBS. Ruim een kwart van de inwoners met een Oekraïense herkomst is in Nederland geboren en heeft een of twee ouders geboren in Oekraïne. Driekwart is geboren in Oekraïne. De meeste migranten zijn hier de afgelopen vijftien jaar komen wonen.¹⁰

Deze Oekraïense diaspora is ontstaan vanuit verschillende migratiestromen. De eerste golf vond plaats kort na de Tweede Wereldoorlog, een tweede migratiegolf vond plaats tussen 1990 en 2021. Dit waren voornamelijk economische migranten. Sinds de grootschalige Russische invasie in februari 2022 bevinden zich, volgens de laatste cijfers van 2 november 2025, 130.320 geregistreerde Oekraïense ontheemden bij gemeenten (zie figuur 2.1).¹¹

¹⁰ CBS (2022).

¹¹ Rijksoverheid (2025a), *Cijfers opvang vluchtelingen uit Oekraïne in Nederland. De peildatum van de cijfers is 2 november 2025, gebaseerd op de Basisregistratie Personen (BRP).*

Figuur 2.1 – Geregistreerde vluchtelingen uit Oekraïne bij Nederlandse gemeenten (BRP)

Bron: Rijksoverheid (2025a).

Deze laatste stroom Oekraïners bestaat vooral uit vrouwen en kinderen. Maar de demografische samenstelling van ontheemden uit Oekraïne is aan het veranderen. Het aantal mannen in de leeftijdscategorie tussen 18 en 60 jaar neemt gestaag toe, enerzijds omdat veel jongens 18 jaar zijn geworden en anderzijds vanwege mogelijkheden tot ontheffing van de dienstplicht (Kok, Pronk, Puceck, Sie Dian & Stevenhagen, 2024). Een groot deel van de Oekraïense ontheemden is alleenstaand, hoogopgeleid en had werk in Oekraïne voor de oorlog (Otten, Barsegyan & Maliepaard, 2023). Hoewel veel Oekraïners in Nederland economisch integreren, werken ze vaak onder hun niveau in laagbetaald flexibel werk. Dit beïnvloedt hun inburgering en zelfredzaamheid negatief (Bogičević, de Veen, Breedveld & Moors, 2024).

Sinds 2024 beginnen Oekraïners naast economisch ook sociaal te integreren in Nederland (Kok et al., 2024). Hun woon- en financiële situatie is vaak nog tijdelijk, waarbij velen in niet-zelfstandige huisvesting verblijven en afhankelijk zijn van financiële ondersteuning. Hoewel hun vertrek door de oorlog werd veroorzaakt, spelen nu ook economische redenen een grotere rol om in Nederland te blijven. De terugkeer naar Oekraïne is (nog) beperkt. De ontheemden richten zich vaker op permanent verblijf, waarbij werk, stabiliteit onder andere voor kinderen en de gezondheidszorg redenen zijn om te blijven.

De Oekraïense diaspora heeft zich door de jaren heen op verschillende manieren georganiseerd. De Stichting 'Oekraïners in Nederland' werd opgericht in februari 2014 en werd de eerste organisatie in Nederland die de Oekraïense gemeenschap in Nederland een officiële status verleende. Sinds 2022 zijn er ook verschillende initiatieven en stichtingen op landelijk en lokaal niveau opgericht om de diaspora actief te verenigen, humanitaire hulp te bieden aan Oekraïne en/of Oekraïense ontheemden in Nederland te ondersteunen. Enkele voorbeelden hiervan zijn Samen voor Oekraïne (nationaal), Hulp voor Oekraïne (nationaal), Empatia voor geestelijke gezondheidszorg voor ontheemde Oekraïners (nationaal), Stichting

Oekraïense Club (Zaandam), Stichting Volya Ukraine (Nijmegen), Vital'nya (Utrecht), Stichting 'Slava i Volya' (Zwolle) en Stichting VATAHA (Rotterdam).

2.2.2 Behoeften Oekraïense gemeenschap in Nederland

Eenzaamheid en een gebrek aan sociale netwerken is een probleem dat veelvuldig gesignaleerd wordt onder vluchtelingengroepen, op dit moment lijkt dat echter minder te spelen bij Oekraïense vluchtelingen (Noyon, Maliepaard, et al., 2024).

Veel Oekraïners zijn gemotiveerd om Nederlands te leren, maar beheersen het vaak nog niet goed. De sociale contacten zijn vooral gericht op andere Oekraïners (Otten, Barsegyan & Maliepaard, 2023). Het gebrek aan Nederlandse taalvaardigheid belemmert de deelname aan de Nederlandse maatschappij. Er is beleid nodig om Oekraïners een volwaardige positie in de Nederlandse samenleving te laten verwerven (Van Enk et al., 2024). Aangezien Oekraïense vluchtelingen niet inburgeringsplichtig zijn, zal dit een obstakel vormen voor actieve deelname aan de Nederlandse maatschappij.

Het onderzoek van Noyon en anderen (2024) laat daarbij ook zien dat een meerderheid van de Oekraïense vluchtelingen graag meer Nederlands zou willen leren, meer contacten zou willen met Nederlanders, en zelfstandig wil wonen. Maar het beperkte verblijfperspectief maakt het moeilijk om plannen te maken en te investeren, zowel voor Oekraïners zelf als voor werkgevers en gemeentes die niet weten of de mensen die zij aannemen of waar zij woningen voor zoeken en taalcursussen voor opzetten hier over een paar jaar nog zullen zijn.

2.2.3 Richtlijn Tijdelijke Bescherming en landelijk beleid

De tijdelijkheid van de bescherming voor Oekraïners – de Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB) is vooralsnog verlengd tot 4 maart 2027 – bemoeilijkt de participatie en zelfredzaamheid in Nederland (Adviesraad Migratie, 2023).

Het is voor Oekraïense ontheemden ten opzichte van asielzoekers in principe gemakkelijker om deel te nemen aan de Nederlandse samenleving. Oekraïense ontheemden mogen namelijk direct aan het werk, zijn redelijk vrij om heen en weer te reizen tussen Nederland en Oekraïne en volwassenen hebben recht op onderwijs tegen een gereduceerd tarief. Desondanks verblijven zij langer in onzekerheid over hun toekomst vanwege de tijdelijkheid van de richtlijn. Oekraïners hebben perspectief en zekerheid nodig over hun toekomst, zodat ze kunnen investeren in hun nieuwe woonlocatie, werk en zorg óf in de terugkeer (Adviesraad Migratie, 2023; Kok et al., 2024). Deze zekerheid is niet alleen belangrijk voor de ontheemden zelf, maar ook voor de instanties die in hen investeren, zoals woningcorporaties en werkgevers.

Vanuit het ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) – met steun van de ministeries Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en Buitenlandse Zaken (BZ) – is in juni 2024 de intentie uitgesproken om ondersteuning op het vlak van het behoud van de Oekraïense identiteit en cultuur verder uit te werken. De reden hiervan is om terugkeer op termijn te vergemakkelijken (Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2024).

Uit de verzamelbrief over de opvang van Oekraïense ontheemden die eind januari 2025 is verstuurd (Ministerie van Asiel en Migratie, 2025a), blijkt dat het de prioriteit van het kabinet is om in te zetten op vrijwillige terugkeer als dit mogelijk is. In juli 2025 is in een nieuwe verzamelbrief aan de Tweede Kamer medegedeeld dat de Europese Commissie heeft voorgesteld de tijdelijke bescherming met een jaar te verlengen, tot 4 maart 2027, vanwege de aanhoudende oorlog in Oekraïne. Het Nederlandse kabinet werkt nog steeds aan een gecoördineerde Europese aanpak en een nationaal alternatief voor de tijdelijke bescherming als deze zou komen te vervallen (Ministerie van Asiel en Migratie, 2025b). De aanpak is gericht op vrijwillige terugkeer, het in lijn brengen van de rechten, plichten en voorzieningen met overige ingezetenen

in Nederland en het bevorderen van de zelfredzaamheid en participatie van Oekraïense ontheemden. Hiervoor wordt de eigen bijdrage van ontheemden voor opvangfaciliteiten verhoogd en wordt het concept van zogenoemde 'Unity hubs' in het kader van het terugkeerprogramma verkend. De centra moeten hulp bieden aan Oekraïense ontheemden en concrete manieren creëren om hen te informeren en, wanneer mogelijk te helpen, om uiteindelijk terug te keren naar Oekraïne. Deze *Unity hubs* worden momenteel in verschillende EU-lidstaten die Oekraïense ontheemden opvangen opgericht (Duitsland, Spanje, Polen en Tsjechië). In paragraaf 6.1 wordt het concept verder toegelicht.

Het kabinet heeft in de Kamerbrief van november 2025 een oplossing geschetst voor Oekraïense ontheemden die langer in Nederland blijven als de RTB eventueel komt te vervallen. Deze regeling is er ook op gericht dat ontheemden, zolang ze hier verblijven, actief bijdragen aan de Nederlandse samenleving en economie (Ministerie van Asiel en Migratie, 2025c).

Hoewel Oekraïense ontheemden meer rechten hebben dan andere vluchtelingen, blijven zij onzeker over hun toekomst in Nederland, aangezien de Richtlijn Tijdelijke Bescherming – die hun verblijfsstatus regelt – telkens voor een bepaalde, afgebakende tijd is verlengd. Dat maakt het voor hen lastiger om te investeren in zaken als wonen, werken en zorg in Nederland. Daarvoor is het nodig om te weten of men permanent in Nederland kan blijven of niet. Hoewel het kabinet werkt aan een oplossing voor Oekraïense ontheemden die langer in Nederland blijven, is het nog onduidelijk hoe deze regeling er precies gaat uitzien.

2.3 Deelconclusie hoofdstuk 2

Dit hoofdstuk gaf een kort overzicht van de historische en politieke ontwikkelingen op het gebied van migratie in Nederland en beknopt inzicht in de politieke situatie in Oekraïne. Daarnaast is er een beeld geschetst van de Oekraïense ontheemden die in Nederland verblijven.

De analyse begint met de geschiedenis van het Nederlandse migratiebeleid. Na de Tweede Wereldoorlog werden 'gastarbeiders' uit Zuid-Europa, Turkije en Marokko geworven om tekorten op de Nederlandse arbeidsmarkt op te vullen. Omdat men uitging van een tijdelijk verblijf, was er aanvankelijk geen integratiebeleid. Toen gezinshereniging plaatsvond en duidelijk werd dat velen zouden blijven, verschoof de aanpak in de jaren 90 naar een multiculturele benadering. Dit beleid, dat zich op specifieke groepen richtte, werd later weer afgebouwd vanwege de stigmatiserende effecten. Het huidige beleid is gericht op 'civiele integratie', waarbij zelfredzaamheid, taalverwerving en actieve deelname aan de maatschappij centraal staan.

Vervolgens wordt deze historische context gekoppeld aan de huidige situatie, die gedomineerd wordt door de komst van Oekraïense ontheemden sinds de grootschalige Russische invasie van 24 februari 2022. Hoewel het politieke debat in Nederland complex is en sommige partijen migratie willen beperken, is Nederland gebonden aan de Europese Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB). Deze richtlijn geeft Oekraïners direct toegang tot de arbeidsmarkt, huisvesting en onderwijs.

Een niet-uitputtende tijdlijn laat onder andere de toename van het aantal geregistreerde Oekraïners in Nederland zien, van ongeveer 75.000 in augustus 2022 tot 130.000 in november 2025. Daarnaast zijn enkele belangrijke geopolitieke gebeurtenissen opgenomen die invloed hadden op de ontwikkeling van de oorlog en het verloop van de jaarlijkse verlenging van de Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB).

De Oekraïense gemeenschap in Nederland zelf is veranderd sinds de Russische invasie; aanvankelijk bestond deze voornamelijk uit vrouwen en kinderen, maar het aandeel mannen neemt toe. Veel ontheemden zijn hoogopgeleid en richten zich steeds meer op een permanent verblijf in Nederland.

Desondanks zijn er obstakels voor hun integratie. Hoewel ze gemotiveerd zijn om Nederlands te leren, belemmert een gebrek aan taalvaardigheid hun deelname aan de maatschappij. Een belangrijk punt is dat zij niet inburgeringsplichtig zijn, waardoor Oekraïners geen gebruik kunnen maken van bestaande taal- en inburgeringslessen. Het centrale probleem is de fundamentele onzekerheid die wordt veroorzaakt door de tijdelijke aard van de RTB. Hoewel de richtlijn meermaals is verlengd (momenteel tot 4 maart 2027), maakt het tijdelijke karakter het voor zowel de Oekraïners zelf als voor Nederlandse instanties zoals werkgevers en gemeenten moeilijk om te investeren in een duurzame toekomst. Als reactie hierop volgt de Nederlandse overheid een tweeledig beleid. Enerzijds wordt ingezet op vrijwillige terugkeer wanneer de situatie in Oekraïne dit toelaat, onder meer door het verkennen van *Unity hubs* die hierbij moeten helpen. Anderzijds werkt het kabinet aan een nationaal alternatief, zoals een tijdelijke reguliere verblijfsvergunning, voor degenen die langer blijven. Het doel is dat Oekraïense ontheemden, zolang ze hier zijn, zelfredzaam zijn en actief bijdragen aan de samenleving.

Oekraïense social hubs

3 Opzet Oekraïense social hubs

In veel Nederlandse gemeenten zijn burgerinitiatieven ontstaan om de ontheemden uit Oekraïne te steunen. In dit hoofdstuk richten we ons op de social hubs. Oekraïense social hubs in Nederland worden breed in kaart gebracht om te kijken in hoeverre de organisatorische randvoorwaarden vanuit de theorie ook in de praktijk worden gebracht. Op basis van de gesprekken met experts, vrijwilligers en bezoekers wordt een beeld geschetst van de doelstellingen, de doelgroepen die de social hubs bedienen en de activiteiten die ze organiseren. Hiermee worden onderzoeksvragen 1 t/m 4 over de opzet van social hubs en 9 t/m 11 over de uitwerking in de praktijk en daarmee samenhangende knelpunten beantwoord.

Allereerst geeft paragraaf 3.1 een overzicht van de randvoorwaarden voor goedwerkende zelforganisaties die in de literatuur naar voren komen. Paragraaf 3.2 brengt de geografische spreiding van Oekraïense social hubs in Nederland in kaart. Paragraaf 3.3 geeft een beeld van de verschillende organisatiestructuren en financieringsmethoden. Daarna gaat paragraaf 3.4 over de doelstellingen van de social hubs, gevolgd door een beschrijving van de doelgroepen in paragraaf 3.5 en van de activiteiten in paragraaf 3.6. In paragraaf 3.7 komt de betekenis van de Oekraïense social hubs voor de bezoekers aan bod. Ten slotte wordt het hoofdstuk afgesloten met een deelconclusie in paragraaf 3.8.

3.1 Organisatorische randvoorwaarden zelforganisaties

Vanuit de literatuur worden enkele organisatorische randvoorwaarden beschreven voor goedwerkende zelforganisaties (onder anderen Claridge, 2018; Migliorini, Olcese, Cardinali & Prestia, 2023; EESC Study Group on Immigration and Integration, 2020; Sphere Association, 2018):

- Een heldere doelstelling en activiteiten die op de behoeften van de ontheemden zijn afgestemd (vragen en behoeftegestuurd).
- Een duurzame financiële basis, zodat continuïteit gewaarborgd is. Afhankelijkheid van kortlopende projectsubsidies maakt een organisatie kwetsbaar.
- Goede samenwerking en afstemming met reguliere instanties en voorzieningen in het gastland. Zelfhulp is geen vervanging van formele ondersteuning, maar een aanvulling.
- Voldoende capaciteit en deskundigheid binnen de organisaties. Vrijwilligers moeten goed toegerust zijn op hun taken. Professionele ondersteuning is vaak nodig.
- Inzet van vrijwilligers en sleutelfiguren uit de gemeenschap.
- Toegankelijkheid voor alle leden van de doelgroep, dus niet alleen de 'sterke schouders' of elite van de gemeenschap.
- Aandacht voor diversiteit en inclusie: dit betekent dat er aandacht moet zijn voor diversiteit en dat er geen onnodige barrières worden opgeworpen voor participatie.

In de jaren 70 van de twintigste eeuw waren er in Nederland sociale hubs in de vorm van Griekse, Spaanse en Italiaanse verenigingen die een structurele financiële ondersteuning kregen, een duurzame locatie hadden en die ook op andere manieren werden gefaciliteerd door de overheid met Forum als landelijke

belangenbehartiger (tot 2015).¹² Of de Oekraïense social hubs eenzelfde structurele inbedding krijgen, is de vraag.

3.2 Geografische spreiding

De Oekraïense social hubs¹³ zijn verspreid over het land. In totaal hebben we 25 Oekraïense social hubs geïdentificeerd, waarvan het soms onduidelijk is of ze sinds de oprichting nog actief zijn (zie bijlage A.6 voor een totaaloverzicht). De meeste social hubs bevinden zich in of in de buurt van grote steden, zoals Amsterdam (in Haarlem), Rotterdam, Utrecht, Zwolle en Maastricht (figuur 3.1).

Figuur 3.1 – Gemeenten met actieve en/of voormalige social hubs

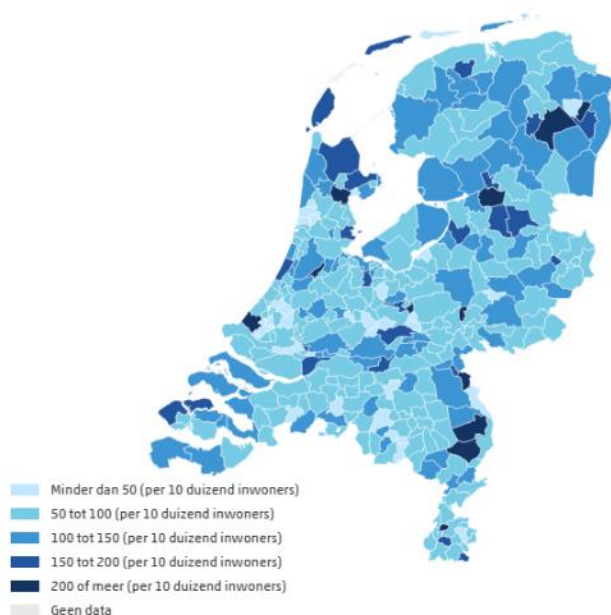
NB: de vier geselecteerde social hubs zijn oranje gemarkeerd.

Dit heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat er in deze gebieden meer Oekraïense vluchtelingen wonen en er meer organisaties actief zijn die hulp aan vluchtelingen bieden. Het is belangrijk om te benadrukken dat veel initiatieven geen vaste locatie hebben; ze organiseren hun activiteiten bijvoorbeeld online of op verschillende fysieke locaties. In Zeeland zijn weinig ontmoetingsplekken voor Oekraïners online te traceren, hoewel daar relatief veel Oekraïners per 10.000 inwoners worden opgevangen. Dit kan mogelijk verklaard worden doordat het aantal inwoners ook veel lager ligt dan het (rand)stedelijk gebied (zie figuur 3.2).

¹² Forum was een instituut voor multiculturele vraagstukken en kwam voort uit een fusie van tien minderhedenorganisaties. Na het wegvallen van de subsidie door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is het instituut op 1 januari 2015 opgeheven. De taken van Forum zijn deels overgenomen door andere organisaties, zoals het Verwey-Jonker instituut en Movisie (de Volkskrant, 2014).

¹³ Een overzicht van Oekraïense social hubs is gemaakt op basis van internetzoekacties (zoekwoorden: Oekraïense huiskamer, ontmoetingsplek Oekraïners, Oekraïne-café, buurthuizen initiatieven Oekraïners, Ukraine social hubs Netherlands), met behulp van contacten van het ministerie van Justitie en Veiligheid, het ministerie van Asiel en Migratie en van de experts. Zie bijlage A.6 voor een gedetailleerd overzicht.

Figuur 3.2 – Spreiding aantal Oekraïners per 10.000 inwoners van de gemeentelijke bevolking, 1 maand na vestiging in Nederland van 2022 t/m de eerste helft van 2024

Bron: CBS (2025a)

3.3 Organisatiestructuur en financiering

De initiatieven voor de Oekraïense social hubs komen vanuit de Oekraïense diaspora en Nederlandse burgers, vaak aangesloten bij bestaande of nieuw opgerichte stichtingen, kerken, centra en platforms. Sommige social hubs zijn geïnitieerd door Oekraïners die al langere tijd in Nederland wonen en een groot lokaal netwerk hebben. Zij wilden een ontmoetingsplek creëren voor de Oekraïense ontheemden. Verschillende initiatieven zijn met hulp van Nederlanders opgezet. Vrijwilligers vormen meestal de organisatie achter het initiatief. Zij worden (soms financieel) ondersteund door partners en sponsors, zoals gemeente, bibliotheken, kerken, de Rotary en Vluchtelingenwerk.

3.3.1 Rol van de gemeente

De gemeente is voor sommige social hubs een belangrijke financiële partner, maar subsidies zijn vaak beperkt, project-specifiek en verbonden aan voorwaarden. In Rotterdam is de gemeente mede-initiatiefnemer van de social hub en financieel en facilitair ondersteunend. De gemeente heeft in eerste instantie gefaciliteerd om de vragen van Oekraïense vluchtelingen te kanaliseren en daarna is de steun aan de social hub geformaliseerd om uniformiteit van hulp aan Oekraïners te bewerkstelligen. In Doetinchem subsidieert de gemeente sinds 2023 een aantal coördinatie-uren en de kosten voor gas, water en licht. In Zwolle stond de gemeente in het begin heel erg open voor financiële ondersteuning, maar de afgelopen tijd is er wel over gepraat, maar is er weinig financiële hulp gekomen. De hub heeft recent een subsidie gekregen, maar mag hiervan geen huur of salaris betalen. Het geld wordt vooral besteed aan activiteiten. In Eindhoven speelt de gemeente helemaal geen rol.

“Ik denk dat er verschillende vormen zijn waarbij de gemeente en overheid iets kunnen. Betrokkenheid is waardevol als mensen komen met vragen over Nederland, over de regelingen en instanties. Dan kunnen ze bij een social hub wel veel kennis vinden, maar is vaak wel een

doorverwijzing nodig naar een plek met info. Het zou mooi zijn als het [een social hub] ook als loket kan functioneren waar je in je eigen taal hulp kan krijgen.” (Onderzoeksinstituut 2)

“De overheid kan een rol op zich nemen [in het kader van de social hubs]. Door beslissingen te nemen en verantwoordelijkheid te dragen voor de resultaten, maar ook ruimte te houden en geen concreet actieplan en eisen te stellen aan de social hub. Dat ze meer een adviserende en faciliterende rol hebben.” (Onderzoeksinstituut 1)

3.3.2 Rol van vrijwilligers

De social hub in Rotterdam heeft een betaalde coördinator. Bij de meeste andere hubs krijgen de coördinatoren geen vergoeding. De hubs draaien op de vrijwillige inzet van tijd, expertise en middelen. De persoonlijke inzet van vrijwilligers speelt een belangrijke rol. Dit vormt een risico voor het structureel in stand houden van de social hubs.

“Het succes hangt af van de leider [van de social hub]. Als iemand er echt om geeft en talent heeft, zal het een succes zijn. Persoonlijke inzet is essentieel. Het is een risico dat het van hen afhangt, ze doen het meestal gratis, daarom is het belangrijk dat het ministerie meer financiële ondersteuning geeft.” (Vluchtelingenorganisatie)

3.3.3 Financiering

Over de financiering van de meeste initiatieven staan weinig formele afspraken op papier omdat er weinig structurele geldstromen zijn. In de gesprekken met de social hubs komt naar voren dat ze sterk afhankelijk zijn van gemeentelijke subsidies, donaties en de onbetaalde inzet van vrijwilligers. Het verkrijgen van structurele, voorspelbare financiering is de grootste uitdaging. De actieve betrokkenen van de social hubs proberen proactief particuliere donaties en fondsen binnen te halen.

Het gevolg van een organisatiestructuur met veel vrijwilligers en het uitblijven van structurele financiering is een constante onzekerheid. Momenteel erkennen de meeste social hubs die we hebben gesproken dat er onvoldoende geld beschikbaar is voor professionalisering en dat het zonder vergoeding lastig is om actieve betrokkenen te werven en te behouden, wat belangrijk is voor de continuïteit.

“Ik voel ook dat het grootste probleem het gebrek aan financiering is. We hebben wel bepaalde middelen, er zijn mensen die bereid zijn te helpen, maar meestal gaat het betaalde werk toch voor. Dat maakt de situatie veel moeilijker.” (Bezoeker social hub Zwolle)

In Zwolle is er een sterke behoefte aan een coördinator op de locatie, zodat zij vaker open kunnen zijn. Er is momenteel geen coördinator omdat zij dat momenteel niet kunnen betalen. De vrijwilligersvergoeding¹⁴ is laag in vergelijking met de inkomsten uit een fulltime baan, dus mensen maken op dit moment een afweging die erop uitdraait dat zij voor een beter betalende functie kiezen.

---

¹⁴ In 2025 is de vrijwilligersvergoeding maximaal € 5,60 per uur, tot een maximum van € 210 per maand en tot een maximum van € 2.100 per jaar (Belastingdienst, 2025).

3.4 Doelstellingen

De meeste Oekraïense social hubs in Nederland hebben als doelstelling om Oekraïense ontheemden te ondersteunen in de Nederlandse samenleving. Deze social hubs bieden een veilige en gastvrije omgeving waar vluchtelingen elkaar kunnen ontmoeten, informatie kunnen krijgen over het leven in Nederland, en deel kunnen nemen aan activiteiten die hun integratie of mentale welzijn bevorderen. Er zijn ook social hubs die zich in hun doelstelling richten op specifieke behoeften, zoals taallessen, psychische hulp, of ondersteuning bij het vinden van werk.

Om de doelstellingen van verschillende social hubs met elkaar te vergelijken hebben we via hun website/sociale mediakanalen gekeken wat zij aanbieden. Hieronder een aantal voorbeelden:

- Skazka (Amsterdam): Het bieden van een plek waar Oekraïense vluchtelingen terecht kunnen voor informatie, ondersteuning en ontspanning.
- DobroDiy (Amsterdam): Het aanbieden van taallessen, psychische hulp en een plek voor kinderen om te spelen.
- Oekraïense huiskamer (Barendrecht): Het creëren van een ontmoetingsplek waar Oekraïense vluchtelingen elkaar kunnen ontmoeten, maatschappelijke vragen kunnen stellen en deel kunnen nemen aan activiteiten die bijdragen aan hun integratie in Barendrecht.
- Stichting Platform Ondersteuning Nieuwe Doetinchemmers, POND! (Doetinchem): Het bieden van een veilige plek waar Oekraïense vluchtelingen terecht kunnen met vragen en problemen, en waar ze emotionele steun en psychologische hulp kunnen krijgen.
- Ukrainians in Eindhoven (Eindhoven): Het verstrekken van humanitaire hulp, het helpen van de gemeente met vluchtelingenopvang, het ondersteunen van de Oekraïense gemeenschap in Eindhoven, en het promoten van Oekraïne en de Oekraïense cultuur in Nederland.
- Stichting de Sociale Brigade (Haren): Het organiseren van lokale activiteiten en het stimuleren van integratie en culturele uitwisseling in Nederland. De aandacht vestigen op de humanitaire situatie in oorlogsgebieden, en het bieden van moreel support aan mensen in oorlogsgebieden.
- RASOM (Haarlem): Het bieden van een ontmoetingsplek voor Oekraïense vluchtelingen, waar ze terecht kunnen voor een praatje, soep, producten, kleding en psychologische hulp. Ook stuurt RASOM regelmatig humanitaire goederen naar Oekraïne.
- Oekraïens Huis, Wmo Radar (Rotterdam): Het bieden van een locatie waar alle vluchtelingen uit Oekraïne terecht kunnen met ondersteuningsvragen op het gebied van gezondheid, werk en ontmoeting.
- Vital'nya (Utrecht): Het bieden van een plek om op adem te komen, hoop, blijdschap en verdriet te delen. Het bieden van taallessen en workshops. Het delen van de Oekraïense cultuur met Utrechters. Het organiseren van humanitaire hulp voor door oorlog getroffen regio's in Oekraïne en het steunen van Oekraïense verdedigers én Oekraïense veteranen die in Nederland herstellen.
- Stichting 'Slava i Volya' (Zwolle): Het bevorderen van de ontwikkeling van de Oekraïense gemeenschap in Zwolle en omgeving, het vergroten van het bewustzijn over Oekraïne en het verlenen van humanitaire hulp aan Oekraïne.

Hierna volgt een verdere analyse van de meest voorkomende doelen, waar mogelijk gekoppeld aan de begrippen 'bonding', 'bridging' en 'linking' (zie paragraaf 1.2.3 voor een uitleg van deze begrippen).

De meeste Oekraïense social hubs hebben weinig formele beleidsdocumenten waarin doelstellingen concreet geformuleerd staan. Sommige organisaties en stichtingen die achter de social hubs staan (o.a. stichting POND!, stichting Slava i Volya, Wmo radar) beschikken wel over een beleidsplan en/of

jaarverslagen waarin bepaalde statutaire doelen en werkzaamheden worden omschreven. De initiatieven zonder stichting zijn ook met een bepaald (informeel) doel opricht, zo blijkt uit de gesprekken met de social hubs. De meest voorkomende doelen die gedestilleerd kunnen worden uit de deskresearch, documentanalyse, expert- en verdiepende interviews en de focusgroepen zijn onder te verdelen in de volgende zeven clusters:

1 Sociaal doel (bonding en soms bridging)

Vrijwel alle social hubs willen een ontmoetingsplek vormen. Het doel is om mensen bij elkaar te brengen en een veilige plek te creëren om met andere Oekraïners (bonding) – en soms ook Nederlanders en andere nieuwkomers (bridging) – in contact te komen.

“Het doel is gemeenschapsvorming: het opbouwen van motivatie voor het dagelijks leven en ook voor de toekomst. Dat je niet langer verlamd raakt door de gevoelens uit het verleden. Daarnaast ook praktische ondersteuning: waar je naartoe kunt gaan en ten slotte een plek om te reflecteren en te verwerken wat je is overkomen.” (Onderwijsinstituut)

2 Informatief doel (primair linking)

Vooral in de beginfase was het een cruciaal doel om Oekraïense ontheemden te helpen met de bureaucratie en praktische vragen in een nieuw land en ze wegwijs te maken in de Nederlandse samenleving. Dit gebeurt door het aanreiken van praktische informatie – onder andere vanuit de gemeente – over hoe ze huisvesting, school, werk, belastingen/geldzaken enzovoort moeten regelen. Deze activiteiten zijn met name gericht op linking (contact met instanties) en in mindere mate op bridging (contact met andere groepen in de Nederlandse samenleving).

“Het officiële doel was om informatievoorziening te creëren richting Oekraïense ontheemden. Een vertrouwde plek creëren om informatie te geven aan de mensen.” (Actieve betrokkene social hub Rotterdam)

“Het verwelkomen van de vluchteling en hen te helpen met hun vragen, zonder oordeel. Het integratieproces wordt ook gestimuleerd, maar het is niet het hoofddoel.” (Actieve betrokkene social hub Doetinchem)

3 Cultureel doel (bonding)

Uit de deskresearch en gesprekken komt naar voren dat naarmate de Oekraïense ontheemden zich settelen in Nederland, de behoefte om de eigen cultuur en de band met het thuisland te behouden (bonding) steeds belangrijker wordt.

“Het belangrijkste doel is om de connectie met Oekraïne te behouden. Om mensen te ondersteunen bij het lezen en praten in het Oekraïens.” (Actieve betrokkene social hub Eindhoven)

“De behoefte om de eigen identiteit te bewaken is steeds groter geworden het afgelopen jaar. Ze proberen dat door aandacht voor de Oekraïense cultuur te realiseren en hun identiteit meer te laten zien. Je onderdeel van een groep voelen is wel een soort van voorwaarde om je te kunnen verhouden tot Nederland en de integratie in Nederland.” (Ministerie)

4 Participatiedoel (bridging)

De meeste Oekraïense ontheemden kunnen hulp gebruiken bij deelname aan de Nederlandse samenleving, zeker in de eerste fase na aankomst. De social hubs zien het als hun doel om Oekraïense ontheemden en

Nederlanders met elkaar in verbinding te brengen en de Nederlandse taal en cultuur over te brengen, bijvoorbeeld door taal- en cultuurlessen (bridging).

“Ons doel is om de ontmoeting te faciliteren tussen Oekraïners en Nederlanders.” (Actieve betrokkene social hub Zwolle)

Ten slotte zijn er drie doelen (een zorg-, humanitair en militair-ondersteunend doel) die lastiger zijn te kwalificeren in termen van bonding, bridging en linking.

5 Zorgdoel

Het aanbieden van mentale zorg in de Oekraïense taal is door de jaren heen een steeds belangrijker doel geworden.

“Het is belangrijk om mensen te activeren (vooral mensen die geen werk hebben), om hen een doel te geven om te voorkomen dat ze passief en depressief worden¹⁵. De social hub is een plek waar gelachen en gehuild kan worden.” (Actieve betrokkene social hub Rotterdam)

6 Humanitair doel

Het verlenen van directe, humanitaire steun aan Oekraïne is ook een vaak genoemd doel. Het gaat om het actief vervaardigen van goederen, zoals kleding, en het inzamelen van geld en spullen voor zowel mensen in Oekraïne als aanvankelijk voor Oekraïense ontheemden in Nederland. Het biedt een concrete manier om bij te dragen aan de situatie in hun thuisland, wat niet alleen praktische voldoening geeft, maar ook emotionele en sociale steun biedt.

“Humanitaire hulp stond centraal in de eerste maanden. Mensen hadden weinig bij zich. Mensen uit de stad kwamen naar de hub toe met zakken kleding, etenswaren etc.” (Actieve betrokkene social hub Rotterdam)

7 Militair-ondersteunend doel

Ook proberen sommige social hubs de Oekraïense verdedigers aan het front en Oekraïense veteranen in Nederland te ondersteunen. Ze sturen bijvoorbeeld zelfgeknoopte camouflagenetten naar Oekraïne. Deze activiteit heeft naast een militair ondersteunend doel, ook een emotionele functie. Volgens de experts zorgt het voor verbinding met cultuur en thuisland, gaat het eenzaamheid tegen en biedt het een manier om met gevoelens van machteloosheid, schuld en afstand om te gaan. Het geeft Oekraïense ontheemden een gevoel van zingeving.

“Als mijn werk met netten ook maar iemands leven kan redden, geeft me dat morele voldoening.” (Bezoeker social hub Rotterdam)

In de praktijk hebben de meeste Oekraïense social hubs meerdere doelstellingen. Zo heeft Stichting Slava i Volya (opgericht op 11 januari 2024 te Zwolle) in haar jaarverslag het volgende staan:

Het doel van het initiatief is:

- het verenigen en vertegenwoordigen van Oekraïners die in Zwolle en omgeving wonen;

---

¹⁵ In Rotterdam zijn er vrijwilligers opgeleid die een luisterend oor bieden en er wordt actief doorverwezen naar Empatia.

- het behouden van de verworvenheden van de Oekraïense cultuur, het verspreiden van kennis over Oekraïne;
- het ontplooiën van liefdadigheidsactiviteiten;
- het vergemakkelijken van de integratie van ontheemde Oekraïners in de Nederlandse samenleving;
- het tot stand brengen en onderhouden van interculturele en zakelijke relaties tussen Oekraïne en Nederland.

3.4.1 Terugkeer is (nog) geen doel

Het actief begeleiden van terugkeer is momenteel geen doelstelling van de Oekraïense social hubs. Een actieve betrokkene bij een social hub adviseert ook nadrukkelijk om terugkeer niet als doel te stellen van een social hub. Het staat op gespannen voet met integratie. Mensen moeten ondersteund worden als ze terug willen keren, maar ook als ze niet willen terugkeren. Experts zijn ook zoekende of en op welke manier social hubs een rol spelen bij de terugkeer naar Oekraïne.

“Ik heb geen beeld van wat een hub kan betekenen bij terugkeer. Als het terugkeerperspectief er is, kan je er misschien over praten of zoiets.” (Onderzoekinstituut)

“Ik zie een sociale hub als een plek waar mensen samen kunnen komen. Als we het over terugkeer hebben, is de vraag op welke basis. Voor mensen die niet weten waar ze moeten beginnen, zou de sociale hub een informatiepunt kunnen zijn.” (Oekraïense stichting)

3.4.2 Evaluatie van doelen

Op basis van het verdiepende onderzoek bij de vier Oekraïense social hubs (Rotterdam, Zwolle, Doetinchem en Eindhoven) is het beeld ontstaan dat de doelen niet formeel worden gemeten of geëvalueerd. De social hubs worden gerund door vrijwilligers en hebben beperkte middelen. Het maken van rapportages wordt gezien als extra werk dat ten koste gaat van de directe hulpverlening.

“We voeren maandelijks een voortgangsgesprek met de gemeente. Verder schrijven we weinig op.” (Actieve betrokkene social hub Rotterdam)

“We maken geen documenten of jaarverslagen, want dat is extra werk.” (Actieve betrokkene social hub Eindhoven)

De meeste Oekraïense social hubs hebben het doel om Oekraïense ontheemden te ondersteunen, maar hebben hierbij geen concreet doel *hoeveel* Oekraïense ontheemden ze willen ondersteunen. De social hubs zijn niet opgericht met een specifieke intentie voor aantallen.

Het bereik van social hubs

Het bereik van een social hub gaat over: (1) de bekendheid (weten mensen dat er een social hub is?), (2) de toegankelijkheid (hoe ver moeten mensen reizen, zijn er fysieke of mentale belemmeringen?), en (3) het gebruik (het daadwerkelijke aantal bezoekers, wat mede wordt bepaald door het activiteitsaanbod en de impact van actuele gebeurtenissen).

- **Bekendheid.** Social hubs werken volgens de meeste experts aan hun bekendheid via de eigen digitale kanalen op Telegram, Signal en WhatsApp. Verder proberen social hubs ook via opvanglocaties zichtbaar te zijn.

- **Toegankelijkheid.** De meeste (grote) social hubs zitten in de grotere steden. Deze locaties zijn volgens een aantal experts voor Oekraïense ontheemden in de landelijke gebieden lastiger bereikbaar. Maar een andere expert denkt dat het openbaar vervoernetwerk en de kleine afstanden in Nederland ervoor zorgen dat ook de ontheemden in de landelijke gebieden gemakkelijk afreizen naar de grotere social hubs.

“Er zijn actieve mensen die in de diaspora leven en willen reizen voor evenementen. Maar dit is 5% van de groep, of zelfs minder. Ze reizen wel naar nabijgelegen plaatsen, maar niet te ver weg. Brabanders reizen niet naar Groningen. Als we een aanbod willen doen waarmee Oekraïners in hun behoeften kunnen voorzien en geïntegreerd kunnen blijven, hebben we een decentraal netwerk van hubs nodig. We moeten hen bereiken.” (Oekraïense stichting)

- **Gebruik.** In de praktijk maken Oekraïense ontheemden wisselend gebruik van het activiteitsaanbod. Hiervoor zijn verschillende redenen die wij hieronder verder uitwerken.

Animo voor activiteiten hangt samen met promotie

Een van de social hubs houdt bij hoeveel vragen ze per week krijgen (op locatie, per e-mail of via Telegram). Ze nemen op basis daarvan aan dat hun doel om een ‘laagdrempelige plek te zijn’ behaald wordt en dat het activiteitsaanbod wordt gebruikt. In een andere social hub is het gebruik eigenlijk een probleem: er is vaak meer animo dan dat er capaciteit is voor activiteiten. Een kleine social hub heeft soms moeite om mensen te werven voor activiteiten en zoekt naar manieren om hun bereik onder de doelgroep te vergroten. Er is naar eigen zeggen niemand die de verantwoordelijkheid voelt om de promotie op zich te nemen. In tegenstelling tot andere hubs waar iemand die taak op zich heeft genomen. De grotere hubs zijn heel actief op sociale media (onder andere Instagram, Telegram en Facebook).

Volgens de experts zullen social hubs in de grote steden over het algemeen een groter aantal bezoekers trekken. Sommige experts verwachten dat er in meer landelijk gebied wellicht andere behoeften spelen. De frequentie en de diversiteit van het aanbod aan activiteiten zal er lager liggen. Op basis van de gesprekken met de experts is dat lastig vast te stellen, aangezien de kleine initiatieven minder bekend zijn. Het is dus niet te zeggen of het aantal en type bezoekers en het soort activiteiten verschilt tussen hubs in stedelijke en landelijke gebieden.

Animo voor activiteiten hangt af van actuele gebeurtenissen

Het aantal bezoekers wordt volgens een expert ook beïnvloed door actuele gebeurtenissen, zoals ontwikkelingen aan het front in Oekraïne. Het lijkt alsof mensen elkaar bij grote gebeurtenissen wel opzoeken in de social hubs, en bij reguliere gebeurtenissen minder omdat ze zich dan terugtrekken. Dit is een contextuele factor waar de social hubs zelf geen invloed op hebben.

3.5 Doelgroepen

De Oekraïense social hubs zijn in eerste instantie vooral opgericht voor Oekraïense ontheemden. Maar in de praktijk richten ze zich op meerdere doelgroepen, sommige social hubs hebben ook de ambitie om in de toekomst een nog bredere doelgroep te bereiken. Hieronder volgt een uitwerking van alle doelgroepen, om te beginnen de primaire doelgroep van Oekraïense ontheemden. Het is daarbij belangrijk om te benadrukken dat deze inzichten mede zijn gebaseerd op de verdiepende studie van de vier social hubs (Doetinchem, Eindhoven, Rotterdam en Zwolle). Het merendeel van de deelnemers aan de focusgroepen in deze hubs was vrouw en de gemiddelde leeftijd was 46 jaar (zie bijlage A.8 voor een geanonimiseerd overzicht van de deelnemers).

- 1. Oekraïense ontheemden.** De primaire focus ligt op de mensen die na de Russische invasie in Oekraïne in 2022 naar Nederland zijn gevlucht.

Binnen de primaire doelgroep bereiken de meeste social hubs vooral vrouwen en kinderen. Gezien de samenstelling van de Oekraïense ontheemden is dat ook logisch. Sommige social hubs proberen onderscheid te maken tussen verschillende subgroepen, die elk hun eigen behoeften hebben en op een andere manier bereikt worden. Ze richten zich door middel van activiteiten bijvoorbeeld speciaal op jongeren, ouderen of veteranen. De gesproken social hubs werken vraaggestuurd.

“Ik denk dat het goed zou zijn iets meer voor jongeren te doen. Want het is echt moeilijk om contact te maken met Oekraïense jongeren.” (Bezoeker social hub Eindhoven)¹⁶

Er is volgens de social hubs ook een verschil in de bezoekers door de tijd heen. In het begin hadden de meeste ontheemden tijd voor - en behoefte aan - het samenkomen in een social hub, wat nuttig was voor het vinden van werk en andere praktische zaken. Na verloop van tijd kregen velen een baan en een sociaal netwerk, waardoor de behoefte aan het samenkomen afnam.

“In het begin – eerste half jaar – kwam iedereen er. Mannen kwamen om werk te vinden. Nu maken we een eigen programma dat voor bepaalde doelgroepen aantrekkelijk is. Denk aan een moedersclub, zodat moeders weten bij welke instellingen je hulp kunt krijgen voor je kind.” (Actieve betrokkene social hub Rotterdam)

- 2. Oekraïners die al voor 2022 in Nederland woonden.** Deze ‘oude’ diaspora is vaak zowel initiatiefnemers en vrijwilligers van de social hub, als een groep die de verbinding met de cultuur zoekt.

“We willen niet alleen openstaan voor Oekraïense vluchtelingen, maar ook voor de diaspora die al 10 of 20 jaar in Nederland woont.” (Actieve betrokkene social hub Eindhoven)

“Naar de activiteiten komen ook Oekraïners die al langer in Nederland wonen, zij bieden vaak aan om te helpen.” (Actieve betrokkene social hub Zwolle)

- 3. Nederlanders en de lokale gemeenschap.** Sommige social hubs zien het betrekken van Nederlanders als een belangrijk doel voor integratie en culturele uitwisseling. Met name in het begin was de social hub in Doetinchem ook gericht op Nederlandse gastgezinnen voor Oekraïners en ook Nederlandse ouderen in het kader van eenzaamheid tegengaan.
- 4. Nieuwkomers in het algemeen.** Doetinchem wil de Oekraïense social hub uitbreiden naar een plek voor alle nieuwkomers. De statutaire doelstelling is ook heel breed geformuleerd: het ondersteunen van mensen in nood en van vluchtelingen die in de gemeente Doetinchem verblijven. Hun formule van laagdrempeligheid en vraag gestuurde ondersteuning werkt naar eigen zeggen en zou toepasbaar zijn op verschillende groepen nieuwkomers in Nederland/Doetinchem.

---

¹⁶ Overigens is het niet zo dat social hubs geen aandacht aan jongeren besteden. In Utrecht (Vital'nya) is er een programma om jongeren te betrekken en te begeleiden.

Moeilijk bereikbare doelgroepen

Uit de gesprekken met experts, actieve betrokkenen en bezoekers van de social hub komt naar voren dat sommige groepen moeilijk worden bereikt door de social hubs. Dit zijn de volgende groepen: werkende mensen (onder andere met intensieve banen), jongeren (onder andere druk met school, vinden andere dingen interessant), mannen (hoewel er relatief minder Oekraïense mannen in Nederland zijn, komen de mannen die er zijn ook niet vaak naar de social hubs), ouderen en minder validen (moeilijker ter been), mensen die wonen op het platteland (reisafstand, kosten) en mensen die erg getraumatiseerd zijn (reizen is te veel, hebben geen behoefte aan sociaal contact en lotgenotencontact).

“Iedereen is welkom. Maar mannen komen minder natuurlijk, omdat er in het algemeen minder mannen zijn, maar mannen doen ook mee aan verschillende workshops en ze vinden het allemaal leuk.” (Bezoeker social hub Zwolle)

“Voor mannen is het erg moeilijk. Je weet hoe ze integreren, het gaat moeizaam. Er komen mannen, ze worden door hun vrouwen meegenomen. Ze tekenen de papieren, en de rest doet de vrouw. Mannen komen voor werk, dus doen minder mee aan de activiteiten.” (Bezoeker social hub Doetinchem)

“Ouderen worden moeilijk bereikt (55/60+), die blijven vooral op opvanglocatie. Meeste Oekraïners zijn gaan werken, daarom is er overdag een afname in de hubs en in de avond een stijging. Als er weer bommen zijn gevallen, heeft dat ingrijpende impact en dan zie je een daling in de bezoekersaantallen. Ze zijn zo verbonden met het thuisland, dan zijn ze mentaal geraakt en heeft dat een negatieve impact om naar de huiskamer te komen. Sommigen zoeken wel steun. Ik weet niet of dat cultureel bepaald is, maar dan zoeken ze elkaar niet echt op. Behalve vorig jaar toen een raket het kankerziekenhuis in Kyiv raakte, toen was er wel een grote herdenking. Het lijkt alsof mensen elkaar bij grote gebeurtenissen wel opzoeken in de huiskamers, en bij kleine gebeurtenissen minder.” (Ministerie)

“Er zijn veel actieve mensen, maar niet iedereen komt naar de activiteiten. Soms past het rooster niet, sommige vrouwen werken continu zonder vrije dagen. Dus zelfs degenen die willen – ze kunnen soms gewoon niet.” (Bezoeker social hub Doetinchem)

“Naar concerten gaan vooral mensen die 's avonds beschikbaar zijn. De jongeren werken, dus de concerten worden vooral bezocht door ouderen die hier in onze straat wonen.” (Bezoeker social hub Eindhoven)

3.6 Activiteiten

Uit de literatuur en deskresearch zijn verschillende activiteiten gedestilleerd die Oekraïense social hubs organiseren.¹⁷ Deze zijn vervolgens getoetst aan de praktijk in de gesprekken met experts, actieve betrokkenen en bezoekers van de social hubs. Ook hierin is de driedeling van bonding, bridging en linking terug te zien. Enerzijds zijn er activiteiten die gericht zijn op het versterken van de band met Oekraïners in Nederland (bonding), zoals de culturele activiteiten. Anderzijds zijn er activiteiten die bijdragen aan de participatie in de Nederlandse samenleving en het contact met andere bevolkingsgroepen (bridging), zoals taallessen, advies en coaching. Ook de culturele activiteiten kunnen hieraan bijdragen, als de verbinding met Nederlanders en andere (migranten)groepen wordt gelegd. Verder zijn er activiteiten die het contact met instanties faciliteren (linking), zoals ondersteuning bij praktische zaken, informatiebijeenkomsten en workshops. Hieronder zijn deze activiteiten met voorbeelden uit de interviews en focusgroepen toegelicht:

- **Ondersteuning bij praktische zaken.** Deze activiteit is voor alle doelgroepen van de hubs van belang. De social hubs bieden ondersteuning bij praktische zaken, zoals het invullen van formulieren, het vinden van een huisarts en het regelen van kinderopvang. Deze praktische ondersteuning was vooral in het begin cruciaal.

“Ik wist niet hoe het schoolsysteem hier werkte, waar ik naartoe moest, wie ik kon aanspreken. Gelukkig nodigde de school op een dag iemand van de social hub uit als tolk. Ze hielp me enorm.” (Bezoeker social hub Doetinchem)

“Ook het inschrijven bij kleuterscholen. En we hebben gehandicapte kinderen, die ook geholpen worden met alles inschrijven en het maken van afspraken.” (Bezoeker social hub Eindhoven)

- **Informatiebijeenkomsten en workshops.** Deze activiteit is voor wisselende doelgroepen van de hubs van belang, afhankelijk van het onderwerp. Er worden regelmatig informatiebijeenkomsten georganiseerd over het vinden van werk (van belang voor werkzoekenden), over huisvesting (van belang voor de tijdelijk behuisden) en over andere voorzieningen in Nederland. Daarnaast worden er in sommige social hubs cursussen aangeboden over welke rechten Oekraïners hebben in Nederland (met name van belang voor degenen die met werk bezig zijn, met de erkenning van hun diploma's, met huisvesting of met andere zaken waarin de wet van belang is).

“Onlangs was er een lezing over onze arbeidsrechten. We hebben daar heel veel interessante informatie gekregen die in de toekomst goed van pas zal komen.” (Bezoeker social hub Zwolle)

- **Advies en coaching.** In sommige hubs, zoals Rotterdam, wordt ook individuele ondersteuning geboden, zoals sociaaljuridisch advies door een sociaal raadsman of raadvrouw, of hulp bij het vinden van werk (job-matching).
- **Taallessen.** Veel social hubs bieden taallessen aan, zowel Nederlands als Engels, om Oekraïense vluchtelingen te helpen integreren in de Nederlandse samenleving of voor te bereiden op een toekomst

---

¹⁷ De gedestilleerde activiteiten vormden de basis voor de Theory of Change, het model dat is gebruikt om de beoogde impact van de social hubs te koppelen aan de activiteiten, doelstellingen en uitkomsten van de social hubs. Zie voor een gedetailleerde uitwerking hiervan bijlage A.3.

in een ander land (in het geval van Engels). Deze activiteit is in beginsel voor alle doelgroepen van de hubs van belang.

“Ze komen voor vragen, maar ook voor koffie en een praatje of taallessen bij een van de taalmaatjes. Momenteel hebben we 4 taalmaatjes die 25 Oekraïners lesgeven.” (Actieve betrokkene social hub Doetinchem)

- **Culturele uitwisseling.** Het behoud en doorgeven van de Oekraïense cultuur staat in veel social hubs centraal, dit gebeurt bijvoorbeeld door het vieren van traditionele feesten, het maken van traditionele kunst en kleding, het maken van Oekraïense muziek, het lezen van Oekraïense boeken of het geven van presentaties over de Oekraïense geschiedenis. Er worden ook activiteiten georganiseerd die de culturele uitwisseling tussen Oekraïners en Nederlanders bevorderen, zoals kookworkshops, filmvertoningen en muziekavonden. Daarbij geven sommige social hubs ook aandacht aan de Nederlandse feestdagen, zoals Sinterklaas, Koningsdag en 5 mei. Deze activiteit is voor alle doelgroepen van de hubs van belang.

“Dat was een evenement gewijd aan Oekraïense tradities. Met Pasen waren er motanka-poppen, textielstempelen en het beschilderen van paaseieren (pysanka).” (Bezoeker social hub Rotterdam)

“We geven muzieklessen aan Oekraïense kinderen – mijn vrouw op piano, ik op fluit.” (Bezoeker social hub Doetinchem)

“We maakten traditionele bloemenkransen binnen het project van de kapel. We wilden de kinderen ondersteunen en onze tradities overdragen. Tijdens de bijeenkomst vlochten we kransen, lieten ze op het water drijven, en organiseerden we thematische activiteiten.” (Bezoeker social hub Doetinchem)

- **Inzamelingsacties en humanitaire ondersteuning.** De social hubs organiseren inzamelingsacties voor Oekraïense vluchtelingen in Nederland en voor mensen in Oekraïne die getroffen zijn door de oorlog. Vrijwilligers van de social hubs helpen met het sorteren en distribueren van ingezamelde goederen. Deze activiteit is voor alle doelgroepen van de hubs van belang.

“We verzamelden speelgoed en doneerden ook geld aan Oekraïne. En ik hoefde niets uit te geven, ze gaven me ook speelgoed voor de kinderen.” (Bezoeker social hub Doetinchem)

“In ons Oekraïens Huis was er vroeger een grote kledingvoorraad voor wie dat nodig had. Nu is die er niet meer, omdat er geen behoefte meer aan is.” (Bezoeker social hub Rotterdam)

“Zodra de diaspora zich organiseerde, schreef ik meteen een brief dat ik wilde helpen. We verzamelden in die grote magazijnen, alle hulp, alle kleding, alles stapelden we op.” (Bezoeker social hub Rotterdam)

- **Militaire ondersteuning.** In sommige social hubs worden camouflagenetten gemaakt voor de soldaten aan het front en revalidatieprogramma's georganiseerd voor veteranen. Deze activiteit is voor alle doelgroepen van de hubs van belang.

“We maken camouflagenetten voor de herfst, winter, lente en de zomer. En we hebben sokken gebreid, truien met klittenband en ook slofjes. Alles voor ziekenhuizen, revalidatiecentra en posten in het frontgebied.” (Bezoeker social hub Rotterdam)

“We hebben ook een belangrijk en actueel programma: we werken met soldaten die behandeling en revalidatie ondergaan in Zwolle.” (Bezoeker social hub Zwolle)

- **Psychologische hulp.** Sommige social hubs bieden psychologische hulp aan Oekraïense vluchtelingen die getraumatiseerd zijn door de oorlog. Het is belangrijk dat de mentale zorg in de Oekraïense taal wordt aangeboden. Deze activiteit is voor Oekraïense vluchtelingen met psychische klachten van belang.

“We bieden ook therapie aan kinderen in de kapel: Hibuki-therapie. Dat is voor posttraumatische verwerking. Het resultaat is ongelooflijk.” (Bezoeker social hub Doetinchem)

We hebben de bezoekers van de social hubs ter voorbereiding op de focusgroepen gevraagd om foto's mee te nemen van activiteiten waar ze regelmatig aan deelnemen en foto's van zaken die bijzondere invloed op hen persoonlijk hebben gehad. De afbeeldingen vormden een gespreksopener tijdens de focusgroepen op locatie en zijn na afloop verzameld. Zie figuur 3.3 voor een selectie van deze afbeeldingen. Ze geven een beeld van de Oekraïense social hubs en de activiteiten die daar georganiseerd worden.

Figuur 3.3 – Afbeeldingen bezoekers Oekraïense social hubs

3.6.1 Programmering activiteiten

Met name de grote hubs bieden een breed scala aan activiteiten. De ene social hub richt zich meer op de informatieve activiteiten, en een ander op culturele of psychologische activiteiten. Het zijn accentverschillen, maar op hoofdlijnen worden bepaalde activiteiten door de meeste social hubs aangeboden in lijn met de doelstelling(en) en wensen vanuit de doelgroep(en). De meeste social hubs geven aan dat ze hun activiteiten afstemmen op de doelgroep, waarbij de behoefte van de doelgroep varieert door de tijd heen.

“In het begin waren de activiteiten meer gericht op de verwerking van trauma, het bieden van afleiding voor vluchtelingen en het geven van praktische informatie. Nu zijn de activiteiten meer cultureel. Ontheemden zijn nu aan het settelen en zijn hun eigen netwerk aan het ontwikkelen, en hebben minder behoefte aan activiteiten van de kapel.” (Actieve betrokkene social hub Doetinchem)

De programmering en kwaliteit van de activiteiten hangen onder andere samen met de expertise van de vrijwilligers en leiding van de social hub, met de financiële situatie en de tijd van en capaciteit aan vrijwilligers. Sommige social hubs hebben wekelijkse of maandelijkse bijeenkomsten. In Rotterdam is er bijvoorbeeld veel aandacht voor kunst en cultuur, in Eindhoven staat de culturele uitwisseling centraal en Utrecht richt zich steeds meer op de mentale gezondheid. Experts benoemen ook dat hoe professioneler de evenementen worden georganiseerd, hoe meer mensen bereid zijn om af te reizen en afstand te overbruggen.

“Grotere hubs hanteren een andere aanpak en bieden stabielere evenementen. Zo is er bijvoorbeeld in sommige hubs elke maandag Engelstalige les of een boekenclub. Hoe meer financiële steun een social hub heeft, hoe meer activiteiten georganiseerd worden.” (Onderzoeksinstituut)

“Iedereen is druk, dus de lezingen worden georganiseerd wanneer het kan. Ik zou zeggen dat het niet alleen van de organisatoren afhangt, maar ook van hoeveel mensen er komen. Want als er maar twee of drie mensen komen, heeft het niet veel zin om het evenement te houden, dan wordt het beter uitgesteld. Ik herinner me dat er wel eens een evenement werd geannuleerd of verplaatst.” (Bezoeker social hub Eindhoven)

3.7 Betekenis voor bezoekers

Uit de reacties van de bezoekers van de social hubs komt naar voren welke betekenis de social hubs voor hen heeft. Het is voor sommigen een thuis, een kernpunt, een plek waar je wordt begrepen.

“Dit centrum is echt een kernpunt. Het is therapie, rust voor de ziel, het in stand houden van tradities — het is alles.” (Bezoeker social hub Doetinchem)

“Vanaf dat moment werd het Oekraïense Huis voor mij een thuis. Ik kom uit een groot gezin en voor mij is het belangrijk om met de familie aan tafel te zitten, samen dingen te bespreken. Dat kan daar.” (Bezoeker social hub Rotterdam)

“Wat deze kapel doet, is echte hulp geven. Je weet dat je hier kunt komen om te huilen, om alles te vertellen wat je wilt – ze luisteren naar je en begrijpen je.” (Bezoeker social hub Doetinchem)

Hoewel de doelen niet structureel worden geëvalueerd, geven de actieve betrokkenen aan dat dit soort reacties en de constante opkomst van bezoekers illustreren wat de waarde is van het bestaan van social hubs.

“We zien dat het doel van laagdrempeligheid gehaald wordt doordat ontheemden nog steeds in groten getale komen. Dat is niet veranderd over de jaren. Waar mensen eerst met meer praktische vragen kwamen, merken we dat ze zoveel vertrouwen hebben opgebouwd met de mensen dat ze ook met persoonlijke vragen komen. Verschillende leeftijden durven hun vragen te delen, van jongvolwassenen tot bejaarden. Dit laat zien dat het voor iedereen laagdrempelig is.” (Actieve betrokkene social hub Doetinchem)

3.8 Deelconclusie hoofdstuk 3

In dit hoofdstuk stond de opzet van Oekraïense social hubs centraal. De Oekraïense social hubs zijn opgezet om Oekraïense ontheemden te ondersteunen bij hun integratie in de Nederlandse samenleving. Ze bieden een veilige en gastvrije omgeving voornamelijk voor Oekraïense ontheemden ter ondersteuning bij sociale interactie, informatie-uitwisseling en emotionele steun.

De geografische spreiding van deze hubs laat zien dat ze voornamelijk in en rondom grote steden zoals Amsterdam, Rotterdam, Maastricht en Utrecht zijn te vinden, omdat zich daar grotere Oekraïense gemeenschappen bevinden.

De initiatieven zijn vaak opgezet door Oekraïners die al voor 2022 naar Nederland zijn gekomen en vrijwilligers die worden ondersteund door verschillende Nederlandse entiteiten, zoals gemeenten, kerken en maatschappelijke organisaties. Hoewel vrijwillige inzet een sleutelrol speelt in hun operaties, is het gebrek aan stabiele financieringsstromen een aanzienlijk knelpunt voor op de langere termijn.

Wat betreft hun doelstellingen, staat het bieden van een ongedwongen veilige ontmoetingsplek bij de meeste social hubs hoog in het vaandel. Dit is een duidelijk voorbeeld van bonding, het versterken van de band tussen Oekraïners in Nederland. Daarnaast richten de hubs zich op participatie (bridging) en integratie, zowel het behoud van de Oekraïense cultuur (bonding) als uitwisseling met de Nederlandse cultuur (bridging), en bieden ze praktische en psychologische ondersteuning. Activiteiten variëren van taallessen (bridging) en culturele workshops (bonding en/of bridging) tot informatieve bijeenkomsten (linking) en sociale evenementen (bonding en/of bridging).

De social hubs zijn vooral gericht op Oekraïense ontheemden die sinds de grootschalige Russische invasie in 2022 zijn aangekomen in Nederland. Sommige doen ook een poging om andere doelgroepen te betrekken, waaronder Nederlanders met het oog op wederzijdse integratie en culturele verrijking en daarnaast ook andere nieuwkomers.

De meeste grote social hubs organiseren vergelijkbare activiteiten, kleinere hubs hebben vaker een focus. Het gaat bij dit laatste om praktische hulp bij administratieve taken, taallessen, culturele evenementen en psychologische steun in het Oekraïens. Humanitaire steun voor Oekraïne is ook van belang, zoals blijkt uit het organiseren van inzamelingsacties en het maken van camouflagenetten.

De Oekraïense social hubs bieden meer dan alleen een ontmoetingsplaats; ze dienen als cruciaal steunpunt voor culturele overgang en maatschappelijke participatie, terwijl ze inspelen op de diverse behoeften van hun doelgroepen. Daarmee brengen de meeste social hubs meerdere theoretische organisatorische randvoorwaarden (onbewust) in de praktijk, zoals het aanbieden van vraaggestuurde activiteiten, de inzet van vrijwilligers en de samenwerking met reguliere instanties. Bij de meeste social hubs is echter nauwelijks sprake van een duurzame financiële basis en voldoende capaciteit en deskundigheid waardoor de continuïteit gewaarborgd is, dat maakt de initiatieven kwetsbaar.

Bijdrage aan participatie

4 Bijdrage aan participatie

Oekraïners zijn niet de enige bevolkingsgroep voor wie initiatieven zoals social hubs zijn ontplooid. Het verschil is dat deze groepen minder groot zijn en de overheid hierin een minder prominente rol speelt. We concentreren ons in dit hoofdstuk op de social hubs voor Oekraïners.

De komende twee hoofdstukken gaan over de bijdrage van de social hubs aan de zelfredzaamheid en deelname van Oekraïense ontheemden in de Nederlandse samenleving. We behandelen dit in twee delen. In dit hoofdstuk staat de vraag centraal of en op welke manier Oekraïense social hubs bijdragen aan participatie: het meedoen van Oekraïense ontheemden in de Nederlandse samenleving door werk, het leren van de taal, het volgen van onderwijs en het opbouwen van een sociaal netwerk. In hoofdstuk 5 gaat het over de vraag op welke manier de sociale hubs bijdragen aan zelfredzaamheid.

Participatie, en specifiek sociale participatie, gaat in de kern over iemands betrokkenheid bij activiteiten die interactie met anderen in de samenleving of de gemeenschap mogelijk maken (Levasseur, Richard, Gauvin, & Ramond, 2010). Door middel van de literatuur en de gesprekken is uiteengezet hoe Oekraïense social hubs idealiter hieraan bijdragen en in welke mate het al gebeurt. Hiermee worden onderzoeksvragen 5 t/m 8 over de bestaande kennis over de werking van zelfhulporganisaties beantwoord. Ook geeft het gedeeltelijk antwoord op onderzoeksvraag 12 door in te gaan op de bijdrage aan participatie. De bijdrage aan zelfredzaamheid, ook onderdeel van onderzoeksvraag 12, komt aan de orde in hoofdstuk 5.

4.1 Een veilige thuishaven

In de literatuur komt naar voren dat het gevoel ergens thuis te horen ('sense of belonging') een belangrijke motivator is voor nieuwkomers om een zelfstandig en betekenisvol leven op te bouwen (Ager & Strang, 2008). Het is, zoals eerder beschreven, ook het speerpunt van de meeste Oekraïense social hubs: het bieden van een veilige ontmoetingsplek.

Het gevoel van 'ergens thuis horen' is een belangrijke voorwaarde voor participatie. Succesvolle participatie hangt af van een goede balans tussen drie soorten sociale connecties: bonding, bridging en linking, die we hier achtereenvolgens behandelen.

4.1.1 Bonding: contact tussen Oekraïners

Bonding, of verbindend sociaal kapitaal, wordt gevormd door de sterke, vertrouwde banden binnen de eigen, homogene groep of gemeenschap (onder meer Claridge, 2018; Granovetter, 1973; Putnam, 2000). Voor de social hubs betekent dit het contact tussen Oekraïners onderling.

Bonding is vooral cruciaal op de korte termijn. Het biedt praktische en emotionele steun, helpt bij het "rondkomen" en is essentieel voor de geestelijke gezondheid. Een sterke mentale basis is belangrijk om de uitdagingen van het deelnemen aan een nieuwe samenleving aan te kunnen (Lafay et al., 2023). Te veel bonding kan leiden tot isolatie en op de lange termijn integratie en participatie juist in de weg staan (Claridge, 2018).

4.1.2 Bridging: contact tussen Oekraïners en Nederlanders

De contacten buiten de Oekraïense gemeenschap zijn te beschouwen als een vorm van bridging kapitaal (o.a. Claridge, 2018; Granovetter, 1973; Putnam, 2000). Overbruggend sociaal kapitaal zit in minder hechte relaties tussen verschillende sociale groepen, bijvoorbeeld tussen Oekraïense ontheemden en Nederlanders.

Bridging is essentieel voor de lange termijn en om vooruit te komen in een nieuwe samenleving. Deze sociale contacten verschaffen toegang tot nieuwe informatie, kennis over de Nederlandse cultuur en gewoonten, en ondersteunen bij economische participatie zoals het vinden van werk (Brücker et al., 2023; Lafay et al., 2023; Claridge, 2018; Ager & Strang, 2008). Het creëren van een hechte gemeenschap vereist meer dan alleen mensen met vergelijkbare achtergronden bij elkaar plaatsen. Tegelijkertijd vergroot aansluiting bij sociale netwerken toegang tot werk, onderwijs en vrijetijdsactiviteiten. Hierbij zijn actieve en betrokken burgers, religieuze gemeenschappen, zelforganisaties en welzijnsorganisaties onmisbaar (Lafay et al., 2023).

In de literatuur komt naar voren dat deze contacten vaak moeilijk tot stand komen, mede door de onzekerheid over de verblijfsstatus en de taalbarrière (Lafay et al., 2023; Kovács & Avrić, 2020).

4.1.3 Linking: contact tussen Oekraïners en (Nederlandse) instanties

Claridge (2018) voegt aan bonding en bridging nog een derde 'verticale' dimensie aan sociaal kapitaal toe: 'linking'. Het beschrijft de relatie tussen mensen met verschillende sociale posities en machtsverhoudingen in de samenleving. Een voorbeeld hiervan is de relatie tussen zelforganisaties en de overheid of andere fondsen (Szreter & Woolcock, 2004). In het geval van ontheemden valt te denken aan Oekraïners die in dienst treden bij een Nederlandse werkgever, waarbij sprake is van een gezagsverhouding. Ook de verhouding tussen de social hub als een vorm van zelforganisatie en eventuele subsidiegevers valt in deze categorie. Non-gouvernementele organisaties (NGO's) kunnen hierbij als bemiddelaars van het verbindend sociaal kapitaal fungeren om de overheidsprojecten uit te voeren.

Linking is de sleutel tot het benutten van formele systemen. Het geeft toegang tot kennis, geld, hulpbronnen en de mogelijkheid om ambities waar te maken. Voor overheden is deze link andersom ook waardevol om de behoeften van de gemeenschap te begrijpen (Claridge, 2018). Onderzoek onder Joegoslavische vluchtelingen laat zien dat het opbouwen van een netwerk belangrijk is voor nieuwkomers. Het vlot verkrijgen van een tijdelijke verblijfsvergunning en een vroeg aanbod van taal- en inburgeringscursussen geven een gevoel van zekerheid en zijn daarmee bevorderlijk voor het proces van participatie en daarmee integratie (Bogičević, de Veen, Breedveld & Moors, 2024).

Uit een onderzoek van Lafay et al. (2023) blijkt dat Oekraïners niet per se behoefte hebben aan contact met Nederlanders (bridging), hun focus ligt meer op het contact met instanties (connecties) om basiszaken geregeld te krijgen en op contact met de eigen gemeenschap (banden) voor steun en community. De onduidelijkheid over het verblijf kan hierin een rol spelen. Dit geldt vaak ook voor arbeidsmigranten die moeilijk integreren (o.a. taal leren, relaties opbouwen), omdat zij een kortetermijnperspectief hebben in het gastland (Kovács & Avrić, 2020).

4.2 Bijdrage Oekraïense social hubs aan participatie

Om de participatie van Oekraïense ontheemden te bevorderen zou een social hub dus een veilige basis van bonding kunnen bieden, en van daaruit actief bridging (naar de Nederlandse samenleving) en linking (naar formele instituties) faciliteren.

De gesprekken bevestigen dat de social hubs participatie (proberen te) bevorderen door middel van bonding, bridging en linking. De Oekraïense social hubs vormen enerzijds een veilige thuisbasis om Oekraïners onderling met elkaar te verbinden (bonding).

“We zijn als familie geworden, vooral degenen die er vanaf het begin bij waren. We weten dat we elkaar op elk moment kunnen helpen en steunen. Die verbondenheid, die we via de kapel kregen, dat is wat ons redt. Echt waar.” (Bezoeker social hub Doetinchem)

“Het Oekraïens Huis, dat is eigenlijk een stukje Oekraïense grond dat hier in Nederland is. Alsof het een soort transfer is.” (Bezoeker social hub Rotterdam)

“Het eerste wat ik voelde toen ik hier aankwam, was een schok, een beetje depressie, maar deze community in de kapel is heel belangrijk. We kunnen hier met elkaar praten en informatie delen. Het is heel warm en fijn. Die steun, dat gevoel van iets vertrouwds, iets vanuit het hart, is heel belangrijk.” (Bezoeker social hub Doetinchem)

“Hier doet men alles om ons te helpen integreren, om niet vast te blijven zitten in je eigen wereldje en om te laten zien dat we ertoe doen. Dat is het allerbelangrijkste.” (Bezoeker social hub Doetinchem)

Anderzijds spelen social hubs een rol in het faciliteren van de zoektocht naar een woning, werk, onderwijs en dagbesteding door verschillende verbindingen te leggen met de Nederlandse samenleving (bridging en linking). Volgens meerdere experts waren de meeste social hubs een soort wegwijzer toen de Oekraïense ontheemden radeloos binnenkwamen in Nederland; ze boden een veilige plek en hielpen in het voorzien van de eerste basisbehoeften. Daarna informeerden zij de ontheemden over hoe het werkt in Nederland.

“Om zwartwerken en risico’s van arbeidsuitbuiting voor te zijn, heb ik dit aangekaart bij de gemeente. Toen is een werkservicepunt vanuit de gemeente opgezet. Die functie was super belangrijk in de eerste dagen en die loopt nog steeds door. Van gewone inloopuren tot grote banenmarkten.” (Actieve betrokkene social hub Rotterdam)

“We hebben uitnodigingen gemaakt voor gastgezinnen om Oekraïners mee te nemen naar de ontmoetingsplek. We kregen hulp van 30 organisaties, zoals de gemeente, bibliotheek, etc. Er kwamen al snel hulpvragen. Inmiddels hebben wij zelf een kennisdatabase opgebouwd over o.a. belasting, taal en onderwijs.” (Actieve betrokkene social hub Doetinchem)

“De social hubs creëren niet alleen initiatieven om Oekraïne te promoten, maar ontwikkelen ook initiatieven die integratie en werk in Nederland bevorderen. Ik denk dat het heel moeilijk is om te integreren in een land zonder deel uit te maken van een gemeenschap van mensen die in dezelfde situatie zitten.” (Ambassade)

“Er kwamen Oekraïners, plus ook wat lokale mensen die meededen, ze vonden het interessant, ze keken mee. Het is belangrijk om onze cultuur te laten zien, te verspreiden, elkaar te steunen, nieuwe

mensen te leren kennen. Dat geeft echt een fijn gevoel dat je hier niet alleen bent, want emigratie – zo zie ik het – is gedwongen, het is niet makkelijk. Daarom is het belangrijk om anderen te hebben die je begrijpen, en jullie kunnen elkaar steunen, tips geven over werk, waar te zoeken, of wat de situatie is, enzovoort.” (Bezoeker social hub Eindhoven)

4.2.1 Nederlandse taal en cultuur

Het leren van de Nederlandse taal en cultuur wordt gezien als een cruciale stap in het kunnen deelnemen aan de Nederlandse samenleving. Hierbij is ‘zekerheid’ een belangrijke factor die twee kanten opwerkt: als mensen niet weten of en hoe lang ze kunnen blijven, is er minder motivatie om de taal en cultuur te leren en daarmee beter te integreren. Desalniettemin zien sommige nieuwkomers het als de meest zekere stap voorwaarts en vinden ze het belangrijk om hierin tijd en energie te steken. Het contact leggen met Nederlanders en het vinden van gemeenschappelijkheid wordt soms als ingewikkeld ervaren (Bogičević, de Veen, Breedveld & Moors, 2024).

Het belang van het leren van de taal en andere integratie-bevorderende activiteiten is ook in Duitsland naar voren gekomen. Ruim elfduizend Oekraïense vluchtelingen zijn bevraagd over hun vertrek uit Oekraïne, en aankomst en dagelijkse leven in Duitsland (Brücke et al., 2022). De vluchtelingen geven aan dat ze behoefte hebben aan meer ondersteuning, met name bij het leren van Duits, het vinden van een baan, gezondheidszorg en huisvesting. Hoewel sommige Duitse taalprogramma's en arbeidsbemiddelingsdiensten al veel gebruikt worden – als onderdeel van het integratie- en participatietraject dat ontheemden doorlopen – zijn andere diensten minder bekend.

Vrijwel alle social hubs bieden Nederlandse en/of Engelse taallessen aan. Daarnaast proberen sommige social hubs actief het contact tussen Nederlanders en Oekraïners te faciliteren.

“Bij al onze evenementen proberen we Nederlandse vrienden uit te nodigen. We doen het samen met Nederlanders en Oekraïners. Workshops zijn wat moeilijker vanwege de taal, maar veel communicatie verloopt in het Engels, dat vormt geen barrière. Jongeren gaan naar andere evenementen; we moeten nadenken welke activiteiten interessant zijn voor hen. Ook moeten we onderzoeken wat interessant is voor Nederlanders en wat we samen kunnen doen.” (Bezoeker social hub Zwolle)

4.2.2 Belangrijke elementen voor bijdrage aan participatie

Niet elke social hub draagt in dezelfde mate bij aan participatie van Oekraïense ontheemden, dit is onder andere afhankelijk van de organisatiestructuur, financiering, doelstelling en activiteiten. Om als social hub bij te dragen aan sociale participatie is een aantal elementen van belang, zo blijkt uit de gesprekken:

- **Achtergrond van de Oekraïense coördinatoren/initiatiefnemers.** Idealiter wordt een social hub gerund door mensen die Oekraïens spreken en de cultuur begrijpen (voor bonding), maar ook een groot zakelijk en/of sociaal netwerk in Nederland hebben (voor bridging en linking). In Rotterdam is de coördinator van Oekraïense afkomst en woont al enige tijd in Nederland, de gemeente Rotterdam is mede-initiatiefnemer van het informatiepunt. De social hub in Zwolle is opgericht door twee Oekraïense vrouwen die sinds eind jaren 90 in Nederland wonen en de Nederlandse taal vloeiend spreken. Enige vorm van begrip voor en ervaring met beide culturen is helpend. Het kan ook een combinatie van Oekraïense en Nederlandse coördinatoren/initiatiefnemers zijn. Een voorbeeld hiervan is de social hub in Doetinchem. Vanuit de Nederlandse stichting ‘De Doetinchemse Uitdaging’ is iemand nauw betrokken met een groot netwerk in de omgeving. De dagelijkse coördinatie ligt bij een vrouw uit

Abchazië die ooit zelf gevlucht is en Oekraïens verstaat en al langer in Nederland woont. Van andere hubs, zoals Utrecht en Maastricht, is bekend dat Oekraïense ontheemden de rol van coördinator vervullen.

“Het maakt niet uit of een social hub door Oekraïners, de overheid of iemand anders wordt opgezet. Maar het is erg nuttig als de initiatiefnemer of manager Oekraïens is vanwege de organisatie van culturele initiatieven. Zo is het Oekraïens Huis in Rotterdam ook zeer succesvol, omdat de manager Oekraïens is. Zij weet wat goed is voor Oekraïners, ze heeft de expertise.” (Ambassade)

“De coördinator komt uit Abchazië en is zelf ooit gevlucht naar Nederland. Op haar twaalfde kwam ze naar Nederland, waar ze in een AZC heeft gewoond en moest integreren op een middelbare school. Ze heeft nog familie in Oekraïne. Zij deelt de ervaring met Oekraïners, spreekt dezelfde taal en heeft hier inmiddels zelf al een leven opgebouwd. Als Oekraïners horen 'het komt goed' in hun eigen taal, is dat goud waard.” (Actieve betrokkene social hub Doetinchem)

- **Een faciliterende en adviserende rol van de overheid.** De social hubs hebben behoefte aan een gelijkwaardige partner die luistert, vertrouwen geeft en de autonomie van de hubs respecteert. Door financiële ondersteuning en praktische informatie, bijvoorbeeld door gemeenteloketten te openen in de social hub, wordt linking gefaciliteerd. Daarnaast zou een gemeente idealiter de basisvoorwaarden kunnen bieden die de hubs nodig hebben om optimaal te kunnen functioneren. Denk hierbij aan een vergoeding voor coördinatoren of het beschikbaar stellen van een locatie.

“Ik denk dat er verschillende vormen zijn waarop de gemeente en overheid iets kunnen. Betrokkenheid is waardevol als mensen komen met vragen over Nederland, regelingen, instanties. Dan kunnen ze bij een social hub wel veel kennis vinden, maar is vaak wel een doorverwijzing nodig naar een plek met info. Het zou mooi zijn als het ook als loket kan functioneren waar je in je eigen taal hulp kan krijgen.” (Onderzoeksinstituut 2)

“De overheid kan een rol op zich nemen [in het kader van de social hubs]. Door beslissingen te nemen en verantwoordelijkheid te dragen voor de resultaten, maar ook ruimte te houden en geen concreet actieplan en eisen te stellen aan de social hub. Dat ze meer een adviserende en faciliterende rol hebben.” (Onderzoeksinstituut 1)

“Wat heel goed werkt, is de combinatie van gemeentelijk informatiepunt en de sociale ontmoetingsplek. Dat is van toegevoegde waarde voor beide partijen. We versterken elkaar.” (Actieve betrokkene social hub Rotterdam)

- **Een fysieke, vaste locatie.** Een vaste plek is belangrijk om mensen überhaupt bij elkaar te brengen en verbinding met zowel Oekraïners (bonding) en Nederlanders (bridging) te faciliteren. Het ‘huiskamergevoel’ ontstaat volgens de social hubs pas als er één locatie is waar mensen elkaar op bepaalde momenten kunnen vinden. Een fysieke locatie is ook praktisch om ingezamelde spullen voor Oekraïne en aangeschafte artikelen voor activiteiten op te slaan. Daarbij is het van belang dat de locatie voor langere termijn beschikbaar is. De onzekerheid en onduidelijkheid over een locatie brengt een gevoel van angst naar boven. Geen vaste locatie hebben zorgt voor afhankelijkheid van anderen.

“Alles op één plek creëert een gevoel van veiligheid en een thuisgevoel. Dat is anders tijdens activiteiten die ergens anders plaatsvinden. Binnen onze muren hebben we een ‘veilige haven’. Mensen ervaren dan stabiliteit. Ontheemden veranderen van woonlocatie, sommigen zijn binnen 3 jaar soms 6 keer verhuisd.”

Dat is mentaal heel lastig. Ze weten één plek te vinden waar ze zekerheid vinden en mensen kunnen ontmoeten: dat is het Oekraïens Huis.” (Actieve betrokkene social hub Rotterdam)

“En als we tenminste één plek hebben, een vertrouwde plek, waar we heen kunnen gaan, zoals het Oekraïens Huis, dan is dat al een soort eiland van veiligheid.” (Bezoeker social hub Rotterdam)

“We moeten hier in 2026 weg, dat zorgt voor angst. Het is onduidelijk waar we naartoe gaan. Steeds weer die veranderingen maken het moeilijk.” (Bezoeker social hub Eindhoven)

“Voordat we nog geen eigen locatie hadden, organiseerden we dingen op verschillende locaties door de hele stad. Het gebrek aan een vaste locatie maakte ons afhankelijk van andere mensen. Hierdoor moest er vaak en veel geschoven worden in de planning, dat was een enorm geregeld. Nu zitten we anti-kraak.” (Actieve betrokkene social hub Zwolle)

4.2.3 Uitdagingen voor participatie

De meeste bruggen die tot nu toe gevormd zijn tussen de Oekraïense gemeenschap en Nederlanders, zijn met gastgezinnen, taalmaatjes, maatschappelijke ondersteuners en werkcontacten. De meeste Oekraïners die hebben deelgenomen aan dit onderzoek hebben over het algemeen positieve ervaringen met Nederlanders. Duurzaam contact met Nederlanders blijkt ingewikkeld vanwege de taal en het niet delen van een vergelijkbare ervaring. Voor sommigen is het daarom makkelijker om contact te maken met andere nieuwkomers.

“Ik denk dat dit [bevorderen van sociale participatie] op twee manieren kan: 1) door mensen dichterbij Nederlanders en de taal te brengen, door uit te leggen wat het betekent om in Nederland te wonen. 2) door een community te creëren om mensen die vast lopen uit hun verlamming te halen. Het is nuttig voor hen om erover na te denken en het helpt bij de geestelijke gezondheid.” (Onderwijsinstituut)

“Ik vind het fijn dat Nederlanders een eigen cultuur van communicatie hebben en deze ook naar ons overbrengen. Eerst waren we vreemd voor hen, maar later accepteerden ze ons. Bij evenementen merk je dat ze oprecht vriendelijke woorden uitspreken.” (Bezoeker social hub Zwolle)

“Oekraïners wonen samen met Oekraïners. Hoe kunnen we dan Nederlands spreken? We hebben die noodzaak gewoon niet. Als we iets willen zeggen, dan zeggen we het in het Oekraïens.” (Bezoeker social hub Eindhoven)

“Ik vind het soms lastig om contact te vinden met Nederlanders. Daarom heb ik veel vrienden die geen Nederlanders zijn maar uit andere landen komen. Zij begrijpen ook wat emigratie is.” (Bezoeker social hub Eindhoven)

“Mijn contact met Nederlanders is beperkt, vooral tijdens sollicitaties. Over het algemeen zijn ze heel open en proberen ze te helpen, dus de indruk is positief. Maar ik mis het wel om echt met Nederlanders in contact te zijn. Dat heb ik nu nog niet.” (Bezoeker social hub Eindhoven)

De grootste frustratie bij Oekraïense ontheemden lijkt te ontstaan wanneer ‘linking’ niet lukt, dus de verbinding met Nederlandse instanties niet goed tot stand komt. De taalbarrière is daar regelmatig een reden voor. Het ontbreken van een gericht taalbeleid door de overheid vormt een belemmering voor ontheemden om de Nederlandse taal te leren. Dit kan tot frustraties leiden bij het gebruiken van de

Nederlandse gezondheidszorg, het opdoen van sociale contacten, maar ook bij het vinden van gekwalificeerd werk.

Oekraïense ontheemden zijn naar eigen zeggen klaar voor de volgende stap in participatie (zoals gekwalificeerd werk), maar lopen vast in de systemen van de Nederlandse samenleving.

“We missen cursussen die we graag zouden willen volgen, misschien om onze professionele vaardigheden verder te ontwikkelen. Dat ontbreekt ons, want we wonen hier al meer dan drieënhalft jaar, en we willen ons toch graag verder ontwikkelen.” (Bezoeker social hub Zwolle)

“We zijn niet goed geïntegreerd door de taal. Helaas heeft Nederland, in vergelijking met andere landen zoals België en Duitsland, ons niet verplicht in het eerste halfjaar of jaar de nadruk op de taal te leggen. In andere landen gaven ze genoeg geld om van te leven en zeiden ze: ‘leer de taal’. Dat was helaas niet het geval in Nederland. Op dit moment wil ik Nederlands leren, maar ik moet werken. Door te werken ben ik echter erg moe en kan ik geen taal leren. Het is een vicieuze cirkel.” (Bezoeker social hub Zwolle)

Daarnaast ervaren sommigen dat de politieke situatie en maatschappelijke acceptatie in Nederland de participatie bemoeilijkt. Het maatschappelijke sentiment is niet onverdeeld positief en bij sommigen heerst het gevoel dat Oekraïners een bevoorrechte positie innemen ten opzichte van andere migrantengroepen.

“Ik ervaar de Nederlandse samenleving als één grote familie. Er is misschien een taalbarrière, maar dat is een kwestie van tijd. Veel Oekraïners leren al Nederlands. Als integratieprogramma’s meer aandacht kregen, zou je Oekraïners nauwelijks van Nederlanders kunnen onderscheiden, en andersom raken Nederlanders al bekend met de Oekraïense cultuur. Wat dit bemoeilijkt, is de politiek. Niet alleen in Nederland, maar wereldwijd. Zonder politiek gaat alles goed.” (Bezoeker social hub Zwolle)

“Eerlijk gezegd, toen ik de Nederlandse taal niet begreep, voelde ik me beter in Nederland. Toen ik Nederlands begon te begrijpen, kreeg ik door dat sommigen ons niet mogen. Soms voel je dat. Soms vinden ze ons niet aardig, omdat we bepaalde privileges hebben. Ik zeg niet dat wij een geschenk zijn. Sommigen van ons gedragen zich ook niet zo goed, maar iedereen heeft zijn tekortkomingen.” (Bezoeker social hub Eindhoven)

4.3 Deelconclusie hoofdstuk 4

Hoofdstuk 4 en 5 gaan over de bijdrage van de social hubs aan de zelfredzaamheid en participatie van Oekraïners in Nederland. Dit hoofdstuk ging over de mogelijke bijdrage van Oekraïense social hubs aan participatie: het meedoen van Oekraïense ontheemden in de Nederlandse samenleving bijvoorbeeld door werk, het leren van de taal, het volgen van onderwijs en het opbouwen van een sociaal netwerk. Het gevoel ergens thuis te horen is belangrijk voor participatie. Oekraïense social hubs bieden veilige ontmoetingsplaatsen en ondersteunen zowel op emotioneel als praktisch gebied.

Er zijn drie vormen van sociale connecties die hieraan kunnen bijdragen: bonding, bridging en linking. Ten eerste omvat *bonding* sterke en vertrouwde banden binnen een homogene groep, die emotionele steun en mentale gezondheid bevorderen. De social hubs proberen een veilige thuishaven te bieden waar Oekraïense ontheemden elkaar kunnen ontmoeten. Te veel focus op bonding kan het meedoen in de Nederlandse maatschappij echter op lange termijn belemmeren. Daarvoor zijn bridging en linking van belang.

Bridging verwijst naar contacten buiten de eigen gemeenschap voor toegang tot nieuwe informatie en kansen. Sommige social hubs proberen de verbinding tussen de Oekraïense en de Nederlandse gemeenschap te faciliteren, bijvoorbeeld door interculturele activiteiten te organiseren. Taalbarrières, onzekerheid over de verblijfsstatus en het bij sommigen bestaande negatieve sentiment ten opzichte van nieuwkomers en de veronderstelde bevoorrechte positie van Oekraïners, kunnen het contact met Nederlanders bemoeilijken. Voor sommige ontheemden is het daarom makkelijker om contact te maken met andere nieuwkomers.

Ten slotte is *linking*, het contact tussen Oekraïners en (Nederlandse) instanties, van belang voor het verkrijgen van formele ondersteuning en het begrijpen van gemeenschapsbehoeften. Door ondersteuning te bieden op het gebied van huisvesting, werk en onderwijs, proberen social hubs deze link te leggen.

Kortom, de Oekraïense social hubs vervullen voor veel Oekraïense ontheemden een belangrijke rol in hun participatie in Nederland. Alle social hubs bieden een vorm van bonding (een veilige ontmoetingsplek), maar variëren in de mate waarin zij activiteiten ontplooiën gericht op bridging en linking (een wegwijzer binnen de Nederlandse maatschappij). Dat is mede afhankelijk van de organisatiestructuur en financiering van de hub, en de persoonlijke inzet, capaciteiten en connecties van de initiatiefnemers. De bijdrage aan zelfredzaamheid door de social hubs komt in het volgende hoofdstuk aan de orde.

Bijdrage aan zelfredzaamheid

5 Bijdrage aan zelfredzaamheid

Het vorige hoofdstuk belichtte de bijdrage van de social hubs waar het gaat om het bevorderen van participatie van Oekraïners in de Nederlandse samenleving. In dit hoofdstuk staat de vraag centraal of en op welke manier Oekraïense social hubs bijdragen aan zelfredzaamheid: het vermogen van een Oekraïense ontheemde om voor zichzelf te zorgen en zelfstandig de dagelijkse, praktische zaken van het leven te regelen en te organiseren in Nederland, en om passende hulp te zoeken wanneer dat nodig is (Brink, 2013). Door middel van de literatuur en de gesprekken is uiteengezet hoe Oekraïense social hubs idealiter hieraan bijdragen en in welke mate het al gebeurt. Hiermee worden onderzoeksvragen 5 t/m 8 over de bestaande kennis over de werking van zelfhulporganisaties beantwoord. Ook geeft het gedeeltelijk antwoord op onderzoeksvraag 12 door in te gaan op de bijdrage aan zelfredzaamheid. De bijdrage aan participatie, ook onderdeel van onderzoeksvraag 12, is in hoofdstuk 4 behandeld.

Paragraaf 5.1 geeft op basis van de literatuur weer op welke manieren zelfredzaamheid gestimuleerd wordt. Daarna gaat paragraaf 5.2 over de manier waarop de social hubs (kunnen) bijdragen aan zelfredzaamheid en de uitdagingen hierbij. Ten slotte wordt het hoofdstuk afgesloten met een deelconclusie in paragraaf 5.3.

5.1 Zelfredzaamheid stimuleren

Zelfredzaamheid gaat niet alleen over het zelf kunnen regelen van praktische zaken, maar betreft ook emotionele en sociale vaardigheden. Zelfredzaamheid wordt veelal gezien als het vermogen om voor jezelf te zorgen, je eigen beslissingen te nemen en je eigen problemen op te lossen (Brink, 2013). Het weten dat je veerkrachtig en vindingrijk genoeg bent om de uitdagingen en moeilijkheden van bepaalde situaties, zoals de weg vinden in een nieuwe samenleving, aan te gaan.

Wederom worden het gevoel van ‘ergens thuis horen’ en een sociaal netwerk in de literatuur als belangrijke factoren aangemerkt om zelfredzaamheid te stimuleren. Ook hierop is het sociologische model toepasbaar met de drie soorten sociaal kapitaal: bonding, bridging en linking (onder anderen Granovetter, 1973; Ager & Strand, 2008; Claridge, 2018). Voor het gevoel van zelfredzaamheid is het raadzaam om te beginnen met het creëren van een veilige basis (bonding), van daaruit bruggen te slaan naar de Nederlandse samenleving (bridging), en tegelijkertijd deuren te openen naar formele systemen (linking).

5.2 Bijdrage Oekraïense social hubs aan zelfredzaamheid

De Oekraïense social hubs beogen een veilige, vertrouwde omgeving te bieden waar Oekraïense ontheemden met gedeelde ervaringen en dezelfde taal samenkomen (bonding). Het maakt de drempel lager voor Oekraïense ontheemden om de dagelijkse en praktische zaken waar ze tegenaan lopen te delen en al dan niet met hulp op te lossen. Mensen helpen elkaar met alledaagse zaken en bieden een luisterend oor. Dit is cruciaal voor de geestelijke gezondheid en het welzijn. Wanneer ontheemden mentaal gezond zijn, zijn ze beter in staat om de uitdagingen van het integreren in een nieuwe samenleving aan te gaan (o.a. Hajro, Stahl, Clegg, & Lazarova, 2019; Ciaramella, Monacelli & Cocimano, 2022).

Daarnaast faciliteren veel social hubs ook het contact met Nederlanders en Nederlandse instanties, zoals overheidsdiensten, scholen, werkgevers (bridging en linking). Dit is essentieel voor de toegang tot nieuwe informatie en economische kansen (Claridge, 2018). Oekraïense social hubs bieden handvatten voor een

zakelijk en sociaal netwerk dat behulpzaam kan zijn voor ontheemden om zich zelfstandig in de Nederlandse samenleving te redden.

De Oekraïense social hubs dragen op verschillende manieren bij aan het vergroten van de zelfredzaamheid van Oekraïense ontheemden. Ze doen dit niet door problemen over te nemen, maar door mensen de handvatten en het vertrouwen te geven om het zelf te doen.

“Bij de kapel willen ze ontheemden bewust niet 'pamperen', zodat ze zelf de vaardigheden leren. Ze geven wel vaak eerst een uitleg en als mensen het niet snappen, mogen ze terugkomen.” (Actieve betrokkene social hub Doetinchem)

“Het Oekraïens Huis is ingericht op het creëren van een ‘empowerment’-gevoel: eigen baas zijn over wat je doet en niet slachtoffer zijn. We leggen een mentale basis om die stap te nemen, om vanuit de slachtofferpositie verder te komen. De informatievoorziening staat op nummer 2.” (Actieve betrokkene social hub Rotterdam)

“Ze hebben ons geleerd om zelf dingen te regelen. We kunnen sommige zaken zelfstandig afhandelen, want we begrijpen nu de procedure en weten wat te doen.” (Bezoeker social hub Eindhoven)

Het zogenoemd *empoweren* van nieuwkomers, het zorgen dat zij zelf grip hebben op hun eigen situatie en omgeving, wordt ook in de literatuur aangehaald als een belangrijke manier om bij te dragen aan zelfredzaamheid (Baris Institute, 2024). Het eigen maken van een nieuwe samenleving kan leiden tot een gevoel van machteloosheid. Empowerment is een proces om dit tegen te gaan. Het gaat om het herwinnen van zelfrespect, de nodige kennis en vaardigheden opdoen om je weg te vinden in het gastland, je stem te laten horen en je legitiem te voelen om dat te doen (Desgrées du Loû et al., 2023).

De motivatie of situatie van Oekraïense ontheemden kan invloed hebben op de zelfredzaamheid; een zekere motivatie is nodig bij de persoon om de ondersteuning van een social hub te aanvaarden. Een social hub kan informatie verschaffen om de zelfredzaamheid te stimuleren, maar niet iedereen heeft behoefte aan begeleiding, informatie of sociale contacten. Sommige ontheemden zijn bijvoorbeeld niet gemotiveerd of te veel gekwetst en dan kan een social hub ook niet bijdragen aan de zelfredzaamheid.

“Social hubs dragen voor 100% bij aan zelfredzaamheid. Door de combinatie van activiteiten van professionals en Oekraïense vrijwilligers, die in hun taal de vragen kunnen kanaliseren, krijgen ze antwoorden op hun vragen.” (Gemeente die formeel opdrachtgever voor de social hub is, de coördinator betaalt en die daar twee informatieloketten geopend heeft)

“Die wil is wel belangrijk, de motivatie. Veel mensen hadden eerst een periode van onzekerheid, bijvoorbeeld dat we hier zouden blijven en dan teruggaan als de oorlog voorbij is. Maar de oorlog is niet voorbij. Mensen krijgen dan een soort existentiële crisis, omdat ze hun leven helemaal opnieuw moeten opbouwen. Ik zal zeggen, ik had ook verwachtingen toen mijn man en ik kwamen, om een gekwalificeerde baan te vinden met alleen Engels. Maar we kwamen erachter dat het zonder Nederlands leren heel moeilijk is. Ik moest mijn ambities opzij zetten, want ik ben een ambitieus persoon, en gewoon een willekeurige baan zoeken om te kunnen leven en opnieuw te beginnen. Terwijl ik daarvoor hard werkte en hoopte een bepaald inkomen te bereiken op mijn leeftijd, een bepaald levensniveau. Maar ik begrijp nu dat ik weer bij nul moet beginnen. En natuurlijk was er weerstand, dat is normaal. Maar integratie hangt

vooral van motivatie af. Je zit in je bubbel en niemand is verplicht je eruit te halen. Als je wil, moet je zelf stappen zetten.” (Bezoeker social hub Eindhoven)

De behoeften van Oekraïense ontheemden in het kader van zelfredzaamheid zijn veranderd door de jaren heen. Waar het eerst ging om de eerste levensbehoeften (voedsel, kleding en onderdak), gaat het nu veeleer om taal en passend, meer gekwalificeerd werk. De focus is verschoven naar participatie: het meedoen aan de Nederlandse maatschappij. Sommige Oekraïense ontheemden denken dat social hubs het beste ondersteunen in zelfredzaamheid door cursussen aan te bieden over welke rechten Oekraïners hebben. In Zwolle is er bijvoorbeeld een bijeenkomst over arbeidsrecht geweest. Aan de andere kant gaan sommigen niet naar cursussen vanwege de onzekerheid over het verblijf in Nederland. Daarnaast zou het faciliteren van meer interactie met de overheid een manier zijn, zoals de social hub in Rotterdam dat faciliteert.

“De behoeften van de Oekraïners zijn nu fundamenteel veranderd. De behoefte aan het leren van de Nederlandse taal staat nu voorop. En de behoefte aan nieuw, meer gekwalificeerd werk. Nu is er geen behoefte aan voedsel, geen behoefte aan kledinghulp. In het Oekraïens Huis was er vroeger een grote kledingvoorraad voor wie dat nodig had. Nu is die er niet meer, omdat er geen behoefte meer aan is. De behoeften liggen nu op een ander niveau. Integratie is actueler geworden. Vooral voor degenen met kinderen.” (Bezoeker social hub Rotterdam)

“Veel mensen gingen niet naar cursussen omdat ze dachten: ‘Ik weet niet of ik hier zal blijven’. Twee jaar zijn inmiddels voorbij, en ik weet nog steeds niet of ik hier zal blijven.” (Bezoeker social hub Zwolle)

5.2.1 Belangrijke elementen voor bijdrage aan zelfredzaamheid

Om als social hub bij te dragen aan de zelfredzaamheid van Oekraïense ontheemden is een aantal elementen van belang, zo blijkt uit de gesprekken met actieve betrokkenen en de bezoekers:

- Leer het de mensen zelf te doen. De strategie van sommige hubs is om Oekraïense ontheemden te leren hoe ze hun zaken zelf kunnen regelen. Door informatieve en sociale activiteiten te organiseren, leren Oekraïense ontheemden waar ze terecht kunnen als ze tegen zaken aanlopen. De hulpbronnen kunnen andere Oekraïense ontheemden zijn, maar ook Nederlanders of Nederlandse instanties. Uiteindelijk laten ze de verantwoordelijkheid van uitvoering en het oplossen bij de mensen zelf. Dus als Oekraïense ontheemden hulp nodig hebben, zijn ze welkom, maar de taken worden niet overgenomen.

“Mensen zijn zelfredzamer geworden. Dat is te merken aan de communicatie tussen mensen onderling. Ze leren van elkaar. Dus onze aanpak is om te benadrukken dat als je andere mensen helpt, je daarmee ook jezelf helpt.” (Actieve betrokkene social hub Rotterdam)

- Leren van elkaar. Sommige social hubs betrekken Nederlanders actief als vrijwilliger, dat maakt de directe toegang tot kennis over de Nederlandse cultuur mogelijk.

“De aanwezigheid van Nederlanders in de kapel helpt Oekraïners ontzettend bij het inburgeringsproces. Zij zien meer van de cultuur en leren sneller Nederlands praten.” (Actieve betrokkene social hub Doetinchem)

- Concrete praktische hulp bieden als daar vraag naar is. Sommige mensen kunnen niet alles zelf, bijvoorbeeld ouderen. Het netwerk van vrijwilligers en bekenden via de social hub kunnen aangesproken worden zodat deze mensen geholpen worden.

“Ik help bijvoorbeeld een vrouw die ik al een jaar lang telkens naar het ziekenhuis breng. Ik ben altijd bij haar, en in het ziekenhuis vragen ze me altijd: ‘Bent u haar dochter?’ En ik zeg: ‘Nee, ik ben gewoon vrijwilliger’. Maar ik vertaal, ik help. We hebben echt een hele community van vrijwilligers die je nooit laten zitten. Je schrijft in de groeps-chat: ‘Ik heb hulp nodig’, en wie kan, die springt in. Dat is heel waardevol, dat wil ik echt zeggen.” (Bezoeker social hub Doetinchem)

- Concrete mentale hulp bieden als dat nodig is (en niet direct naar gevraagd wordt). Zelfredzaamheid gaat – zoals eerder genoemd – niet alleen over het zelf kunnen regelen van praktische zaken, maar het betreft ook het hebben van emotionele en sociale vaardigheden. Oekraïense ontheemden zijn daar minder zelfredzaam in, dus mogelijk is het helpend als social hubs een veilige, laagdrempelige ingang tot mentale zorg creëren.

5.2.2 Uitdagingen voor zelfredzaamheid

De Oekraïense ontheemden hebben naar eigen zeggen een sterke intrinsieke motivatie om zelfredzaam te zijn. Ze willen werken, hun eigen geld verdienen en niet afhankelijk zijn van uitkeringen. Maar ze hebben niet altijd alle mogelijkheden, middelen en informatie om goed afgewogen beslissingen te nemen en problemen op te lossen. Hun zelfredzaamheid wordt belemmerd door systemische barrières (o.a. gebrek aan erkenning van verworven kwalificaties), persoonlijke barrières (o.a. taalbarrière en houding ten aanzien van mentale steun) en onduidelijke rechten (o.a. tijdelijkheid verblijfsstatus en rondom het regelen van formele zaken). De tijdelijkheid van de verblijfsstatus (op grond van de RTB) is specifiek voor Oekraïners (in tegenstelling tot statushouders). Oekraïners mogen direct gaan werken of een opleiding volgen. Omdat zij geen inburgeringsplicht hebben, mogen zij geen taal- en inburgeringslessen in het inburgeringsstelsel volgen (zie ook paragraaf 2.1.2). Dit maakt het voor hen moeilijker om de Nederlandse taal te leren en gekwalificeerd werk te vinden. Kinderen zijn net als hun Nederlandse leeftijdsgenoten wel leerplichtig.

Gebrek aan erkenning van kwalificaties

Vanuit de literatuur is bekend dat de erkenning van kwalificaties een cruciaal punt is voor het gevoel van zelfredzaamheid onder hoogopgeleide migranten (Hajro et al., 2019). Buitenlandse diploma's en werkervaring, vooral uit niet-westerse landen, worden vaak als minderwaardig gezien (*skill discounting*). Dit gebrek aan erkenning van verworven kwalificaties is niet altijd objectief en kan een vorm van discriminatie zijn. Het leidt tot onderbenutting, frustratie, een lager salaris en een gevoel van statusverlies bij migranten, wat een directe impact heeft op de mentale gezondheid. Uit onderzoek komt naar voren dat relatief veel Oekraïners onder hun niveau werken (Van Enk et al. 2024). Oekraïners hebben relatief vaak flexibele en laagbetaalde arbeid. Oekraïense werknemers hebben gemiddeld een lager uurloon dan statushouders, Oost-Europese migranten en andere werknemers in Nederland, ook als er wordt gecorrigeerd voor diverse achtergrondkenmerken. Door hun tijdelijke status op grond van de RTB hebben zij wel gemakkelijk toegang tot de arbeidsmarkt en vinden daardoor sneller een baan (Otten et al., 2025).

In de gesprekken komt het gevoel naar voren dat Oekraïense ontheemden hun steentje proberen bij te dragen, maar blijven het ingewikkeld vinden dat ze niet volledig tot hun recht (kunnen) komen in de Nederlandse (werk)maatschappij.

“Natuurlijk willen we het zelfstandig doen. Als die mogelijkheid er is, en als ze ons die kans geven, geloof me, wij zijn niet bang om te werken, we zijn nergens bang voor. Integendeel, we willen aan de slag. Het is alleen zo dat er weinig kansen zijn vanwege de taal. We zijn zelfs bereid om als assistenten te werken, maar ze weigeren ons omdat we de taal niet spreken.” (Bezoeker social hub Doetinchem)

“Mijn man werkte, we zorgden zelf voor onszelf, geen uitkeringen. En opeens ging het bedrijf gewoon dicht. Hij verloor zijn contract, en voor een nieuwe baan is taal nodig, daarom richten we ons nu helemaal op taal. Overdag en 's nachts, in college en in de bibliotheek, overal, we oefenen met coaches om later aan werk te denken. Want ja, ook al zijn we gepensioneerd, we willen en zullen werken, want van een uitkering leven, dat zijn we niet gewend. We hebben ons hele leven gewerkt en hier willen we ook werken.” (Bezoeker social hub Doetinchem)

“Voor mij is zelfstandig wonen in Nederland vooral een kwestie van taalbarrière. Mijn Engels is goed voor dagelijkse communicatie, maar niet voldoende voor alle situaties die nodig zijn voor een comfortabel leven in Nederland. Wat werk betreft, hebben we geen problemen; de meeste Oekraïners begonnen direct na aankomst te werken. Maar vanwege de taalbarrière kunnen we geen werk vinden dat overeenkomt met onze kwalificaties. Zonder taal kun je alleen werken in schoonmaak, winkels of in de keuken, wat onvoldoende is, naar mijn mening.” (Bezoeker social hub Zwolle)

“We wisten niet welke rechten we hadden en wat we ons konden veroorloven. Tot op de dag van vandaag zijn we daar nog mee bezig. Hoewel de gemeente ons begeleiders gaf, wisten ook zij niet altijd alles. We wisten bijvoorbeeld niet wat onze arbeidsrechten waren, hoe verzekeringen werken, welke kosten voor medicijnen vergoed worden of welke operaties wel of niet mogelijk zijn. Ook met werk en huur was het aanvankelijk moeilijk. Sommigen vonden een baan, maar niet voor langere tijd vanwege een kort contract. En zonder een jaar- of tweejarig contract kun je geen woning huren. En dan over bank- en ov-kaarten, er was allemaal onduidelijke informatie over kosten en gebruik.” (Bezoeker social hub Zwolle)

“Het probleem is vooral dat je makkelijk een zware baan kunt vinden, bijvoorbeeld in de landbouw, of iets doen met hout verzamelen, of met metaalproducten slepen. Het is heel vervelend als een specialist met veel ervaring gedwongen wordt om zo'n baan te doen die eigenlijk niet voor hem bedoeld is. Na een half jaar werk kunnen ze dan niet meer in hun eigen vak werken en ook niet meer terugkomen omdat hun gezondheid het niet toelaat. We leren de taal, we laten onze diploma's erkennen: geef ons de kans om in ons vak te werken, ook al is het niet op het niveau dat we in ons eigen land hadden, maar wel in ons vakgebied. Dat levert meer voordeel op dan als we aardbeien gaan plukken. We verliezen onze kwalificaties, verliezen onze gezondheid, en dan vragen we een sociale uitkering omdat we niet kunnen werken of ons vak verder ontwikkelen. Dat is het probleem.” (Bezoeker social hub Doetinchem)

“We kunnen hier volgens mij geen wonderbaan krijgen om genoeg te verdienen om een appartement te huren. Hier moet je minstens 3.000 euro verdienen om alles te betalen, voor het huren van een appartement, voor parkeren, voor een auto, voor alles. En 3.000 euro, sorry, dat kan niet iedereen verdienen.” (Bezoeker social hub Eindhoven)

Administratieve zelfredzaamheid

Verschillende Oekraïense ontheemden geven aan dat ze in Nederland momenteel (nog) niet zelfstandig zonder hulp van anderen kunnen leven. Dit punt gaat ook op voor andere groepen dan Oekraïense ontheemden, maar we beperken ons in dit rapport tot de laatste doelgroep. De meesten van hen hebben vooral moeite met het regelen van formele zaken, zoals de belastingaangifte.

“Maar met dit geld zou ik geen woning kunnen huren. Dat wil zeggen, het is onmogelijk. Op dit moment zou ik hier niet zelfstandig zonder hulp kunnen zijn. Het zou heel moeilijk voor me zijn. Alle contracten, verzekeringen en sommige rekeningen, ik heb er geen idee van. En ik leer alles heel langzaam, dat ligt niet alleen aan mijn leeftijd. Ik accepteer nieuwe dingen, ik leer graag, maar ik doe het niet snel. Daarom wil ik over mezelf zeggen dat het onmogelijk zou zijn om zonder hulp te zijn.” (Bezoeker social hub Eindhoven)

“Over belastingen, wat je wel en niet kunt betalen. Als je te laat betaalt, krijg je hoge boetes, en wij wisten daar niets van. Dat beperkt onze rechten.” (Bezoeker social hub Zwolle)

Dezelfde systemische barrières gelden ook voor andere vluchtelingengroepen, maar uniek voor de Oekraïense ontheemden is dat zij een tijdelijke verblijfstatus hebben, zonder inburgeringsplicht. Deze status werkt nadelig in de procedures en systemen in Nederland, zoals met de Belastingdienst, zorgverzekeraars en andere instanties.

Sociale zelfredzaamheid

Voor bepaalde groepen, zoals alleenstaande moeders, is het een uitdaging om zelfredzaam te zijn. Dit geldt ook voor Oekraïense ontheemden die geen Nederlands spreken.

“Mijn kind is tien en ik kan hem niet alleen thuis laten, bijvoorbeeld om te kunnen werken. Om hem alleen te laten, moet hij meer tijd op school doorbrengen, maar dat is voor mij onmogelijk. Je moet geld betalen zodat hij na schooltijd op de opvang kan blijven. Vooral als je alleen bent, zonder grootouders is dat erg moeilijk.” (Bezoeker social hub Doetinchem)

“Er is een categorie mensen, die zijn iets ouder, of niet eens per se ouder, maar zij spreken de taal niet. Wat moeten zij doen? Zij weten gewoon niet wat, waar en hoe ze iets moeten aangeven. Ik denk dat het niet zozeer angst is, maar eerder schaamte. Dat is anders voor ons, wij spreken de taal [Nederlands] en redden ons wel. [...] En er is een categorie mensen die gewoon alleen is, bijvoorbeeld een alleenstaande vrouw. Het is moeilijk voor haar. Ook veel mensen krijgen te maken met depressie door eenzaamheid. En als ze tenminste één plek hebben, een vertrouwde plek, waar ze heen kunnen gaan, zoals het Oekraïens Huis, dan is dat voor hen al een soort eiland van veiligheid.” (Bezoeker social hub Rotterdam)

“Voor mij is het moeilijk om werk te vinden, omdat ik alleen ben met een achtjarige. Ik weet niet hoe ik dat moet doen, twee scholen en werk. Dat is wat moeilijk is in het dagelijks leven. En ik heb nog een probleem met de taal. Er is maar één B1-taalgroep 's avonds. En ik kan mijn kind daar niet mee naartoe nemen. De les duurt drie uur, dus ik moet haar drieënhalve uur alleen laten en zelf gaan. Nou, als je moet kiezen: of je laat je kind alleen thuis, of je gaat de taal leren — de keuze is duidelijk. Er wordt geen alternatief aangeboden.” (Bezoeker social hub Rotterdam)

Mentale zelfredzaamheid

De houding van ontheemden ten opzichte van mentale steun hangt voor een deel samen met culturele waarden. Een studie naar Syrische vluchtelingen in Canada laat zien dat het vragen om hulp buiten de directe kring van familie en vrienden niet gebruikelijk is (Hanley et al., 2018). In Oekraïne rust een stigma op het zoeken van professionele, mentale ondersteuning (Frankova et al. 2024; Koudijs & Smal, 2022). Dit heeft enerzijds historische redenen: toen Oekraïne onderdeel was van de Sovjet-Unie werden politieke dissidenten opgesloten in psychiatrische inrichtingen en stonden zij bloot aan mensenrechtenschendingen. Anderzijds wordt het benaderen van een psycholoog of psychiater door velen als een teken van zwakte

gezien, waarvoor men zich schaamt. Onbekendheid met psychische stoornissen en mentale problemen speelt eveneens een rol. Jongeren zijn meer geneigd dan ouderen om hulp te zoeken voor mentale problemen (Frankova et al. 2024). Psychische problemen komen veel voor onder vluchtelingen, en zeker ook bij Oekraïense ontheemden. Heftige ervaringen met oorlog en geweld, verlies van geliefden en aanpassingsproblemen in het gastland kunnen gepaard gaan met post-traumatische stress- en angststoornissen, depressies, schuldgevoelens en verslavingen (Koudijs & Smal, 2022).

In de gesprekken met experts en actieve betrokkenen komt ook naar voren dat het niet in de Oekraïense cultuur zit om mentale problemen zelfstandig aan te gaan dan wel hulp te zoeken. Niettemin komt volgens hen de psychische nood van de Oekraïense ontheemden na de eerste fase van overleven (huisvesting, werk) steeds meer naar de oppervlakte. Na de eerste grote schok hebben Oekraïense ontheemden meer ruimte om terug te kijken en hun opgedane trauma's aandacht te geven.

“Ik denk dat in het begin de behoeften van Oekraïners fundamenteel waren: overleven, een plek vinden waar ze kunnen wonen, een veilige plek creëren voor hun kinderen. Daarna was het belangrijk om werk te vinden of te begrijpen hoe het werkt met de documenten hier [in Nederland], met al die tijdelijke beschermingsprocedures en zo. Dus ik denk dat de social hubs daar voor waren. Misschien waren ze in het begin ook bezig met het begrijpen van de Nederlandse taal. Ik denk dat de meeste Oekraïners nu al redelijk geïntegreerd zijn in de Nederlandse samenleving. De meesten van hen hebben werk, de kinderen spreken in drie jaar beter Nederlands dan hun ouders. Ik geloof dat er nu een behoefte is om de band met Oekraïne te behouden, terwijl ze hun leven in het buitenland voortzetten. Het is een morele of emotionele noodzaak om een plek te hebben waar ze naartoe kunnen gaan om naar Oekraïense muziek te luisteren, te praten met hun Oekraïense vrienden. Dat was anders in het begin” (Ambassade)

“De mentale weerbaarheid is laag, er is veel stress. Dat is slechter geworden, door gebrek aan perspectief qua opvang en oorlog. Ze zijn afhankelijk van anderen, iedereen heeft in zijn of haar netwerk mensen verloren. De opvang is niet voor een langdurige situatie opgericht.” (Ministerie)

“Mentale gezondheid is een taboethema. Niemand wil dat doen. Ik zie de behoefte aan ondersteuning op het gebied van mentale gezondheid, en tegelijk de ontkenning van die behoefte (of zelfs het tegenspreken van de behoefte).” (Actieve betrokkene social hub Rotterdam)

Sommige Oekraïense ontheemden zijn dus niet zelfredzaam als het gaat om het navigeren door het stelsel van geestelijke gezondheid. De combinatie van de complexiteit van het Nederlandse zorgstelsel, de taalbarrière en het culturele taboe op mentale gezondheid (Frankova et al., 2024) maakt de drempel te hoog om zelfstandig hulp te zoeken.

5.3 Deelconclusie hoofdstuk 5

Dit hoofdstuk en het vorige hoofdstuk gaat over de bijdrage van de social hubs aan participatie en zelfredzaamheid van Oekraïners in Nederland. Dit hoofdstuk ging specifiek over zelfredzaamheid. Zelfredzaamheid wordt gezien als het vermogen om zelfstandig dagelijkse en praktische zaken te regelen, controle te hebben over emoties, sociale vaardigheden te benutten, onafhankelijk beslissingen te nemen en problemen op te lossen.

De sociale hubs spelen hierbij een belangrijke rol door een veilige omgeving te bieden waarin ontheemden ervaringen kunnen delen en naar oplossingen kunnen zoeken. Dit draagt niet alleen bij aan het opbouwen van een sociaal netwerk, maar vergemakkelijkt ook de integratie in de Nederlandse samenleving door hen in contact te brengen met Nederlandse instanties en informatiebronnen. De hubs richten zich op empowerment door het stimuleren van onafhankelijkheid en zelfredzaamheid, zonder dat zij problemen voor de ontheemden oplossen of overnemen. Er worden activiteiten georganiseerd die het proactieve handelen bevorderen. Hiervoor wordt sociale en informatieve ondersteuning geboden.

Toch zijn er belemmeringen voor zelfredzaamheid, zoals systemische barrières (erkenning van diploma's, tijdelijkheid van verblijfsstatus) en een tekort aan taalvaardigheden, die de toegang tot gekwalificeerd werk bemoeilijken. Veel ontheemden ervaren moeilijkheden met formele procedures als belastingen en contracten, wat de noodzaak van toegankelijke bronnen benadrukt. Hoewel de hubs ook ondersteuning bieden in mentale gezondheid, blijft dit een uitdaging door culturele stigma's rondom mentale problemen. Hierdoor wordt mentale gezondheid zelden besproken of aangepakt.

De behoeften van Oekraïense ontheemden zijn door de tijd heen veranderd. Waar eerst de nadruk lag op het voorzien in basisbehoeften als kleding, voedsel en onderdak, is er tegenwoordig een grotere behoefte aan hulp bij het leren van de Nederlandse taal en het vinden van passend werk op niveau. De mate van bijdrage aan participatie door de social hubs is behandeld in hoofdstuk 4.

Bijdrage aan vrijwillige terugkeer

6 Bijdrage aan vrijwillige terugkeer

In hoeverre dragen Oekraïense social hubs bij aan vrijwillige terugkeer naar Oekraïne? Deze vraag staat in dit hoofdstuk centraal. De Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB) biedt Oekraïense ontheemden tot 4 maart 2027 – de mogelijkheid om tijdelijk in de EU-lidstaten te verblijven. Het gaat daarom om de eventuele vrijwilligheid van terugkeer, er is geen dwang van de overheid om terug te keren. Door middel van de literatuur en de gesprekken is uiteengezet hoe Oekraïense social hubs idealiter hieraan bijdragen en in welke mate het al gebeurt. Hiermee worden onderzoeksvragen 5 t/m 8 over de bestaande kennis over de werking van zelfhulporganisaties en onderzoeksvraag 12 over de bijdrage volgens betrokkenen in de praktijk beantwoord.

Paragraaf 6.1 schetst de huidige politieke context die invloed heeft op eventuele vrijwillige terugkeer naar Oekraïne. In paragraaf 6.2 wordt de dynamiek tussen integratie en terugkeer beschreven. Daarna gaat paragraaf 6.3 over de manier waarop de social hubs (kunnen) bijdragen aan vrijwillige terugkeer en de uitdagingen hierbij. Ten slotte wordt het hoofdstuk afgesloten met een deelconclusie in paragraaf 6.3.

6.1 Politieke context vrijwillige terugkeer

Op het moment van schrijven duurt de grootschalige Russische invasie nog voort. Ondanks de situatie in Oekraïne lijken sommige ontheemden terug te keren naar Oekraïne. Het is onduidelijk hoeveel Oekraïense ontheemden inmiddels daadwerkelijk vanuit Nederland zijn teruggegaan naar Oekraïne. Daarentegen heeft de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) in september 2025 aangegeven dat er nog altijd veel Oekraïners naar Nederland komen en de gemeenten de opvang nauwelijks aankunnen.¹⁸ Vanwege de onveilige situatie in Oekraïne is gedwongen terugkeer niet aan de orde, het gaat om de bijdrage aan vrijwillige terugkeer (Ministerie van Asiel en Migratie, 2025a-c).

Vanuit Oekraïne is er de wens om *Unity hubs* op te zetten in landen die ontheemden opvangen. Uit onderzoek blijkt dat het investeren in *Unity hubs* voor de Oekraïense overheid één van de manieren is om de politieke en culturele connectie van de diaspora overzee met het thuisland Oekraïne te versterken (Mori, Puigdomènech Vidal & Siegel, 2025). *Unity hubs* worden in sommige EU-lidstaten die veel Oekraïense ontheemden opvangen, zoals Duitsland, opgericht in samenwerking met Oekraïne om – naast de bestaande social hubs – als contactpunt te fungeren voor Oekraïense ontheemden. De nadruk ligt op het geven van advies over vrijwillige terugkeer naar Oekraïne, het onderhouden van de band met Oekraïne en het bijdragen aan de wederopbouw van het land.

Begin juli 2025 is er Europese overeenstemming bereikt over het verlengen van de tijdelijke bescherming voor vluchtelingen uit Oekraïne in de Europese Unie tot en met 4 maart 2027. Het kabinet ondersteunt Oekraïners die al willen terugkeren en werkt aan een breder terugkeerprogramma. Een van de mogelijkheden die worden onderzocht, is het opzetten van een zogenoemde *Unity hub*. Dit komt aan de orde in de aanbevelingen voor een gecoördineerde aanpak om de tijdelijke bescherming uit te faseren, die in september 2025 door de Raad van de Europese Unie op initiatief van de Europese Commissie zijn gepubliceerd. Zo wordt onder meer aangeraden om *Unity hubs* in te zetten als informatiepunt voor de overgang van tijdelijke bescherming naar een andere legale status (bijvoorbeeld een verblijfsvergunning op

¹⁸ *Nieuwsuur* (2025).

grond van werk, onderwijs of gezinsredenen), of te helpen bij verkennende bezoeken aan het thuisland. Door middel van verkennende bezoeken aan Oekraïne zouden ontheemden kunnen zien hoe hun familie of eigendommen eraan toe zijn en beoordelen wat de omstandigheden voor een eventuele terugkeer zijn. De Unity hubs kunnen ook bijdragen aan terugkeerprogramma's of als informatiepunt hiervoor kunnen fungeren. Deze informatievoorziening is van belang, zodat ontheemden beslissingen nemen 'met volledige kennis van de feiten'. De Raad benadrukt dat er maximaal gebruik moet worden gemaakt 'van bestaande instrumenten en kanalen om dubbel werk te voorkomen'. Lidstaten kunnen een beroep doen op Europese fondsen en internationale organisaties om hen te helpen bij het opzetten van Unity hubs (Raad van de Europese Unie, 2025b). De social hubs kunnen als onderdeel van de bestaande infrastructuur worden gezien en zouden mogelijk een functie als Unity hub kunnen vervullen.

6.2 Integratie en terugkeer

Uit verschillende studies blijkt dat er een complexe dynamiek bestaat tussen de integratie van migranten en hun wens om terug te keren naar het land van herkomst. Aan de ene kant vermindert een succesvolle sociaal-culturele integratie in Nederland de wens om terug te keren. Wanneer mensen zich hier thuis voelen en actief deelnemen aan de samenleving, hebben ze minder vaak de intentie om te remigreren (Snel, Faber & Engbersen, 2015). Tegelijkertijd vergroten transnationale activiteiten, zoals contact met familie in het herkomstland of deelname aan gemeenschaps evenementen daar, juist de kans op terugkeer (De Bree, Davids & De Haas, 2010). Dit verband is met name sterk waargenomen bij de tweede generatie van mensen met een Turkse afkomst in Nederland (Groenewold & De Valk, 2017). Wij bespreken een aantal waarnemingen uit deze studie op een algemeen niveau (dus niet specifiek voor de Turkse context), omdat ze breder gelden dan alleen voor Turkse immigranten.

Deze terugkeerwens wordt verder beïnvloed door 'culturele afstand', die kan ontstaan door ervaren discriminatie en een sterkere religiositeit, wat leidt tot een grotere voorkeur voor de cultuur van het herkomstland. Belangrijk is dat het onderhouden van deze banden met het herkomstland geen belemmering vormt voor integratie. Het stelt mensen juist in staat een dubbele identiteit te behouden, die functioneert als een bron van emotionele veerkracht. Dit idee wordt ondersteund door eerder onderzoek dat stelt dat transnationaal gedrag het acculturatieproces niet negatief beïnvloedt (Snel, Engbersen en Leerkes, 2006). Voor de tweede generatie wordt deze transnationale levensstijl zelfs als een 'ingebakken' onderdeel van hun leven gezien, wat impliceert dat men tegelijkertijd geïntegreerd kan zijn in Nederland én sterke banden met het herkomstland kan onderhouden (Groenewold & De Valk, 2017).

Tot slot maken subculturele activiteiten een eventuele terugkeer niet alleen emotioneel aantrekkelijk, maar ook praktisch haalbaar (De Haas et al., 2015). Voor veel migranten wordt de terugkeer dan ook gezien als een 'natuurlijke afronding' van hun migratieverhaal, gedreven door heimwee en familiebanden (Kunuroglu, Yagmur, Van de Vijver & Kroon, 2018).

Onderzoek naar vestigingsintenties van immigranten en vluchtelingen in Nederland toont aan dat met name banden met Nederlanders en culturele integratie (bridging en/of linking) belangrijke factoren zijn die positief gerelateerd zijn aan vestigingsintenties (De Vroome & Van Tubergen, 2014). Sociale integratie met de 'gastgemeenschap' beïnvloedt de intentie om in het gastland te blijven (Hannafi & Marouani, 2023; De Haas & Fokkema, 2011). Uit de focusgroepen blijkt ook dat hoe meer Oekraïense ontheemden sociaal integreren, des te langer ze in Nederland willen verblijven. Een voorbeeld hiervan is ouders met kinderen in de schoolgaande leeftijd. School zorgt voor sociale integratie van ouder én kind. Sommige respondenten geven – denkend aan terugkeer – aan dat deze in ieder geval zal worden uitgesteld tot het einde van de schoolcarrière van het kind of de kinderen. Het onderzoek van Hannafi en Marouani (2023) richt zich op

Syrische vluchtelingen in Duitsland. Hoe meer Syrische vluchtelingen geïntegreerd zijn in het vestigingsland, hoe groter de kans dat ze willen blijven. Culturele integratie is gemeten aan de hand van aspecten als hoe vaak Syriërs zich 'outsider' voelen, het gebruik van Duitse media en het aantal reguliere Duitse contacten. Uit een recente studie naar de verblijfsintentie van Oekraïners in Nederland komt naar voren dat de binding met Nederland en Oekraïne samenhangt met de intentie om in Nederland te blijven. Het sociale netwerk speelt hierbij een rol: Oekraïners die vaker contact hebben met andere Oekraïners in Nederland zijn minder geneigd om in Nederland te blijven, terwijl Oekraïners die vaker contact hebben met Nederlanders juist vaker de intentie hebben. De gezinssituatie blijkt – in tegenstelling tot eerder onderzoek – minder bepalend te zijn voor de verblijfsintentie dan verwacht: of Oekraïners kinderen hebben (in Nederland of Oekraïne) hangt niet samen met hun intentie om in Nederland te blijven. Wel zijn ontheemden met een (achtergebleven) partner in Oekraïne minder geneigd om in Nederland te blijven, zowel op de korte als de lange termijn. Verder is te zien dat Oekraïners die zich sterker met Nederland identificeren vaker de intentie hebben om in Nederland te blijven (Otten et al., 2025).

Wat betreft economische integratie is aangetoond dat de terugkeerintentie van Oekraïense vrouwen in meer economische welvarende landen als Duitsland en Nederland lager is dan in minder ontwikkelde landen, zoals Roemenië en Moldavië (Van Tubergen, Wachter, Kosyakova en Kogan, 2024). Van de acht onderzochte Europese landen hebben Oekraïense vrouwen in Nederland en Duitsland de laagste intentie om terug te keren. Onderwijs in het gastland, werkervaring, taalvaardigheid en contacten met autochtonen zijn positief gerelateerd aan de kansen op werk en beroepsstatus (De Vroome en Van Tubergen, 2010). Veel Oekraïners zijn economisch in Nederland aan het integreren. Circa zes op de tien Oekraïners zijn werkzaam in loondienst (CBS, 2025b). Het gaat vaak om laagbetaald werk (Otten, Barsegyan & Maliëpaard, 2023). Analyses van de arbeidsmarktpositie van Oekraïners laten echter ook zien dat zij vooral onder hun niveau werken in het flexibele segment van de arbeidsmarkt. Hun relatief slechte arbeidsmarktpositie lijkt hun inburgering en zelfredzaamheid te beperken (Bogičević, de Veen, Breedveld & Moors, 2024). De economische kansen in Nederland spelen vooral een rol bij de intentie om op korte termijn (voor een periode van twee jaar) in Nederland te blijven, en niet bij de intentie van ontheemden om zich hier permanent te vestigen. Een mogelijke verklaring is dat de huidige onzekere economische positie van veel Oekraïners hun onvoldoende duidelijkheid biedt voor de langere termijn om zich blijvend in Nederland te vestigen (Otten et al., 2025).

Kortom, culturele en economische integratie en transnationale banden kunnen naast elkaar bestaan, waarbij integratie de terugkeerwens verlaagt, terwijl de banden met het herkomstland de optie van terugkeer juist levend en reëel houden.

Deze complexe dynamiek tussen het integreren in de Nederlandse samenleving en de terugkeerwens en -mogelijkheden horen we ook terug in de gesprekken met Oekraïense ontheemden. Met name ouders van kinderen die na drie jaar eindelijk op school hun plek hebben gevonden en de Nederlandse taal goed spreken, hopen dat ze voorlopig in Nederland kunnen blijven om hun kinderen rustig op te laten groeien.

“Statistisch gezien is meer dan 60% van de Oekraïners in Nederland werkzaam – dat is goede integratie. De Oekraïense en Nederlandse overheid geven hier aandacht aan. Nederland zou ons graag opnemen, maar als de meerderheid van de Oekraïners goed integreert, wie gaat dan terug naar Oekraïne? Dat is altijd een balans.” (Bezoeker social hub Zwolle)

“Voor kinderen is het echt lastig, ze zijn al geïntegreerd, spreken Nederlands en zijn gewend aan dit onderwijssysteem. Ze leren zelfs meerdere talen: Nederlands, Engels, Frans. Als een kind hier al naar

school gaat en zelfs als ouders willen terugkeren, wil het kind misschien hier blijven dat al geïntegreerd is.” (Bezoeker social hub Zwolle)

“We merken wel dat meer Oekraïners niet meer met één been in Oekraïne staan. Zij staan nu met beide benen in Nederland. Ook kinderen worden volwassen en willen doorstuderen.” (Actieve betrokkene social hub Doetinchem)

Sommigen zouden graag terugkeren naar Oekraïne, uit heimwee. Ze voelen zich niet thuis in Nederland, maar vragen zich tegelijkertijd af hoe en wanneer dat mogelijk zal zijn. Het is een langetermijnwens.

“Mijn dochter wil verschrikkelijk graag terug naar huis. Ze mist haar vrienden. En ik denk dat als zij terugkeert naar Oekraïne, ze teleurgesteld zal raken in haar verwachtingen. Ik denk dat het voor haar een trauma zal zijn.” (Bezoeker social hub Rotterdam)

“Ik ben iemand die met haar hart in Oekraïne is. Ik vind Nederland leuk, maar ik voel me hier niet thuis. Ik maak geen deel uit van deze samenleving.” (Bezoeker social hub Eindhoven)

6.3 Bijdrage Oekraïense social hubs aan vrijwillige terugkeer

De meeste Oekraïense ontheemden zijn op de hoogte van de ontwikkelingen rondom de Richtlijn Tijdelijke Bescherming. In hun ogen ligt er in het kader van eventuele vrijwillige terugkeer een rol bij de social hubs om hen hierover te blijven informeren en misschien bijeenkomsten over de ontwikkelingen te organiseren.

“Slava i Volya is niet direct opgericht voor terugkeer, maar voor integratie en ontwikkeling. Er is nu aangekondigd dat de tijdelijke bescherming tot maart 2027 duurt. In die periode willen de Europese Commissie en de lidstaten duidelijke maatregelen ontwikkelen voor terugkeer naar Oekraïne. Wanneer deze maatregelen er zijn, moet Slava i Volya bijeenkomsten organiseren om mensen uit te leggen onder welke voorwaarden ze kunnen terugkeren. Misschien komt er materiële stimulans of projecten om een bedrijf te starten of het MKB in Oekraïne te hervatten.” (Bezoeker social hub Zwolle)

Over de bijdrage van social hubs aan de eventuele vrijwillige terugkeer reageren de experts wisselend. Sommige experts zeggen dat het momenteel (nog) niet aan de orde is, andere experts geven aan dat het wel een onderwerp van gesprek is in de social hubs. Ze benadrukken daarbij dat het een heel gevoelig onderwerp is, met name vanwege de onzekere verblijfssituatie in Nederland en de onveilige situatie in Oekraïne. Op dit moment is het voor de meeste ontheemden geen optie om terug te gaan. Sommige experts kunnen zich wel voorstellen dat social hubs op termijn een rol kunnen spelen in de voorbereiding op vrijwillige terugkeer. Bijvoorbeeld door informatie te verstrekken over de (terugkom)situatie in Oekraïne en mensen mentaal hierop voor te bereiden, door mensen beroepen en vaardigheden aan te leren die nodig zijn voor de wederopbouw en door de verbinding met de Oekraïense identiteit levendig te houden. Verschillende experts benadrukken dat de Nederlandse overheid hierin geen druk moet uitoefenen op de Oekraïense ontheemden en alleen kan stimuleren en faciliteren in vrijwillige terugkeer.

“Het onderwerp ligt erg gevoelig. Bijvoorbeeld toen Trump zei: 'Ik ga de oorlog beëindigen' en hij de volgende dag beste vrienden was met Poetin, werden mensen knock-out geslagen. Ik was verbaasd hoe de groep meteen in twee subgroepen veranderde: 1) terugkeren is cool, 2) we willen blijven. Het hangt af van persoonlijke waarden en de situatie in Oekraïne. Als de Nederlandse regering in dit geval de juiste manier van communiceren vindt en de sleutelfiguren niet het gevoel krijgen dat ze gebruikt worden, of dat

het Oekraïense volk gedwongen of gemanipuleerd is om terug te keren, dan zou deze samenwerking fantastisch zijn.” (Onderzoeksinstituut 1)

“Wanneer we met de Oekraïense gemeenschap praten, zijn ze het er allemaal over eens dat als Oekraïners willen terugkeren, het goed is om hen geleidelijk en vrijwillig te ondersteunen. Oekraïne zonder Oekraïners kan niet bestaan.” (Ambassade)

“Ik zie een sociale hub als een plek waar mensen samen kunnen komen. Als we het over terugkeer hebben, is de vraag op welke basis. Voor mensen die niet weten waar ze moeten beginnen, zou de sociale hub een informatiepunt kunnen zijn. Deze informatieve rol is noodzakelijk. En bijvoorbeeld een logistieke rol: een bus die van Utrecht naar Lviv rijdt, gefinancierd door de overheid. We weten niet hoeveel mensen geïnteresseerd zijn in deze dienst. Het hangt af van de situatie in Oekraïne. Er zijn mensen die geen plek hebben om naar terug te keren. Ook met kinderen is het lastig. Als een kind in hetzelfde land van school wisselt, kan dat al stress opleveren. Dus wisselen tussen schoolsystemen in verschillende landen is nog lastiger. Ouders willen dat hun kinderen eerst hun school afmaken voordat ze terugkeren.” (Oekraïense stichting)

“Je moet contact blijven houden met je afkomst als je ooit nog terug wilt keren. Hier [in een social hub] gebeuren alle herdenkingen, hier kun je informatie krijgen over welke banen er straks zullen zijn in Oekraïne. Maar de professionals moeten we met rust laten met deze vraag en/of de ruimte open laten dat men er niet goed op kan antwoorden.” (Gemeente)

6.3.1 Belangrijke elementen voor bijdrage aan vrijwillige terugkeer

Op dit moment is het geen doel op zich van de social hubs om Oekraïense ontheemden te ondersteunen bij vrijwillige terugkeer. Ze hebben wel een cultureel doel en humanitair doel (zie paragraaf 3.4 Doelstellingen) om in verbinding te blijven met de Oekraïense cultuur en de band met het thuisland levend te houden. Sommige social hubs geven wel aan als de terugkeerintentie onder de bezoekers meer gaat spelen, ze bereid zijn om hier een actieve rol in te spelen. Een andere social hub vermoedt dat het Oekraïense ontheemden afschrikt als de ‘veilige ontmoetingsplek’ specifiek verbonden wordt aan terugkeer. Een social hub is er voor ondersteuning op verschillende aspecten, ook als ontheemden terug willen keren, maar ook als ze niet terug willen keren.

De experts denken dat er geen aparte unity hubs nodig zijn en dat de bestaande Oekraïense social hubs in Nederland in de toekomst een rol kunnen spelen in het voorbereiden op en informeren over vrijwillige terugkeer naar Oekraïne.

“Ambtelijk zitten we op het in de bestaande infrastructuur integreren, niet om aparte hubs in te richten. Zo staat de ambassade er ook in. Met bestaande huizen wordt het gesprek gevoerd of zij onderdelen van de Unity Hubs in het kader van terugkeer willen en kunnen uitvoeren.” (Ministerie)

“Ik heb geen beeld van wat een hub kan betekenen bij terugkeer. Als het terugkeerperspectief er is, kan je er misschien over praten of zoiets.” (Onderzoeksinstituut 2)

6.3.2 Uitdagingen voor vrijwillige terugkeer

In de gesprekken komt naar voren dat de situatie in Oekraïne voor veel mensen onzeker en onduidelijk is. Deze onzekerheid heeft betrekking op het voortduren van de oorlog, maar ook op de economische en

veiligheidssituatie van het land in de toekomst. Ze vinden het moeilijk om over concrete terugkeer na te denken.

“Het is een moeilijke kwestie. Ik kan niet zeggen dat we een concreet plan of concrete acties hebben, omdat het onduidelijk is hoe het in Oekraïne zal zijn, onduidelijk wanneer en onder welke voorwaarden dit allemaal zal eindigen. En ik zou niet echt graag daarheen teruggaan, daar een kind krijgen en me constant zorgen moeten maken over het gebrek aan veiligheid en voortdurend in een permanente staat van stress moeten leven. Maar ik bereid mezelf er wel mentaal op voor als de tijdelijke bescherming afloopt. Ik weet dat er voorwaarden worden overwogen waaronder men nog kan blijven en werken. Als dat niet kan, dan zal ik werk moeten zoeken op een plek waar er een visumsponsorschap is, en dat zal zeker niet gemakkelijk zijn.” (Bezoeker social hub Eindhoven)

“Zelfs als de oorlog eindigt, betekent dat niet dat alles weer normaal is. Tuinen zijn niet ineens bloeiend, huizen zijn niet zomaar herbouwd. Het wordt zeker eng.” (Bezoeker social hub Zwolle)

“Het doet pijn om over een terugkeer na te denken. Mijn moeder is tijdens de oorlog overleden, ik heb zes vrienden begraven. En als ik eraan denk, begrijp ik dat ik terugkeer, maar niet naar het land dat ik me herinner.” (Bezoeker social hub Rotterdam)

“Ik hou van Oekraïne, ik respecteer het erg. We hebben veel geweldige mensen en kunnen veel opbouwen en creëren. Maar na de oorlog zal er veel vernietigd zijn, en alles begint opnieuw. Ik weet niet of we nu de middelen hebben. Op basis van mezelf en de mensen om me heen, is het merkbaar: we zijn moe. Eerst was ik zeer actief, bereid om alles te doen, te helpen, te creëren. Alles voelde geweldig. Nu, als ik denk aan iets nieuws beginnen, wil ik gewoon huilen. Ik leef in één kamer met mijn rugzak, daarin zit alles. Ik voel geen wortels, ik heb geen zekerheid onder mijn voeten. Zelfs als ik terugkeer naar Oekraïne, zijn het dezelfde kapotte muren en alles hangt af van mijn energie om opnieuw te bouwen. Of ik daar de middelen voor heb, weet ik helaas niet.” (Bezoeker social hub Zwolle)

Oekraïense ontheemden hebben soms het gevoel niet terug te kunnen omdat ze daar niets meer hebben, geen huis en geen werk. Daarnaast denken ze niet meer geaccepteerd te worden door de mensen die in Oekraïne zijn gebleven en is het vertrouwen in de Oekraïense overheid bij sommigen laag. Ze weten niet hoe de social hubs hierbij zouden kunnen helpen.

“Financieel gezien hebben mensen vaak gewoon geen plek om naar terug te gaan. Zelfs mensen die niet uit bezette gebieden komen, hebben lang niet altijd een eigen woning meer. En er is ook geen uitzicht om er één te kopen. Dus hoe dan ook, als je terugkeert, moet je alsnog een woning zoeken, en huren is ook lang niet altijd makkelijk.” (Bezoeker social hub Eindhoven)

“Als ik terugga zal ik daar enorme problemen hebben. De houding van de mensen daar zal zijn: ‘wij hebben geleden, en jullie leefden daar in weelde’. Die negativiteit die we zullen krijgen, wordt nog erger, want wij zullen schuldig zijn aan al hun ellende.” (Bezoeker social hub Doetinchem)

“In Oekraïne kunnen ze van alles beloven en zeggen dat ze geld beschikbaar stellen. Maar dan komen we aan en krijgen we te horen: welk geld? Meerdere keren hoorden we dat alles goed is, ze doen beloften, maar ik heb absoluut geen vertrouwen.” (Bezoeker social hub Doetinchem)

Daarnaast zijn de omstandigheden in Nederland volgens sommigen beter, waardoor terugkeer naar Oekraïne minder aantrekkelijk is. Het is volgens sommigen daarom beter om hun energie in Nederland te investeren, hoewel de politieke onzekerheid het lastig maakt om dat volledig te doen.

“In Oekraïne is het helaas onmogelijk om eerlijk geld te verdienen, zelfs met een laagbetaalde baan. Het salaris dat we hier ontvangen en waardoor we ons iets vrijer kunnen voelen, dat is het voordeel van Nederland. Als we teruggaan naar Oekraïne en moeite doen om alles op te bouwen, zijn sociale verbindingen erg belangrijk en die zijn bijna volledig vernietigd. Hier in Nederland beginnen sociale verbindingen zich opnieuw te vormen. Door deze sociale netwerken en de mogelijkheid om normaal te werken en geld te verdienen en ons vrijer te voelen, willen we natuurlijk hier blijven. Daarom denk ik dat het beter is om hier te blijven en onze energie hier te investeren. Maar er is een ‘maar’ – we kunnen dit niet met zekerheid doen, omdat we de politiek met betrekking tot Oekraïners in Nederland niet kennen.”
(Bezoeker social hub Zwolle)

6.4 Deelconclusie hoofdstuk 6

Het is een complexe en gevoelige vraag: wat zou de rol van Oekraïense sociale hubs zijn in het bevorderen van de vrijwillige terugkeer van Oekraïense ontheemden, ondanks de voortgaande oorlog in Oekraïne? Het aantal Oekraïners dat naar Nederland komt, is momenteel groter dan het aantal dat terugkeert. Europese inspanningen hebben geleid tot de verlenging van tijdelijke bescherming voor Oekraïners tot maart 2027 en er wordt gewerkt aan een breder terugkeerprogramma. De werkzaamheid van zogenoemde Unity hubs wordt onderzocht om politieke en culturele banden met de diaspora te versterken, zoals te zien is in sommige EU-landen zoals Duitsland. In Nederland is de gedachte om de bestaande infrastructuur van Oekraïense hubs deze functie te laten vervullen en hiervoor geen aparte Unity hubs op te richten. Er zijn hierover nog geen beslissingen genomen.

Er bestaat een complexe dynamiek tussen integratie in gastlanden zoals Nederland en de wens om terug te keren naar het thuisland. Succesvolle economische en sociaal-culturele integratie vermindert vaak de neiging om terug te keren, terwijl transnationale activiteiten voor de terugkeer van belang zijn.

Oekraïense social hubs zouden een rol kunnen spelen bij het informeren en organiseren van discussies over vrijwillige terugkeer, hoewel dit onder gevoelige omstandigheden gebeurt vanwege de onzekere situatie in Oekraïne. Experts stellen dat hubs in de toekomst kunnen helpen individuen mentaal en qua vaardigheden voor te bereiden op terugkeer, wat een vrijwillige en geleidelijke overgang bevordert zonder druk van gastlanden. Tegelijkertijd moeten hubs toegankelijk blijven en niet als een (politiek) instrument voor terugkeer worden gezien, waardoor een deel van de bezoekers mogelijk zou wegblijven. Een social hub is er ook voor degenen die niet willen terugkeren.

De uitdagingen voor vrijwillige terugkeer omvatten veiligheidszorgen, onzekerheid in Oekraïne en betere levensomstandigheden in gastlanden. Financiële beperkingen en zorgen over sociale herintegratie bemoeilijken ook de beslissing om terug te keren. Sommige Oekraïense ontheemden verwachten niet met open armen te worden ontvangen door de Oekraïners die in het land gebleven zijn.

Conclusies en discussie

7 Conclusie en discussie

7.1 Conclusie

De doelstelling van het onderzoek was om inzichtelijk te maken of en zo ja, hoe Oekraïense social hubs kunnen bijdragen aan de maatschappelijke participatie en zelfredzaamheid van Oekraïense ontheemden in Nederland en de terugkeer naar Oekraïne wanneer dit mogelijk is. Uit het onderzoek komt naar voren dat Oekraïense social hubs van grote waarde zijn voor Oekraïense ontheemden in Nederland en vaak een belangrijke rol spelen bij het bevorderen van participatie en zelfredzaamheid van ontheemden. De hubs vormen een veilige ontmoetingsplek en een vast ondersteuningspunt. Tegelijkertijd hebben zowel ontheemden als de hubs te maken met een onzekere toekomst, wat de hubs in een kwetsbare positie brengt.

Hoewel het aannemelijk is dat de Oekraïense social hubs een substantiële en positieve bijdrage leveren aan de participatie en zelfredzaamheid van Oekraïense ontheemden in Nederland, en de culturele identiteit en de band met het thuisland bevorderen, staat deze bijdrage onder druk. Enerzijds hebben de meeste hubs een kwetsbare organisatorische basis. Anderzijds staat de bijdrage van de hubs onder druk door politieke en systemische barrières in de Nederlandse samenleving. De kwetsbare organisatorische basis is zichtbaar in de relatief grote belasting van vrijwilligers en andere actief betrokkenen, wat meer is gaan knellen nu er ruim drie jaar zijn verstreken sinds het begin van de grootschalige invasie in Oekraïne in februari 2022. Daar komt bij dat een deel van de hubs in onzekerheid verkeert over de financiering van hun activiteiten op de middellange termijn en in een aantal gevallen niet beschikt over een vaste locatie, wat als een belemmerende factor wordt gezien voor de ontwikkeling van de hub. Een belangrijke politieke en systematische barrière is de onzekerheid rond de verblijfsstatus van ontheemden op grond van de Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB), wat het moeilijker maakt voor ontheemden om plannen voor de lange(re) termijn te maken. Ook het als moeizaam ervaren proces om verworven kwalificaties in Oekraïne erkend te krijgen, vormt een struikelblok voor het vinden van passend werk in Nederland. De social hubs zijn een cruciaal startpunt voor participatie in de Nederlandse samenleving en welzijn, maar hun potentieel wordt pas volledig benut als aan specifieke randvoorwaarden wordt voldaan, met name als het gaat om de structurele financiering van hubs, het bieden van duidelijkheid rond de verblijfsstatus van ontheemden in Nederland en ondersteuning door een faciliterende en adviserende overheid.

De opzet en doelstellingen van de social hubs (onderzoeksvraag 1 t/m 4)

De eerste onderzoekslijn had betrekking op de opzet en doelstellingen van de Oekraïense social hubs in Nederland. De social hubs vormen een divers landschap van initiatieven, voornamelijk geconcentreerd in en rond de grotere steden. De ontstaansgeschiedenis loopt uiteen: sommige social hubs, zoals in Rotterdam, zijn zij-aan-zij met de gemeente gegroeid, wat al vroeg leidde tot een professionele structuur met een betaalde coördinator, een vaste locatie en een geïntegreerde loketfunctie. Andere hubs zijn meer bottom-up ontstaan, veelal vanuit de 'oude' Oekraïense diaspora en/of betrokken Nederlanders, en draaien grotendeels op de onvermoeibare inzet van vrijwilligers. Deze social hubs zijn daardoor kwetsbaarder. De organisatiestructuur varieert van informele groepen tot officieel geregistreerde stichtingen, maar een gemeenschappelijke deler is de afhankelijkheid van projectsubsidies, donaties en de goodwill van partners zoals gemeenten, kerken en Vluchtelingenwerk. Dit gebrek aan een duurzame financiële basis vormt een groot knelpunt en een constante bedreiging voor de continuïteit en professionalisering van de hubs. Daarnaast beschikken sommige hubs nog niet over een vaste, fysieke locatie, wat een veelgenoemde succesfactor is voor het creëren van een stabiel thuisgevoel.

De doelstellingen van de hubs zijn breed en evolueren met de behoeften van de Oekraïense ontheemden. Waar de focus aanvankelijk lag op het bieden van informatieve en humanitaire hulp (het bieden van een wegwijzer in de Nederlandse stelsel aan regel en het voorzien in eerste levensbehoeften), zijn de doelstellingen geleidelijk verbreed. Er zijn zeven doelen te onderscheiden: sociaal (het bieden van een ontmoetingsplek), informatief (over werken, wonen etc.), cultureel (behoud van Oekraïense identiteit), participatie (deelname aan de Nederlandse samenleving), zorg (versterken van mentaal welzijn), humanitair (steun aan Oekraïne) en militair-ondersteunend (bijvoorbeeld door het maken van camouflagenetten). Het bieden van hulp bij terugkeer naar Oekraïne is tot nu toe expliciet géén doelstelling geweest. Het varieert per hub welke doelstellingen worden beoogd, al is het sociale doel in alle hubs aanwezig.

Bestaande kennis over steun van zelfhulporganisaties (onderzoeksvraag 5 t/m 8)

De tweede onderzoekslijn richtte zich op het inventariseren van de bestaande kennis in de literatuur over de steun van zelfhulporganisaties aan migrantengroepen. De literatuur over zelfhulporganisaties benadrukt het belang van een balans tussen drie soorten sociale verbindingen: *bonding* (binnen de eigen groep), *bridging* (naar de gastmaatschappij) en *linking* (naar formele instituties). Wat alle Oekraïense social hubs bindt, is hun fundamentele rol in het faciliteren van *bonding*. De hubs bieden een veilige, laagdrempelige ontmoetingsplek, een ‘stukje Oekraïense grond in Nederland’, waar mensen de eigen taal spreken, ervaringen delen en emotionele steun vinden. De hubs bieden de informatie en het vertrouwen aan ontheemden om zelf de weg te vinden in de Nederlandse maatschappij (participatie). Hierbij doet zich echter een belangrijk spanningsveld voor op het gebied van mentale zorg. Hoewel de social hubs een veilige basis willen bieden, heerst er een cultureel taboe op het bespreken van psychische problemen. De hub is daarom wellicht niet de aangewezen plek voor behandeling en begeleiding, maar kan wel een cruciale signaleer- en doorverwijsfunctie vervullen. De aanwezigheid van een Oekraïens sprekende vertrouwenspersoon is hierbij essentieel om de drempel naar psychologische hulp te verlagen. Uit de literatuur komt naar voren dat het behoud van de culturele band met het thuisland de optie van een eventuele terugkeer openhoudt. De activiteiten die de social hubs in dit kader organiseren, kunnen hieraan bijdragen.

De variatie tussen de social hubs is vooral zichtbaar in de mate waarin zij activiteiten ontplooiën gericht op *bridging* (contact met de Nederlandse samenleving) en *linking* (contact met formele instanties). Sommige social hubs fungeren – sterker dan andere social hubs – als een ‘wegwijzer’ door ontheemden te informeren over de Nederlandse systemen, hen in contact te brengen met taalmaatjes en werkgevers, en door interculturele evenementen te organiseren. De bijdrage aan zelfredzaamheid is hierbij van groot belang: de hubs nemen problemen niet over, maar proberen bezoekers te leren hoe zij zaken zelf kunnen regelen (*empowerment*). Toch zijn er grenzen aan de bijdrage van Oekraïense social hubs aan participatie en zelfredzaamheid, zoals uit de ervaringen in de praktijk naar voren komt.

Praktijk (onderzoeksvraag 9 t/m 12)

De derde onderzoekslijn richtte zich op de ervaringen met de Oekraïense social hubs in de praktijk. De doelen van de social hubs worden in de praktijk gebracht door een breed scala aan activiteiten. Zoals taallessen (Nederlands en Engels), workshops over arbeidsrechten, culturele vieringen, psychologische hulp in de eigen taal en praktische hulp bij het invullen van formulieren.

Het bereik van de hubs is niet goed in aantallen uit te drukken, omdat het aantal bezoekers vaak niet systematisch wordt bijgehouden. Hoewel de hubs met name vrouwen en kinderen goed lijken te bereiken, zijn andere groepen zoals werkenden, jongeren, ouderen en mensen in landelijke gebieden moeilijker te bereiken vanwege praktische belemmeringen als afstand, kosten en tijd. In hoeverre deze groepen daadwerkelijk worden bereikt, is op basis van het onderzoek niet te zeggen. De social hubs verschillen

onderling aanzienlijk: grotere, meer gefinancierde hubs (zoals in Rotterdam) kunnen een stabielere en professionelere programma aanbieden, terwijl kleinere initiatieven soms moeite hebben om activiteiten te organiseren en deelnemers te werven. De activiteiten die zij aanbieden, zijn sterk afhankelijk van de inzet, de achtergrond en het netwerk van de vrijwilligers. Aan de ene kant is de onvermoeibare inzet van (meestal) onbetaalde coördinatoren en vrijwilligers een belangrijke sleutel in het verklaren van het succes van de hubs. Anderzijds eist dit model zijn tol, zeker nu er drie jaar zijn verstreken sinds de grootschalige Russische invasie begin 2022.

Naast een aantal interne barrières wordt de effectiviteit van de social hubs beperkt door een aantal externe, systemische factoren. De onzekerheid rond de verblijfsstatus van Oekraïners op basis van de Europese Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB), de taalbarrière in Nederland en de moeizame erkenning van Oekraïense kwalificaties, belemmeren de volledige participatie en zelfredzaamheid van Oekraïners in Nederland. Veel hoogopgeleide Oekraïners werken onder hun niveau, wat leidt tot gevoelens van frustratie en statusverlies. De social hubs kunnen deze structurele problemen waar Oekraïense ontheemden tegenaan lopen niet oplossen, maar zij bieden wel de persoonlijke, laagdrempelige ondersteuning om ermee om te gaan. De oplossing voor deze meer structurele belemmeringen ligt in aanpassingen van het beleid op nationaal en Europees niveau.

De bijdrage van de hubs aan een eventuele vrijwillige terugkeer is complex en gevoelig. Momenteel is terugkeer geen actieve doelstelling van de hubs. De bijdrage die social hubs leveren aan participatie en zelfredzaamheid, die gericht zijn op het vinden van een plek in de Nederlandse samenleving, kan de wens om terug te keren zelfs verminderen, zeker als gezinsleden, zoals kinderen, naar school gaan en hier hun sociale leven opbouwen. Tegelijkertijd houden de social hubs de band met Oekraïne levend door culturele en humanitaire activiteiten te organiseren, hoewel de mate waarin dit gebeurt, per hub verschilt. Dit transnationale aspect, het onderhouden van de banden met het thuisland, is volgens de literatuur juist een factor die de mogelijkheid tot terugkeer openhoudt.

Mocht de situatie in Oekraïne veranderen, dan zouden de hubs een partner kunnen zijn om Oekraïners te informeren over en te begeleiden bij vrijwillige terugkeer. Zij kunnen zich daarbij spiegelen aan de rol van de voorgestelde *unity hubs* in een aantal Europese landen. De hubs denken verschillend over de vraag of zij deze rol zouden willen vervullen. Het is voor hen in ieder geval van belang dat de ondersteuning een vrijwillig en faciliterend karakter heeft. Een actievere, door de overheid gestuurde rol hierin zou mogelijk averechts kunnen werken. De Nederlandse overheid neemt hetzelfde standpunt in, gelet op de verzamelbrief van juli 2025. De positie van de social hubs als neutrale, veilige plek moet gewaarborgd blijven en het is aan de hubs zelf om te bepalen of zij een rol in het kader van de vrijwillige terugkeer kunnen en willen vervullen.

Randvoorwaarden voor effectiviteit (onderzoeksvraag 13)

Op basis van de drie onderzoekslijnen is het aannemelijk dat de Oekraïense social hubs in hun huidige opzet en uitvoering positief bijdragen aan de participatie en zelfredzaamheid van Oekraïners in Nederland. Verder dragen zij door de culturele en emotionele band met Oekraïne levend te houden bij aan het openhouden van de mogelijkheid om naar Oekraïne terug te keren als dit aan de orde is, hoewel dit geen expliciete doelstelling is. De effectiviteit van de social hubs en de duurzaamheid van hun bijdrage wordt bevorderd als verder invulling wordt ingegeven aan vier randvoorwaarden. Het is daarbij belangrijk om te benadrukken dat er verschillende manieren zijn voor hubs om hun rol te vervullen, en dat de haalbaarheid mede afhankelijk is van de doelstellingen, schaal en mogelijkheden van de hubs.

1. Structurele en voorspelbare financiering. Dit is een belangrijke voorwaarde om de continuïteit te waarborgen, professionalisering mogelijk te maken (bijvoorbeeld door de inzet van betaalde coördinatoren)

en de afhankelijkheid van ad-hoc-subsidies te verminderen. Daarbij zal aandacht moeten zijn voor de vraag of de hubs zich specifiek op Oekraïense ontheemden blijven richten, wat mede afhankelijk is van hun toekomstige verblijfsstatus, of dat zij zich ook richten op andere ontheemden en vluchtelingengroepen en een vaste plek gaan krijgen in de bestaande infrastructuur van het sociaal domein. Een andere uitdaging in dit verband is hoe bij verdere professionalisering het bottom-upkarakter van de hubs kan worden behouden, wat mede heeft bijgedragen aan hun succes. Een goede combinatie van professionals en vrijwilligers, met ruimte voor eigen initiatief, is belangrijk.

2. Een stabiele, fysieke locatie. Een vaste ‘huiskamer’ draagt bij aan het creëren van een gevoel van veiligheid, stabiliteit en herkenbaarheid voor Oekraïners. Dit is een plek waar zij in hun eigen taal mensen kunnen ontmoeten of ondersteuning kunnen krijgen, bijvoorbeeld bij het verwerken van trauma’s.

3. Een faciliterende overheid. Een partnerschap met gemeenten en de landelijke overheid dat gebaseerd is op vertrouwen, autonomie en ondersteuning (zowel financieel als informatief), met aandacht voor de lokale omstandigheden, is bevorderlijk voor de effectiviteit van de hubs. Het is van belang om de autonomie en het bottom-up-karakter van de hubs te respecteren, zodat initiatiefnemers, coördinatoren en vrijwilligers zich betrokken blijven voelen bij ‘hun’ hub.

4. Deskundig en betrokken leiderschap. De kracht van een aantal hubs is dat zij worden geleid door sleutelfiguren (Oekraïens of Nederlands) met een groot netwerk, cultureel begrip en organisatorisch talent. Het is daarom van belang om deze sleutelfiguren te behouden en niet te overvragen, wat vraagt om extra financiële ondersteuning en hulp vanuit een grotere vrijwilligerspool.

Resultaten van het onderzoek in termen van een Theory of Change

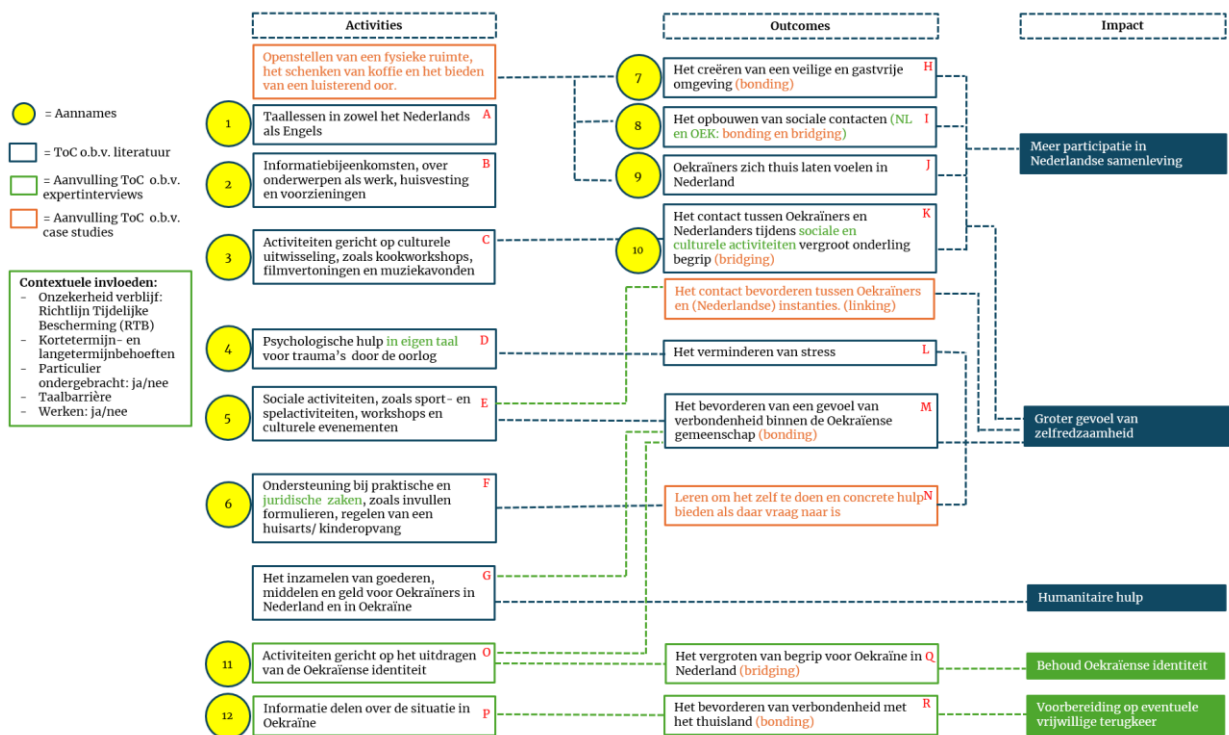
In dit onderzoek is er op drie momenten een Theory of Change opgesteld of bijgesteld:

- 1 na bestudering van de literatuur en de documenten uit de deskresearch;
- 2 na afloop van de expertinterviews;
- 3 na het uitwerken van de casestudies in de verdiepende fase.

Wij geven hieronder de definitieve Theory of Change weer nadat alle gegevens van het onderzoek waren verwerkt. In het model zijn normaliter ‘outputs’ opgenomen tussen ‘activities’ en ‘outcomes’: manieren om de activiteiten kwantificeerbaar en concreet meetbaar te maken die leiden tot de (maatschappelijke) uitkomsten. Een voorbeeld van output in de context van Oekraïense social hubs zou kunnen zijn dat er per maand een X aantal (output) informatiebijeenkomsten over werk (activity) plaatsvinden die leiden tot een groter zakelijk netwerk en toeleiding naar werk, wat zorgt voor een grotere arbeidsparticipatie van Oekraïense ontheemden (outcome). Uit het onderzoek is echter gebleken dat Oekraïense social hubs nauwelijks hun activiteiten meetbaar maken of concrete kwantificeerbare doelen opstellen. Vandaar dat de ‘outputs’ uit het eindmodel zijn gehaald.

Wat betreft de ‘impact’ blijkt uit de gesprekken met Oekraïense social hubs dat de meeste betrokkenen een positieve bijdrage zien van de activiteiten aan de participatie en zelfredzaamheid van ontheemden. Er is een koppeling te leggen tussen de ‘activities’ en resulterende ‘outcomes’. Op basis van voortschrijdend inzicht is ‘integratie’ niet de juiste term gebleken; het gaat veeleer om participatie in de zin van meedoen in de Nederlandse samenleving. Ook ‘welzijn’ kan worden begrepen in de context van zelfredzaamheid. Daarom zijn de termen ‘integratie’ en ‘welzijn’ aangepast naar ‘bijdragen aan participatie’ en ‘bijdragen aan zelfredzaamheid’ (figuur 7.1).

Figuur 7.1 – Theory of Change op basis van het volledige onderzoek

7.2 Discussie

Dit onderzoek laat zien dat de Oekraïense social hubs een belangrijke rol vervullen als springplank en facilitator voor de participatie en zelfredzaamheid van Oekraïense ontheemden in Nederland. Ze vormen een veilige, laagdrempelige ontmoetingsplek en een eerste aanspreekpunt voor praktische zaken in een nieuw land. Tegelijkertijd legt dit onderzoek een inherente kwetsbaarheid en een aantal fundamentele spanningsvelden bloot die de duurzaamheid en reikwijdte van hun impact beïnvloeden. In deze discussie reflecteren we op de belangrijkste bevindingen, de methodologische beperkingen van dit onderzoek en de implicaties voor beleid, praktijk en toekomstig onderzoek.

Inhoudelijke reflectie op de resultaten

Een spanningsveld dat uit dit onderzoek naar voren komt, betreft de rol die social hubs spelen rondom de mentale gezondheid van Oekraïense ontheemden. Het creëren van een veilige basis (*bonding*) is essentieel voor zelfredzaamheid. Tegelijkertijd blijkt het, mede door culturele taboes, zeer lastig om mentale problemen daadwerkelijk bespreekbaar te maken. De vraag is hoe de hubs deze drempel kunnen verlagen. Het aanbieden van laagdrempelige psychologische hulp in de Oekraïense taal, waar sommige social hubs mee zijn begonnen, lijkt een veelbelovende richting. De rol van de social hub is hierbij waarschijnlijk niet die van een behandelcentrum, maar die van een veilige signaleer- en doorverwijslocatie naar een instantie als Empatia. Voor het bespreken van mentale problemen is het bevorderlijk als een dergelijke vertrouwenspersoon de taal en cultuur begrijpt.

Daarnaast bevestigt dit onderzoek dat de Oekraïense social hubs, hoe waardevol ook, de structurele problemen van Oekraïense ontheemden niet kunnen oplossen. De onzekerheid van de verblijfsstatus en de moeizame erkenning van kwalificaties zijn systemische barrières die de volledige participatie in de weg

staan. De social hubs fungeren als een effectieve ‘eerste hulp’, maar de structurele oplossingen liggen voor een belangrijk deel bij de Nederlandse overheid en Europese Unie.

Een ander complex thema is de rol bij vrijwillige terugkeer. De social hubs dragen hier indirect aan bij door de band met de Oekraïense cultuur levend te houden, wat de optie van terugkeer mentaal openhoudt. Een actievere, door de overheid gestuurde rol hierin zou mogelijk averechts kunnen werken. Een dergelijke aanpak zou de hubs in een ‘dubbelrol’ dwingen en hun identiteit als neutrale, veilige plek kunnen ondermijnen, waardoor een deel van de bezoekers mogelijk afhaakt. Daar staat tegenover dat de hubs juist vanwege hun vertrouwde functie de plek kunnen zijn waar ontheemden terecht kunnen als zij zich willen oriënteren op een terugkeer naar Oekraïne. De ondersteuning bij vrijwillige terugkeer vereist een uiterst zorgvuldige behandeling en timing om de vrijwilligheid te waarborgen.

Methodologische reflectie en implicaties

Bij de interpretatie van de resultaten passen enkele kanttekeningen:

- Ten eerste wordt er in het onderzoeksdesign van kwalitatief onderzoek altijd gestreefd naar de inclusie van zoveel mogelijk verschillende casussen. In dit onderzoek zijn de bevindingen over de praktijk gebaseerd op een diepgaande kwalitatieve analyse van in totaal vier casussen. Hoewel deze casussen variatie lieten zien, is het aannemelijk dat er meer verschillen waren gevonden als we meer casussen hadden geïnccludeerd, bijvoorbeeld waar het gaat om de initiatiefnemers of het type activiteiten dat wordt aangeboden. Normaliter bereiken we een verzadigingspunt bij acht tot tien casussen. We komen daarna meestal nauwelijks tot geen nieuwe thema’s tegen. De kans is dus aanwezig dat we in dit onderzoek geen volledige thematische verzadiging hebben bereikt. De werkelijke diversiteit van hubs in Nederland is waarschijnlijk nog groter.
- Ten tweede richtte dit onderzoek zich op de social hubs zelf, niet op de gehele Oekraïense gemeenschap. De ervaringen, behoeften en knelpunten van Oekraïense ontheemden die geen gebruikmaken van de hubs, zijn grotendeels buiten beeld gebleven en alleen indirect in gesprekken met experts en betrokkenen aan de orde gekomen. Bovendien hebben de hubs slechts sporadisch cijfers bijgehouden over het aantal bezoekers van hun activiteiten. We kunnen dus geen algemene uitspraken doen over de ervaringen en behoeften in de doelgroep én de effectiviteit van de hubs in termen van het bereik van alle Oekraïense ontheemden in Nederland. Het daadwerkelijke bereik van de social hubs blijft daarmee een open vraag.
- Ten derde vond de werving van deelnemers (bezoekers van de social hubs) plaats via de actieve betrokkenen bij de hubs (via een sneeuwbalmethode). Dit kan onbewust hebben geleid tot een selectie van meer betrokken of positief ingestelde bezoekers, wat de resultaten kan hebben beïnvloed. Daar staat tegenover dat de gesprekken in een open en ongedwongen sfeer hebben plaatsgevonden onder leiding van een ervaren moderator (in het Oekraïens of Russisch), waarbij ook minder positieve zaken over het verblijf in Nederland aan de orde zijn gekomen.
- Ten slotte is het belangrijk te erkennen dat de uitkomsten gebaseerd zijn op de specifieke context en verblijfsstatus van Oekraïense ontheemden op grond van de Richtlijn Tijdelijke Bescherming. Op grond van deze status hoefden zij geen reguliere asiel- of inburgeringsprocedure te doorlopen. Zij konden direct na aankomst werk zoeken of een opleiding volgen. De uitkomsten zijn om die reden niet één-op-één te generaliseren naar andere groepen nieuwkomers in de Nederlandse samenleving.

Openstaande vraagstukken

De bevindingen in dit onderzoek roepen een aantal vragen op voor beleidsmakers en de Oekraïense social hubs zelf.

1. Het vraagstuk van continuïteit. De afhankelijkheid van onbetaalde sleutelfiguren en ad-hoc-financiering brengt na ruim drie jaar grote uitdagingen met zich mee. Het is urgent dat de hubs en de overheid in gesprek gaan over een duurzaam toekomstmodel. Wat verwachten we van de social hubs en welke verantwoordelijkheid is de overheid bereid te nemen om deze waardevolle infrastructuur te borgen?

2. De eventuele rol als *Unity hub*. De recente beleidsbrieven en de aanbevelingen van de Raad van de Europese Unie suggereren een mogelijke rol voor de social hubs in het kader van vrijwillige terugkeer, vergelijkbaar met de *Unity hubs* in andere landen. Het is belangrijk om deze mogelijke rol af te wegen tegen de functie die de hubs nu als ‘veilige haven’ voor ontheemden vervullen. Wellicht schrikt deze rol bezoekers te veel af. Daar staat tegenover dat de hubs juist vanwege hun vertrouwde karakter een geschikte plek kunnen zijn om informatie te verschaffen over de mogelijkheden voor terugkeer. Daarbij is het belangrijk om rekening te houden met de individuele verschillen en behoeften tussen de hubs. Een andere optie die zou kunnen worden verkend, is het oprichten van een aparte instantie die zich richt op vrijwillige terugkeer naar Oekraïne, terwijl de social hubs zich (blijven) richten op het bevorderen van participatie, zelfredzaamheid en welzijn van Oekraïense ontheemden in Nederland.

3. De ‘Oekraïense uitzondering’ en professionalisering. De social hubs zijn ontstaan binnen de unieke context voor Oekraïense ontheemden in Nederland en de Richtlijn Tijdelijke Bescherming, die Oekraïners een andere positie geeft dan andere nieuwkomers. Als besloten wordt om de hubs met publieke middelen verder te professionaliseren, roept dit de legitieme vraag op waarom dit niet voor andere groepen nieuwkomers gebeurt. Een optie is om verder te verkennen of de hubs hun aanbod kunnen verbreden naar andere ontheemden en vluchtelingen en een vaste plek kunnen krijgen in de bestaande voorzieningenstructuur in het sociaal domein. Dit vraagt om duidelijke keuzes en verantwoording. Bovendien moet worden nagedacht waar die professionalisering zich op richt: op het versterken van *bridging* en *linking* met de Nederlandse samenleving, of juist op het faciliteren van vrijwillige terugkeer? De onzekere toekomst van de Oekraïense ontheemden en de dynamische situatie in Oekraïne maken dit een lastige afweging.

Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

De beperkingen en openstaande vragen leiden tot de volgende concrete aanbevelingen voor vervolgonderzoek:

- Een vergelijkend onderzoek naar de opzet en ervaringen met *Unity hubs* in andere EU-landen (zoals Duitsland of Polen). Dit kan inzicht geven in de voor- en nadelen van het integreren van een terugkeerfunctie in bestaande gemeenschapsinitiatieven of het opzetten van aparte plek naast andere initiatieven.
- Een verkenning van de mogelijkheid voor hubs om hun aanbod te verbreden naar andere ontheemden en vluchtelingen, als zij toegang krijgen tot structurele financiering. Onderzoek daarnaast wat er nodig is om eventueel aan te sluiten bij de bestaande voorzieningenstructuur in het sociaal domein. Hoe kunnen de hubs daarin een plek krijgen, zonder dat zij hun bottom-up-karakter met betrokkenheid van vrijwilligers verliezen?
- Onderzoek naar de groep Oekraïense ontheemden die géén gebruikmaakt van de social hubs. Wat zijn hun behoeften, hoe ziet hun sociale netwerk eruit en welke barrières ervaren zij? Dit zou een plek kunnen krijgen in het Longitudinaal Onderzoek Cohort Oekraïense Vluchtelingen (LOCOV), waarin de leefsituatie en maatschappelijke positie van Oekraïners over een periode van vijf jaar wordt gevolgd. Dit

is van grote waarde om een compleet beeld te krijgen van hun uitdagingen in de Nederlandse samenleving en behoeften aan zelfhulporganisaties.

- De opzet van een longitudinaal onderzoek om de ontwikkeling van de Oekraïense social hubs over een langere periode te volgen. Hoe passen zij hun doelen en activiteiten aan naarmate de context verandert (bijvoorbeeld na het aflopen van de RTB)?

A Bijlagen

A.1 Lijst van afkortingen

A&M	(Ministerie van) Asiel en Migratie
BZ	(Ministerie) van Buitenlandse Zaken
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
EU	Europese Unie
J&V	(Ministerie van) Justitie en Veiligheid
LOCOV	Longitudinaal Onderzoek Cohort Oekraïense Vluchtelingen
NGO	Non-gouvernementele organisatie
OCW	(Ministerie van) Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
RTB	Richtlijn Tijdelijke Bescherming
ToC	Theory of Change
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum

A.2 Literatuur en bronnen

- Adviesraad Migratie (2023). *De prijs van tijdelijkheid. Perspectief voor Oekraïense ontheemden in Nederland*. Den Haag.
- Ager, A. & Strang, A. (2008) Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee*
- Asanov, A. M., Asanov, I., & Buenstorf, G. (2023). Mental health and stress level of Ukrainians seeking psychological help online. *Heliyon*, 9(11), Artikel e21933. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e21933>
- Barbaresos, F., Georgiou, N., Vasilopoulos, F., & Papathanasiou, C. (2023). Peer support groups and peer mentoring in refugee adolescents and young adults: A literature review. *Global Journal of Community Psychology Practice*, 14(2). <https://doi.org/10.17161/gjcpp.v14i2.21037>
- Baris Institute. (2024, 16 mei). *Empowering Immigrant Societies: Fostering Stability and Prosperity at Home*. BARIS Institute. <https://www.barisinstitute.org/post/empowering-immigrant-societies-fostering-stability-and-prosperity-at-home>
- Belastingdienst (2025). *Vrijwilligersvergoedingen*. https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/prive/werk_en_inkomen/werken/werken-als-vrijwilliger/vrijwilligersvergoedingen/
- Biletska, Y. & Gherghina, S. (2025). Politics, Identity and Civic Engagement: Comparing the Protest Participation of Ukrainian Migrants in the Home and Host Countries. *Nationalities Papers*, 1-16. <https://doi.org/10.1017/nps.2025.7>
- Boerema, D. (2024). 'Westen onderschat wapenproductie Noord-Korea compleet'. <https://nos.nl/artikel/2505160-westen-onderschat-wapenproductie-noord-korea-compleet>
- Bogičević, L., De Veen, L., Breedveld, N., & Moors, H. (2024). *Over komen en gaan – Bewegredenen van mensen die gevlucht zijn uit voormalig Joegoslavië om in Nederland te blijven of weer te vertrekken*. Den Haag: WODC.
- Bredero, G. A. (1617). *Spaanschen Brabander*.
- Brink, C. (2013). Kennisdossier 5 - Zelfregie, eigen kracht, zelfredzaamheid en eigen verantwoordelijkheid: de begrippen ontward. *Programma Aandacht voor Iedereen*. <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/publication-attachment/Kennisdossier%205%20Zelfregie%20eigen%20kracht%20zelfredzaamheid%20en%20eigen%20verantwoordelijkheid%20%5BMOV-1421737-0.1%5D.pdf>
- Brücker, H., Ette, A., Grabka, M. M., Kosyakova, Y., Niehues, W., Rother, N. & Tanis, K. (2022). Ukrainian refugees in Germany – Escape, arrival and everyday life. *Institut für Arbeitsmarkt- und Berufsforschung*, 26. <https://doi.org/10.48720/IAB.FB.2224>
- Brücker, H., Ette, A., Grabka, M. M., Kosyakova, Y., Niehues, W., Rother, N., Spieß, C. K., Zinn, S., Bujard, M., Cardozo Silva, A.R., Décieux, J. P., Maddox, A., Milewski, N., Sauer, L., Schmitz, S., Schwanhäuser, S., Siegert, M., Steinhauer, H. & Tanis, K. (2023). Ukrainian Refugees in Germany: Evidence From a Large Representative Survey. *Comparative Population Studies*, 48, 395-424. <https://doi.org/10.12765/CPoS-2023-16>
- Canon van Nederland. (z.d.). *De gastarbeiders*. <https://www.canonvannederland.nl/nl/gastarbeiders>
- Carling, J. & Erdal, M. B. (2014). Return Migration and Transnationalism: How Are the Two Connected? *International Migration*, 52(6), 2-12. <https://doi.org/10.1111/imig.12180>
- Cassarino, J.P. (2004). Theorising Return Migration: a Revisited Conceptual Approach to Return Migrants. *International Journal on Multicultural Societies*, 6(2), 253– 279. <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/2744>
- CBS (2022). *21 duizend inwoners met Oekraïense herkomst*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/11/21-duizend-inwoners-met-oekraïense-herkomst>
- CBS (2024). *Oekraïners in Nederland - Asiel en integratie 2024*. Cohortonderzoek asielzoekers en statushouders. <https://longreads.cbs.nl/asielenintegratie-2024/oekraïners-in-nederland/>
- CBS (2025a). *Oekraïners in Nederland - Asiel en integratie 2025*. Cohortonderzoek asielzoekers en statushouders. <https://longreads.cbs.nl/asielenintegratie-2025/oekraïners-in-nederland/>
- CBS (2025b). *Bijna 6 op de 10 Oekraïense vluchtelingen in loondienst*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2025/06/bijna-6-op-de-10-oekraïense-vluchtelingen-in-loondienst>
- Ciaramella, M., Monacelli, N. & Cocimano, L. (2022). Promotion of Resilience in Migrants: A Systematic Review of Study and Psychosocial Intervention. *Journal of Immigrant and Minority Health* 24, 1328–1344. <https://doi.org/10.1007/s10903-021-01247-y>

- Claridge, T. (2018). Functions of social capital – bonding, bridging, linking. *Social Capital Research*. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7993853>
- Clingendael Instituut (2024). *Beschermingsopdracht Oekraïense ontheemden in Nederland - Migratie en terugkeer: de situatie in Oekraïne*. <https://www.clingendael.org/pub/2024/beschermingsopdracht-oekraïense-ontheemden-in-nederland/migratie-en-terugkeer-de-situatie-in-oekraïne/>
- Dagevos, J. (2025). De houdbaarheid van het begrip integratie is verstreken. *Sociale Vraagstukken*. <https://www.socialevraagstukken.nl/de-houdbaarheid-van-het-begrip-integratie-is-verstreken/>
- Dagevos, J., van Enk, B., & Maliepaard, M. (2024). *Investeer in taalles voor Oekraïners, want zij blijven*. <https://www.socialevraagstukken.nl/investeer-in-taalles-voor-oekraïners-want-zij-blijven/>
- De Bree, J., Davids, T., & de Haas, H. (2010). Post-return experiences and transnational belonging of return migrants: A Dutch–Moroccan case study. *Global Networks*, 10(4), 489–509. <https://doi.org/10.1111/j.1471-0374.2010.00299.x>
- De Haas, H., & Fokkema, T. (2011). The effects of integration and transnational ties on international return migration intentions. *Demographic Research*, 25, 755–782. <https://doi.org/10.4054/demres.2011.25.24>
- De Haas, H., Fokkema, T., & Fihri, M. F. (2015). Return migration as failure or success? The determinants of return migration intentions among Moroccan migrants in Europe. *Journal of International Migration and Integration*, 16(2), 415–429. <https://doi.org/10.1007/s12134-014-0344-6>
- de Volkskrant (2014). *Subsidie FORUM stopt, einde van kennisinstituut*. <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/subsidie-forum-stopt-einde-van-kennisinstituut~bfc811bc/>
- De Vroome, T. & Van Tubergen, F. (2010). The employment experience of refugees in The Netherlands. *International Migration Review*, 44(2), 376–403. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2010.008>
- De Vroome, T. & Van Tubergen, F. (2014) Settlement intentions of recently arrived immigrants and refugees in The Netherlands. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 12(1), 47–66. <https://doi.org/10.1080/15562948.2013.810798>
- Desgrées du Loû, A., Coulibaly, K., Zoumenou, I., Gosselin, A., Carillon, S., Ravalihasy, A. & Eid, J. (2023). Social Participation: A Lever for Empowerment of Precarious Immigrants. *Revue européenne des migrations internationales*, 39(4), <https://doi.org/10.4000/12j3q>
- Dovidio, J. F., Love, A., Schellhaas, F. M., & Hewstone, M. (2017). Reducing intergroup bias through intergroup contact: Twenty years of progress and future directions. *Group Processes & Intergroup Relations*, 20(5), 606-620. <https://doi.org/10.1177/13684302177120>
- EESC Study Group on Immigration and Integration. (2020). *The role of civil society organisations in ensuring the integration of migrants and refugees* [Project summary report], 2-19. <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-01-20-525-en-n.pdf>
- Frankova, I. Leigh Bahmad, M., Goloktionova, G., Suvalo, O., Khyzhniak, K., & Power, T. (2024) *Mental Health and Psychosocial Support in Ukraine: Coping, Help-Seeking and Health Systems Strengthening in Times of War*. Diemen/Amsterdam: ARQ National Psychotrauma Centre and VU Amsterdam.
- Granovetter, M.S. (1973). The Strength of Weak Ties. *The American Journal of Sociology*, 78(6), 1360-1380. <https://doi.org/10.1086/225469>
- Groenewold, G., & de Valk, H. A. G. (2017). Acculturation style, transnational behaviour, and return-migration intentions of the Turkish second generation: Exploring linkages. *Demographic Research*, 37, 1707–1734. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2017.37.53>
- Hajro, A., Stahl, G.K., Clegg, C.C., & Lazarova, M.B. (2019). Acculturation, coping, and integration success of international skilled migrants: An integrative review and multilevel framework. *Human Resource Management Journal*, 29, 328–352. <https://doi.org/10.1111/1748-8583.12233>
- Hanley, J., Al Mhamied, A., Cleveland, J., Hajjar, O., Hassan, G., Ives, N., & Hynie, M. (2018). The social networks, social support and social capital of Syrian refugees privately sponsored to settle in Montreal: Indications for employment and housing during their early experiences of integration. *Canadian Ethnic Studies*, 50(2), 123-148. <https://doi.org/10.1353/ces.2018.0018>
- Hannafi, C. & Marouani, M. A. (2023). Social integration of Syrian refugees and their intention to stay in Germany. *Journal of Population Economics*, 36, 581–607. <https://doi.org/10.1007/s00148-022-00913-1>
- IND (2025). *Richtlijn Tijdelijke Bescherming Oekraïne*. <https://ind.nl/nl/oekraïne/richtlijn-tijdelijke-bescherming-oekraïne>

- Karmadonova, T. (2023, 22-23 juni). *Migration and cultural identity: the case of Ukrainian immigrants* [Paperpresentatie, p. 72]. International Scientific Conference, Ostroh, Oekraïne. <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8874/1/Zbirnyk.pdf>
- Kok, K., Pronk, A., Puceck, A., Sie Dian Ho, M. & Stevenhagen, S. (2024). *Beschermingsopdracht Oekraïense ontheemden in Nederland. Hoe tijdelijk is tijdelijk?* Den Haag: Clingendael in samenwerking met Regioplan.
- Koudijs, H., & Smal, E. (2022). *In goede handen? Een verkenning naar de gezondheid van en kwaliteit van zorg voor Oekraïense vluchtelingen in Nederland*. Utrecht: Pharos.
- Kovács, Z. & Avrić, B. (2020). *Succesvolle participatie van EU-arbeidsmigranten*. Kennisplatform Inclusief Samenleven. <https://www.kis.nl/publicatie/succesvolle-participatie-van-eu-arbeidsmigranten>
- Kunuroglu, F., Yagmur, K., van de Vijver, F. J. R., & Kroon, S. (2018). Motives for Turkish return migration from Western Europe: Home, sense of belonging, discrimination and transnationalism. *Turkish Studies*, 19(3), 422–450. <https://doi.org/10.1080/14683849.2017.1387479>
- Lafay, S., de Vries, J., Somers, F., Bilenka, A., Kuijpers, S., Faraj, A., & Frissen, R. (2023). *De kracht*
- Levasseur, M., Richard, L., Gauvin, L., & Ramond, E. (2010). Inventory and analysis of definitions of social participation found in the aging literature: Proposed taxonomy of social activities. *Social Science & Medicine*, 71(12), 2141–2149. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2010.09.041>
- Migliorini, L., Olcese, M., Cardinali, P., & Prestia, D. (2023). Community resilience among Ukrainian refugees: what is the role of the host community in recovery from forced migration? *Front Psychiatry*, 3(14). <https://doi.org/10.3389/fpsy.2023.1206304>
- Ministerie van Asiel en Migratie. (2025a). *Verzamelbrief opvang Oekraïne januari 2025. Kamerstuk Rijksoverheid.nl*. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/01/31/tk-verzamelbrief-opvang-oekraïne>
- Ministerie van Asiel en Migratie. (2025b). *Verzamelbrief opvang Oekraïne juli 2025. Kamerstuk Rijksoverheid.nl*. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/07/04/tk-verzamelbrief-opvang-oekraïne>
- Ministerie van Asiel en Migratie. (2025c). *Verzamelbrief opvang Oekraïne november 2025. Kamerstuk Rijksoverheid.nl*. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/11/28/tk-verzamelbrief-opvang-oekraïne>
- Ministerie van Justitie en Veiligheid. (2024). *Verzamelbrief opvang Oekraïne juni 2024. Kamerstuk Rijksoverheid.nl*. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/06/14/tk-verzamelbrief-opvang-oekraïne>
- Mori, G., Puigdomènech Vidal, J., & Siegel, M. (2025). *Diaspora Engagement Report: Case Studies and Best Practices for Ukraine, International Centre for Migration Policy Development (ICMPD)*. https://www.icmpd.org/file/download/63969/file/CORE%2520UA%2520Diaspora%2520Engagement%2520Report_EN.pdf
- Nieuwsuur (2025). *Oekraïners blijven komen, maar gemeenten kunnen opvang nauwelijks meer aan*. <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2581720-oekraïners-blijven-komen-maar-gemeenten-kunnen-opvang-nauwelijks-meer-aan>
- NOS (2024). *Alle EU-landen, inclusief dwarsligger Hongarije, achter miljardensteun voor Oekraïne*. <https://nos.nl/collectie/13965/artikel/2507066-alle-eu-landen-inclusief-dwarsligger-hongarije-achter-miljardensteun-voor-oekraïne>
- Noyon, S., Maliepaard, M., Enk, B. van, Barsegya, V., Negash, S. M. & Otten, K. (2024). *Tijdelijk thuis? De positie van Oekraïense vluchtelingen in Nederland* (Memorandum 2024-1). Den Haag: WODC.
- Otten, K., Barsegyan, V., & Maliepaard, M. (2023). *De leefsituatie en positie van Oekraïense vluchtelingen. Een eerste scan van de literatuur*. Den Haag: WODC.
- Otten, K., Maliepaard, M., Dagevos, J. M., van Leeuwen, L. P. S., de Mooij-Schep (Eds.) (2025). *Meer dan een dak. De rol van opvang in het werken en welzijn van Oekraïense vluchtelingen*. Den Haag: WODC.
- Özgür, E. M. & Deniz, A. (2024). Diaspora Mobilization and Identity Construction of Ukrainian Immigrants in Turkey: “Ukrainians Started to Become More Ukrainian.” *Nationalities Papers*, 52(6), 1393-1412. <https://doi.org/10.1017/nps.2023.80>
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.

- Raad van de Europese Unie (2025a). *Bescherming van ontheemde Oekraïners: Raad neemt aanbeveling aan over uitfasering van tijdelijke bescherming*. <https://www.consilium.europa.eu/nl/press/press-releases/2025/09/16/protection-of-displaced-ukrainians-council-adopts-recommendation-about-transition-out-of-temporary-protection/>
- Raad van de Europese Unie (2025b). *Aanbeveling van de Raad betreffende een gecoördineerde aanpak van de uitfasering van de tijdelijke bescherming voor ontheemden uit Oekraïne*. COM/2025/651 final.
- Rijksoverheid (2024a). *Verlenging Richtlijn Tijdelijke Bescherming tot en met 4 maart 2026*. <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2024/06/25/verlenging-richtlijn-tijdelijke-bescherming-tot-en-met-4-maart-2026>
- Rijksoverheid (2024b). *Overeenkomst inzake Veiligheidssamenwerking tussen Nederland en Oekraïne*. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2024/03/01/overeenkomst-inzake-veiligheidssamenwerking-tussen-nederland-en-oekraïne>
- Rijksoverheid (2025a). *Cijfers opvang vluchtelingen uit Oekraïne in Nederland, 2 november 2025*. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/opvang-vluchtelingen-uit-oekraïne/cijfers-opvang-vluchtelingen-uit-oekraïne-in-nederland>
- Rijksoverheid (2025b). *Verlenging Richtlijn tijdelijke bescherming tot en met 4 maart 2027 voor vluchtelingen uit Oekraïne en Raadsaanbevelingen voor na afloop van de RTB*. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/opvang-vluchtelingen-uit-oekraïne/nieuws/2025/07/04/verlenging-richtlijn-tijdelijke-bescherming-tot-en-met-4-maart-2027-voor-vluchtelingen-uit-oekraïne-en-raadsaanbevelingen-voor-na-afloop-van-de-rtb>
- Santpoort, R., & Stobbe, E. (2024). *Asielopvang: wat werkt bij het informeren en betrekken van inwoners?* Utrecht: Movisie.
- Snel, E., Engbersen, G., & Leerkes, A. (2006). Transnational involvement and social integration. *Global Networks* 6(3), 285–308. <https://doi.org/10.1111/j.1471-0374.2006.00145.x>
- Snel, E., Faber, M., & Engbersen, G. B. M. (2015). To Stay or Return? Explaining Return Intentions of Central and Eastern European Labour Migrants. *Central and Eastern European Migration Review*, 4(2), 5–24.
- Sphere Association. (2018). *The Sphere Handbook: Humanitarian Charter and Minimum Standards in Humanitarian Response*. Fourth edition, Geneva, Switzerland. www.spherestandards.org/handbook *Studies*, 22(2), 166–191. <https://doi.org/10.1093/jrs/fen016>
- Szreter, S. & Woolcock, M. (2004). Health by association? Social capital, social theory, and the political economy of public health. *International Journal of Epidemiology*, 33(4), 650-667. <https://doi.org/10.1093/ije/dyh013>
- UNHCR (2025). *Ukraine Refugee Situation, 29 April 2025*. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> *van communities: Eindrapportage van het actieonderzoek met mensen die gevlucht zijn door de oorlog in Oekraïne: Wat hebben zij nodig om in Nederland mee te kunnen (blijven) doen?* OpenEmbassy.
- Van Enk, B., Negash, S. M., Otten, K. D., Barsegyan, V. M., Noyon, S. M., Maliepaard, M., & Schans, D. (2024). *Oekraïense vluchtelingen in Nederland. Representatieve cijfers over hun welzijn en positieverwerving* (Factsheet 2024-2). Den Haag: WODC.
- Van Tubergen, F., Wachter, G. G., Kosyakova, Y., & Kogan, I. (2024). Return intentions among Ukrainian refugees in Europe: A cross-national study. *International Migration*, 62(5), 181-198. <https://doi.org/10.1111/imig.13291>
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2020). *Samenleven in verscheidenheid. Beleid voor de migratiesamenleving*. WRR-Rapport 103. Den Haag: WRR.
- Zetter, R., Griffiths, D., Sigona, O., Flynn, D., Pasha, T., & Beynon, R. (2006). Immigration, social cohesion and social capital: What are the Links?, Joseph Rowntree Foundation. In S. Zimmermann & R. Zetter (Eds.), *Reconsidering the Role of Conflict in the Lives of Refugees: The Case of Somalis in Europe*. MICROCON Research Working Paper.

A.3 Uitwerking Theory of Change

In hoofdstuk 1 is uitgelegd hoe de *Theory of Change* (ToC) tot stand is gekomen en gebruikt is binnen dit onderzoek.

Wat de ToC uniek maakt, is de manier waarop het de onderliggende aannames binnen dit proces expliciteert. Hierdoor stelt de ToC kritische vragen over de causaliteit tussen bijvoorbeeld activiteiten en outcomes: leidt samen koken daadwerkelijk tot het zich meer thuis voelen van Oekraïners in de Nederlandse samenleving, of spelen andere factoren hierbij een rol? Tussen elke fase van de ToC kunnen onderliggende aannames verscholen zijn. De ToC helpt om deze inzichtelijk te maken.

De ToC kan op verschillende manieren worden ingezet. Het kan vooraf worden gebruikt om een raamwerk te creëren voor het bereiken van een specifiek doel. In dit onderzoek wordt de ToC echter met terugwerkende kracht toegepast, omdat de Oekraïense social hubs al zijn opgezet en verschillende doelstellingen al behaald kunnen zijn. Dit betekent dat we eerst kijken naar de beoogde impact van de social hub en die koppelen aan de vooraf geformuleerde outcomes (doelstellingen), de meetbare outputs (uitkomsten) en de georganiseerde activiteiten in de social hubs. Door de ToC is het mogelijk om de onderliggende aannames in dit proces expliciet te benoemen en uiteindelijk te toetsen.

Er is een basis-ToC opgesteld voor de Oekraïense social hubs in Nederland (zie figuur 7.2). Bij het bepalen van de activiteiten en outputs is onderzocht op welke manier de social hubs beogen bij te dragen aan de doelstellingen (onderzoeksvraag 3), met aandacht voor de onderlinge verschillen tussen de social hubs (onderzoeksvraag 4). Om meer inzicht te krijgen in de outcomes en impact, is gekeken naar de doelstellingen die de Oekraïense social hubs nastreven (onderzoeksvraag 2).

Activiteiten

Overkoepelend voor Oekraïense social hubs, lijken bepaalde activiteiten vaker terug te komen om hun outcomes (doelstellingen) te bereiken¹⁹:

- **Ondersteuning bij praktische zaken:** De social hubs bieden ondersteuning bij praktische zaken, zoals het invullen van formulieren, het vinden van een huisarts en het regelen van kinderopvang.
- **Informatiebijeenkomsten:** Er worden regelmatig informatiebijeenkomsten georganiseerd over verschillende onderwerpen, zoals het vinden van werk, huisvesting en andere voorzieningen in Nederland.
- **Taallessen:** Veel social hubs bieden taallessen aan, zowel Nederlands als Engels, om Oekraïense vluchtelingen te helpen integreren in de Nederlandse samenleving of voor te bereiden op een toekomst in een ander land (in het geval van Engels).
- **Culturele uitwisseling:** Er worden activiteiten georganiseerd die de culturele uitwisseling tussen Oekraïners en Nederlanders bevorderen, zoals kookworkshops, filmvertoningen en muziekavonden.
- **Sociale activiteiten:** Er worden sociale activiteiten georganiseerd, zoals sport- en spelactiviteiten, workshops en culturele evenementen, om het welzijn van Oekraïense vluchtelingen te bevorderen.
- **Inzamelingsacties en humanitaire hulp:** De social hubs organiseren inzamelingsacties voor Oekraïense vluchtelingen in Nederland en voor mensen in Oekraïne die getroffen zijn door de oorlog. Vrijwilligers van de social hubs helpen met het sorteren en distribueren van ingezamelde goederen.
- **Psychologische hulp:** Sommige social hubs bieden psychologische hulp aan Oekraïense vluchtelingen die getraumatiseerd zijn door de oorlog.

---

¹⁹ Op basis van online zoekacties zijn Oekraïense huiskamers getraceerd en via nieuwsberichten of hun eigen website/sociale mediakanalen is een overzicht gemaakt van de activiteiten, doelen en andere relevante informatie.

Verschillen in activiteiten tussen social hubs

In de deskresearch is opgevallen dat Oekraïense social hubs verschillen in activiteiten die zij organiseren. Zo leggen sommige initiatieven de focus op het leren en integreren en bieden taallessen aan, terwijl andere initiatieven meer uitgaan van ontspanning en ‘samen eten’. De verschillen in activiteiten tussen Oekraïense social hubs lijken te worden beïnvloed door meerdere factoren:

- **Grootte en locatie:** social hubs in buurthuizen hebben vaak meer middelen en vrijwilligers tot hun beschikking, waardoor ze een breder scala aan activiteiten kunnen aanbieden. Wanneer het een buurtrestaurant betreft, is het mogelijk om gezamenlijk eten als onderdeel te integreren.
- **Doelgroep:** Sommige social hubs richten zich op alle Oekraïense vluchtelingen, terwijl andere zich richten op een specifieke doelgroep, zoals kinderen of vrouwen. Of naast Oekraïners ook op andere (autochtone) wijkbewoners. Dit heeft invloed op het type activiteiten dat wordt georganiseerd.
- **Financiering:** Sommige social hubs worden gefinancierd door donaties, terwijl andere (soms deels) worden gefinancierd door de overheid of andere organisaties. Dit kan van invloed zijn op de activiteiten die ze kunnen aanbieden.
- **Vrijwilligers:** De activiteiten van een social hub worden grotendeels bepaald door de vrijwilligers die er werken. Sommige social hubs hebben veel vrijwilligers met verschillende vaardigheden, terwijl andere social hubs minder vrijwilligers hebben.

Output

Zoals eerder beschreven is output in tegenstelling tot outcome kwantificeerbaar en concreet meetbaar. Een voorbeeld van output in de context van Oekraïense social hubs zou kunnen zijn dat er vier keer per maand samen Oekraïens gekookt is in een social hub. De activiteit is ‘samen koken’ en de beoogde outcome hiervan kan zijn om Oekraïense ontheemden zich meer thuis te laten voelen in Nederland. Op basis van de beschikbare informatie zijn er met terugwerkende kracht weinig concrete outputs te formuleren voor de social hubs. Toch verwijzen sommige activiteiten impliciet naar outputs. Zo wordt in de activiteiten bijvoorbeeld gesteld dat ‘veel social hubs taallessen aanbieden’, of dat er ‘*regelmatig* informatiebijeenkomsten worden georganiseerd’ en dat ‘*sommige* social hubs psychologische hulp aanbieden’. Echter, deze uitkomsten blijven moeilijk kwantificeerbaar en zijn daardoor lastig te meten. Om deze reden zijn deze niet opgenomen in het ToC-model.

Outcomes

Hoewel concrete outputs van de social hubs doorgaans niet zijn gekwantificeerd of impliciet zijn gebleven, zijn de outcomes wel definieerbaar. De outcomes (doelstellingen) van de Oekraïense social hubs/social hubs variëren per initiatief, maar over het algemeen komen de volgende outcomes vaak terug:

- Het creëren van een **veilige en gastvrije omgeving** waar Oekraïense vluchtelingen elkaar kunnen ontmoeten, sociale contacten kunnen opbouwen en zich thuis kunnen voelen in Nederland.
- Het aanbieden van **praktische hulp en ondersteuning** bij het (tijdelijk) vestigen en integreren in de Nederlandse samenleving, zoals taallessen, informatie over het leven in Nederland en hulp bij het vinden van werk, huisvesting en andere voorzieningen.
- Het bevorderen van **culturele uitwisseling en begrip** tussen Oekraïners en Nederlanders.
- Het bieden van een plek waar Oekraïense vluchtelingen terecht kunnen met niet-praktische vragen en problemen, en waar ze **emotionele steun en psychologische hulp** kunnen krijgen.
- Het organiseren van activiteiten die bijdragen aan het **welzijn** van Oekraïense vluchtelingen, zoals workshops, sport- en spelactiviteiten, en culturele evenementen.
- Het **inzamelen van goederen en middelen** voor Oekraïense vluchtelingen in Nederland en voor mensen in Oekraïne die getroffen zijn door de oorlog.
- Het organiseren van acties om geld in te zamelen voor **humanitaire hulp** aan Oekraïne.

Impact

De activiteiten en outcomes van Oekraïense social hubs lijken steeds onder dezelfde drie overkoepelende thema's te vallen: **integratie, welzijn en humanitaire hulp**. Deze thema's vormen de kern van de impact (lange termijn maatschappelijke effecten) die de social hubs willen realiseren. Uit de analyse van de beschikbare informatie over Oekraïense social hubs lijken de activiteiten en outcomes direct gekoppeld te zijn aan deze drie pijlers (zie figuur 7.2 voor de activiteiten, outcomes en impact):

- 1 Om **integratie** te bevorderen, organiseren de social hubs activiteiten A t/m C, met de bijbehorende outcomes H t/m K.
- 2 De social hubs hopen aan **welzijn** bij te dragen door activiteiten D t/m F en outcomes L t/m N.
- 3 **Humanitaire hulp** willen de social hubs bereiken door het organiseren van activiteit G.

De beoogde impact van integratie, welzijn en humanitaire hulp lijkt zich voornamelijk te richten op Oekraïense ontheemden. De impact is niet gericht op de Oekraïense diaspora die al vóór de oorlog in Nederland woonde. Tegelijkertijd speelt de diaspora wel een belangrijke rol in het bemensen en ondersteunen van de social hubs.

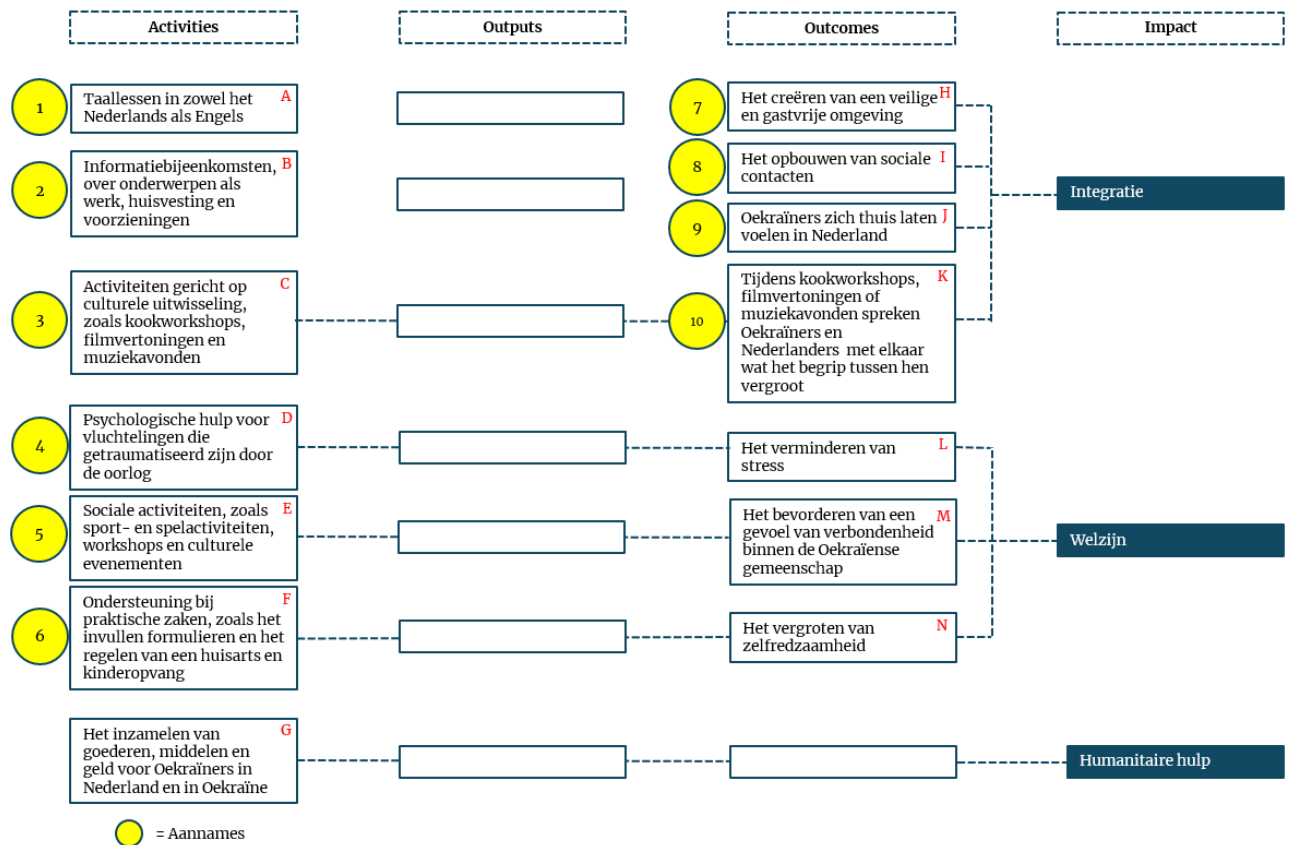
Daarbij zou de impact van de Oekraïense social hubs ook een breder effect kunnen hebben op de Nederlandse samenleving. Zo kunnen ze bijdragen aan meer draagvlak en begrip voor Oekraïners. Dit zou vooral het geval kunnen zijn bij Oekraïense social hubs die expliciet openstaan voor Nederlanders en actief de verbinding zoeken. Dit zijn bijvoorbeeld social hubs die gezamenlijke activiteiten organiseren waarbij ook Nederlanders welkom zijn. Dit brede maatschappelijke effect geldt echter als een mogelijk neveneffect en wordt daarom niet opgenomen in de ToC, maar is wel goed om te benoemen.

Aannames

Op basis van de opgebouwde ToC zijn de volgende aannames geformuleerd, die in de gele rondjes in figuur 7.2 zijn uitgewerkt:

- 1 Oekraïners hebben behoefte aan taallessen in zowel Nederlands als Engels.
- 2 Oekraïners hebben behoefte aan informatiebijeenkomsten over onderwerpen zoals werk, huisvesting en voorzieningen. Zij hebben bijv. zelf het idee deze informatie nodig te hebben om te kunnen integreren.
- 3 Bij kookworkshops, filmvertoningen en muziekavonden gaan Oekraïners en Nederlanders met elkaar in gesprek, wat het begrip tussen hen vergroot. Oekraïners hebben hier behoefte aan.
- 4 Oekraïners, die getraumatiseerd zijn door de oorlog, hebben behoefte aan psychologische hulp. Deze hulp kan bijv. bijdragen aan het verminderen van stress.
- 5 Oekraïners hebben behoefte aan sport- en spelactiviteiten, workshops en culturele evenementen. Zij hebben het gevoel dat deze activiteiten kunnen bijdragen aan een gevoel van verbondenheid binnen de Oekraïense gemeenschap.
- 6 Oekraïners hebben behoefte aan ondersteuning bij praktische zaken, zoals het invullen van formulieren, het regelen van een huisarts of kinderopvang. Zij hebben het gevoel dat deze activiteiten bijdragen aan hun zelfredzaamheid.
- 7 Het creëren van een veilige en gastvrije omgeving bevordert de integratie van Oekraïners.
- 8 Het opbouwen van sociale contacten bevordert de integratie van Oekraïners.
- 9 Wanneer Oekraïners zich thuis voelen in Nederland bevordert dit de integratie van Oekraïners.
- 10 Culturele uitwisseling tussen Oekraïners en Nederlanders werkt bevorderend voor de integratie van Oekraïners.

Figuur 7.2 - Theory of Change op basis van beschikbare literatuur en informatie over Oekraïense social hubs

Aannames aangevuld vanuit de literatuur

1. *Oekraïense ontheemden hebben behoefte aan taallessen in zowel Nederlands als Engels.*

Uit bestaande literatuur blijkt dat Oekraïense ontheemden in Duitsland behoefte hebben in ondersteuning in het leren van de Duitse taal (Brücker, Ette, Grabka, Kosyakova, Niehues, Rother & Tanis, 2022). Uit dit onderzoek blijkt dat er veel gebruik wordt gemaakt van Duitse taalprogramma’s en dat deze dienst centraal staat in hun integratie- en participatietraject. Dit geeft een sterke indicatie dat ook Oekraïense ontheemden in Nederland behoefte zullen hebben aan taallessen.

2. *Oekraïense ontheemden hebben behoefte aan informatiebijeenkomsten over onderwerpen zoals werk, huisvesting en voorzieningen. Zij hebben bijv. zelf het idee deze informatie nodig te hebben om te kunnen integreren.*

Daarbij blijkt uit het Duitse onderzoek dat Oekraïense ontheemden ook behoefte hebben in ondersteuning bij het vinden van een baan, huisvesting en gezondheidszorg (Brücker et al., 2022). Zij benoemen dat Duitse arbeidsbemiddelingsdiensten al veel worden gebruikt en dat deze dienst een grote rol speelt in hun integratie- en participatietraject.

3. *Bij kookworkshops, filmvertoningen en muziekavonden gaan Oekraïense ontheemden en Nederlanders met elkaar in gesprek, wat het begrip tussen hen vergroot. Oekraïense ontheemden hebben hier behoefte aan.*

In dit tussenrapport wordt eerder beschreven dat het contact tussen Nederlanders en Oekraïners (bridging) in de Oekraïense casussen een onderschikte rol speelt, omdat de nadruk vooral lag op het contact met de instanties om basiszaken te regelen en het contact met de eigen gemeenschap voor steun. Hierbij wordt genoemd dat de onduidelijkheid over hun terugkeer mogelijk een rol kan spelen. Het is opvallend dat culturele uitwisseling tussen Oekraïners en Nederlanders wel als activiteit wordt genoemd bij Oekraïense social hubs, wat het relevant maakt om verder te toetsen hoe dit in de praktijk gaat.

4. *Oekraïense ontheemden, die getraumatiseerd zijn door de oorlog, hebben behoefte aan psychologische hulp. Deze hulp kan bijv. bijdragen aan het verminderen van stress.*

Uit onderzoek van het WODC naar Joegoslavische ontheemden blijkt dat er ook aandacht moet zijn voor psychologische hulp bij de opvang van ontheemden (Bogičević, de Veen, Breedveld & Moors, 2024). Zoals eerder beschreven in dit tussenrapport lijkt dat het al dan niet accepteren van psychologische hulp kan afhangen van verschillende factoren zoals leeftijd, geslacht en culturele waarden (Zetter, Griffiths, Sigona, Flynn, Pasha & Beynon, 2006; Barbaresos, Georgiou, Vasilopoulos & Papathanasiou, 2023). Het is belangrijk dat de vorm van psychologische hulp goed aansluit bij collectieve en culturele waarden.

Een ander onderzoek toont aan dat veel Oekraïners die momenteel psychologische hulp zoeken, vaak werken, studeren of vrijwilligerswerk doen. Degenen die actief zijn in deze activiteiten ervaren over het algemeen een beter mentaal welzijn dan Oekraïners zonder werk, studie of vrijwilligerswerk (Asanov, Asanov & Buenstorf, 2023). Dit suggereert dat de groep hulpzoekenden slechts het topje van de ijsberg is en dat mogelijk veel meer mensen behoefte hebben aan psychologische ondersteuning, maar deze niet actief zoeken.

5. *Oekraïense ontheemden hebben behoefte aan sport- en spelactiviteiten, workshops en culturele evenementen. Zij hebben het gevoel dat deze activiteiten kunnen bijdragen aan een gevoel van verbondenheid binnen de Oekraïense gemeenschap.*

Het WODC stipt in eerder onderzoek naar Joegoslavische ontheemden aan dat sport een goed integratiemiddel is. Sport laat mensen uit verschillende lagen van de samenleving samenkomen, wat kan helpen om zonder vooroordelen naar elkaar te kijken (Bogičević, de Veen, Breedveld & Moors, 2024). Het is interessant om in de praktijk te toetsen of Oekraïners ook behoefte hebben aan sport- en spelactiviteiten en of dit ook bijdraagt aan een gevoel van verbondenheid binnen hun gemeenschap.

6. *Oekraïense ontheemden hebben behoefte aan ondersteuning bij praktische zaken, zoals het invullen van formulieren, het regelen van een huisarts of kinderopvang. Zij hebben het gevoel dat deze activiteiten bijdragen aan hun zelfredzaamheid.*

Onderzoekers benoemen dat in de tijd dat mensen uit voormalig Joegoslavië vluchtten, hulp bij het regelen van kinderopvang of scholing te laat kwam. Terwijl dit belangrijke activiteiten zijn om te kunnen integreren (Bogičević, de Veen, Breedveld & Moors, 2024). Hoewel Oekraïners bekend staan als een zelfstandige groep, is het interessant om te toetsen of hun behoefte (nog) ligt bij praktische hulp en in hoeverre dit bijdraagt aan hun zelfredzaamheid.

7. *Het creëren van een veilige en gastvrije omgeving bevordert de integratie van Oekraïense ontheemden.*

In dit tussenrapport is eerder genoemd dat het creëren van een veilige en toegankelijke ontmoetingsplekken, zowel fysiek als online, essentieel zijn bij zelfhulporganisaties (Santpoort & Stobbe, 2024). Deze plekken kunnen een gevoel van thuis zijn bevorderen voor mensen met gedeelde ervaringen. Dit draagt bij aan sociale interactie, kwaliteit van leven, onderlinge zorg, bewustwording, acceptatie, vertrouwen en veerkracht binnen de gemeenschap.

8. *Het opbouwen van sociale contacten bevordert de integratie van Oekraïense ontheemden.*

Eerder in dit tussenrapport is benoemd dat het opbouwen van sociale relaties, zowel tussen ontheemden als tussen ontheemden en mensen uit hun gastland, helpen bij het verkrijgen van inzicht in de gebruiken en structuren van het land. Dit bevordert de integratie van ontheemden (Brücker et al., 2023; Lafay et al., 2023; Claridge, 2018; Ager & Strang, 2008). Deze aanname kan dus worden bevestigd.

9. *Wanneer Oekraïense ontheemden zich thuis voelen in Nederland bevordert dit de integratie van Oekraïense ontheemden.*

Ager en Strang (2008) benadrukken dat een 'sense of belonging' (gevoel van ergens thuis te horen) essentieel is voor de integratie van nieuwkomers. Dit kan ook voor Oekraïners gelden, hoewel ook bekend is dat zij minder dan andere vluchtelingengroepen zich eenzaam voelen of een gebrek hebben aan een sociaal netwerk (Noyon et al., 2024).

10. *Culturele uitwisseling tussen Oekraïense ontheemden en Nederlanders werkt bevorderend voor de integratie van Oekraïense ontheemden.*

Het contact tussen verschillende groepen kan leiden tot minder vooroordelen, mits er aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan (Dovidio, Love, Schellhaas & Hewstone, 2017). Deze voorwaarden zijn dat de betrokken groepen in het contact gelijke status moeten hebben, er gemeenschappelijke doelen moeten zijn, samenwerking vereist is om deze doelen te bereiken en er institutionele steun is vanuit autoriteiten en instellingen. In de context van het contact tussen Oekraïners en Nederlanders in de social hubs is het interessant om te toetsen of aan deze voorwaarde voor succesvol 'intergroep' contact wordt voldaan in de praktijk en er culturele uitwisseling plaatsvindt.

Ook andere literatuur laat zien dat het verbinden van ontheemden met de lokale bevolking kan leiden tot wederzijds begrip, maar dat het belangrijk is om hierbij de behoeften en wensen van migranten in overweging te nemen. Het is belangrijk dat Oekraïners hun eigen identiteit en culturele tradities kunnen behouden voor een harmonieuze integratie (Karmadonova, 2023).

ToC van Oekraïense social hubs op basis van expertinterviews

In de meeste gesprekken met experts hebben we de Theory of Change (ToC) tijdens het interview voorgelegd en de aannames doorgenomen. Over het algemeen resoneerden onze aannames bij de experts.

Enkele aanvullingen en nuanceringen bij de aannames – zoals opgesteld in de eerste versie van de ToC – die in de gesprekken naar voren kwamen:

1. *Oekraïense ontheemden hebben behoefte aan taallessen in zowel Nederlands als Engels.*
  - Aanvankelijk was de behoefte aan Engels groter, die lijkt nu meer verschoven naar Nederlands. Met name voor gezinnen met kinderen en Oekraïense ontheemden die verwachten in Nederland te blijven. Mensen die werken hebben meer behoefte om hun Engels te verbeteren.
2. *Oekraïense ontheemden hebben behoefte aan informatiebijeenkomsten over onderwerpen zoals werk, huisvesting en voorzieningen. Zij hebben bijv. zelf het idee deze informatie nodig te hebben om te kunnen integreren.*
  - De behoefte is afhankelijk van de periode dat Oekraïense ontheemden in Nederland zijn, bij aankomst is deze informatie belangrijk, maar na verloop van tijd veranderen de behoeften.
  - Het is niet alleen omdat Oekraïense ontheemden willen integreren, maar vooral omdat ze meer zekerheid willen omtrent hun verblijfsstatus. Ze willen bijvoorbeeld integreren, leren en werken, weten welke beslissingen ze moeten maken.
3. *Bij kookworkshops, filmvertoningen en muziekavonden gaan Oekraïense ontheemden en Nederlanders met elkaar in gesprek, wat het begrip tussen hen vergroot. Oekraïense ontheemden hebben hier behoefte aan.*
  - Een expert denkt dat Oekraïense ontheemden meer contact hebben met Nederlanders als ze particulier zijn ondergebracht (geweest). In een Oekraïense social hub gaat het meer om het contact tussen Oekraïners.
  - Mits de initiatieven bottom-up ontstaan, vanuit de behoefte van de Oekraïense ontheemden.
  - Een expert denkt dat deze evenementen noodzakelijk zijn voor begrip, maar de taalbarrière tussen Oekraïense ontheemden en Nederlanders is een probleem.
  - Als Oekraïense ontheemden werken met Nederlanders, is de behoefte wellicht minder groot. Je kan het vanuit de gemeente en bewoners wel faciliteren, maar niet forceren.
4. *Oekraïense ontheemden, die getraumatiseerd zijn door de oorlog, hebben behoefte aan psychologische hulp. Deze hulp kan bijv. bijdragen aan het verminderen van stress.*
  - Psychologische hulp in eigen taal.
  - Als voorbeeld wordt Empatia van Opora Foundation genoemd. Dat is een programma voor geestelijke gezondheidszorg ter ondersteuning van Oekraïense ontheemden in Nederland.
5. *Oekraïense ontheemden hebben behoefte aan sport- en spelactiviteiten, workshops en culturele evenementen. Zij hebben het gevoel dat deze activiteiten kunnen bijdragen aan een gevoel van verbondenheid binnen de Oekraïense gemeenschap.*
  - Mits de initiatieven bottom-up ontstaan, vanuit de behoefte van de Oekraïense ontheemden.
  - Sportactiviteiten zijn minder populair onder Oekraïense mensen dan onder Nederlanders.
  - Indien de evenementen ook voor Nederlanders zijn, zou het ook kunnen bijdragen aan de verbondenheid binnen de Nederlandse gemeenschap.

6. *Oekraïense ontheemden hebben behoefte aan ondersteuning bij praktische zaken, zoals het invullen van formulieren, het regelen van een huisarts of kinderopvang. Zij hebben het gevoel dat deze activiteiten bijdragen aan hun zelfredzaamheid.*
  - Oekraïense mensen hebben een andere benadering tot huisartsen dan bijvoorbeeld Nederlanders, ze nemen niet genoegen met ‘wacht het nog even af’ en een paracetamol.
  - Een expert denkt dat juridische hulp in de Oekraïense taal een belangrijke toevoeging is.
  - De behoefte is afhankelijk van de periode dat Oekraïense ontheemden in Nederland zijn, bij aankomst is deze ondersteuningsbehoefte belangrijk, maar na verloop van tijd veranderen de behoeften. De periode hiervoor is per persoon verschillend.

7. *Het creëren van een veilige en gastvrije omgeving bevordert de integratie van Oekraïense ontheemden.*
  - Om te kunnen participeren in een nieuwe samenleving moet je je op je gemak voelen, dat kan mogelijk indirect leiden tot integratie. De expert vindt de directe lijn met integratie daarom te sterk, het zou een meer indirecte lijn moeten zijn.
  - Het is afhankelijk van de subdoelgroep. Als Oekraïense ontheemden werken in Nederland, en daardoor ook meer geld hebben om te besteden, kunnen ze misschien makkelijker participeren in de Nederlandse samenleving. Daarnaast hebben ze het met werken al heel druk en bouwen ze sociale contacten op, waardoor er wellicht minder behoefte is om daarnaast nog andere ‘gastvrije omgevingen’ op te zoeken.

8. *Het opbouwen van sociale contacten bevordert de integratie van Oekraïense ontheemden.*
  - Sociale contacten in de brede zin van het woord, dus zowel met andere Oekraïense ontheemden als met Nederlanders.

9. *Wanneer Oekraïense ontheemden zich thuis voelen in Nederland bevordert dit de integratie van Oekraïense ontheemden.*
  - Dit is een persoonlijke kwestie. Sommige Oekraïense ontheemden geven het een kans om te integreren, anderen voelen zich na jaren nog steeds niet opgenomen in de Nederlandse gemeenschap. Oekraïense social hubs kunnen hierin wel bevorderen.
  - Soms bestaat de misvatting dat mensen die zich thuis voelen, niet meer terug willen keren naar hun thuisland. Maar als ze zich thuis voelen, hebben ze een betere geestelijke gezondheid en dat is belangrijk voor integratie en participatie in het algemeen.

10. *Culturele uitwisseling tussen Oekraïense ontheemden en Nederlanders werkt bevorderend voor de integratie van Oekraïense ontheemden.*
  - Deze functie van een Oekraïense social hub komt volgens een expert meer buiten de social hub tot stand, bijvoorbeeld via particuliere opvang.
  - Begrip en connectie tussen deelnemers van activiteiten werkt stimulerend, maar of het direct leidt tot integratie. Jezelf kunnen zijn, je eigen identiteit kunnen laten zien, onderdeel van een groep zijn, dat zijn ook voorwaarden om je te verhouden tot Nederlanders.

Aanvullende reacties op de ToC:

- Het maken en verzamelen van goederen (activiteit G in de ToC): voor de een is het de verbinding met cultuur en thuisland, voor de ander vanuit een schuldgevoel naar de soldaten aan het front, voor weer een ander om eenzaamheid tegen te gaan. Activiteiten zoals samen camouflagenetten maken of kleding verzamelen, brengt mensen samen en bevordert het gevoel van verbondenheid (outcome M in de ToC) en dat kan ook therapeutisch werken (impact: welzijn).
- Of Oekraïense ontheemden werken is een goede factor om mee te nemen in de ToC, omdat dat de individuele behoeftes bepaalt.
- De impact van de onzekerheid over de verblijfstatus is een belangrijke context factor om mee te nemen in de ToC.

Fotoproject 'Power of Unity'

Een van de experts wees ons op een fotoproject gericht op de Oekraïense gemeenschap in Nederland en de interactie met de lokale bevolking. De tentoonstelling was te bezoeken tussen 10 en 28 april in Rotterdam. We hebben contact gezocht met de initiatiefnemer Lera Manzovitova en zij heeft het fotoproject met ons gedeeld en voorzien van een toelichting. Verschillende kleinschalige en grootschalige stichtingen (o.a. Vataha Foundation, Netherlands for Ukraine Foundation), initiatieven (o.a. Nijmegen4Ukraine, Ko-Station, Oekraïense school Wesselka, Empatia), actoren (o.a. de honorair consul van Oekraïne in Nederland, militair artsen, een veteraan) en social hubs (o.a. Vital'nya in Utrecht, Ukrainian house in Maastricht) delen een persoonlijk verhaal over hun vrijwilligerswerk. De bijbehorende fotoreportage brengt de verhalen en de kracht van eenheid in beeld.

Een aantal aanvullende inzichten hebben we opgedaan uit het fotoproject:

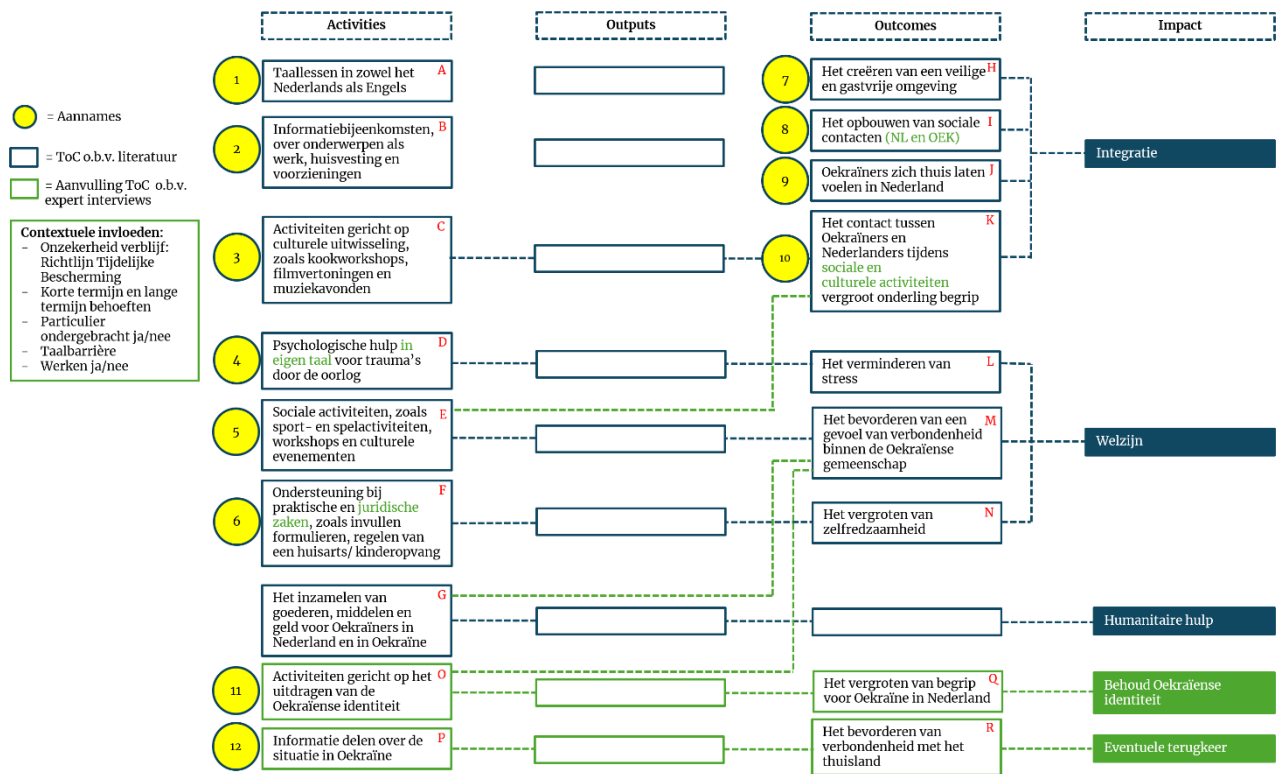
- Het fotoproject omvat niet alle Oekraïense gemeenschappen in Nederland, bijvoorbeeld niet die in Groningen, Zwolle en een actieve groep in Roermond. De Oekraïense gemeenschap in Roermond sluit zich vooral aan bij de social hub in Maastricht. Zeeland lijkt de enige provincie in Nederland zonder social hub, waarschijnlijk door verspreidings- en logistieke uitdagingen.
- Verschillende initiatieven zijn ontstaan vanuit het doel om de verbinding tussen Oekraïne en Europa te versterken, onder andere via herdenkingsbijeenkomsten en demonstraties (o.a. Ko-Station, Maidan to Dam). De initiatiefnemers proberen het in hun ogen 'Russische frame' dat heerst over de oorlog te nuanceren en begrip te versterken voor de Oekraïense situatie en het effect van de oorlog op de veiligheid en democratie van Oekraïne. Onderliggend hopen ze dat Oekraïne lid mag worden van de EU en NAVO. Het organiseren van demonstraties kwam niet terug in de expertinterviews, maar online zien we dat verschillende social hubs hier ook aandacht aan besteden.
- Er zijn meer dan 15 Oekraïense weekendscholen in Nederland. Oekraïense ontheemden vinden het van groot belang dat ook de kinderen de verbinding met het thuisland houden. Het doel van de scholen is om enerzijds de Oekraïense kinderen te begeleiden in het Nederlandse schoolsysteem, anderzijds om het mogelijk te maken dat ze kunnen terugkeren als de oorlog eindigt door de Oekraïense identiteit te behouden (o.a. via taal, geschiedenis en gebruiken).
- De missie om de Oekraïense identiteit te behouden in het buitenland en om het Oekraïense erfgoed (o.a. taal, cultuur, muziek) te promoten in Europa komt in de verschillende verhalen terug. In onze ogen is het 'behoud van de Oekraïense identiteit' daarom een belangrijke aanvullende impactfactor voor in de ToC.

Herziene aannames

Op basis van de ToC zijn enkele aannames herzien (zie groen omljnd of gemarkeerd) en aanname 11 en 12 toegevoegd (zie de gele rondjes in figuur 7.3):

1. Oekraïense ontheemden hebben behoefte aan taallessen in zowel Nederlands als Engels.
2. Oekraïense ontheemden hebben behoefte aan informatiebijeenkomsten over onderwerpen zoals werk, huisvesting en voorzieningen. Zij hebben bijv. zelf het idee deze informatie nodig te hebben om te kunnen integreren.
3. Bij kookworkshops, filmvertoningen en muziekavonden gaan Oekraïense ontheemden en Nederlanders met elkaar in gesprek, wat het begrip tussen hen vergroot. Oekraïense ontheemden hebben hier behoefte aan.
4. Oekraïense ontheemden, die getraumatiseerd zijn door de oorlog, hebben behoefte aan psychologische hulp **in hun eigen taal**. Deze hulp kan bijv. bijdragen aan het verminderen van stress.
5. Oekraïense ontheemden hebben behoefte aan sport- en spelactiviteiten, workshops en culturele evenementen. Zij hebben het gevoel dat deze activiteiten kunnen bijdragen aan een gevoel van verbondenheid binnen de Oekraïense gemeenschap.
6. Oekraïense ontheemden hebben behoefte aan ondersteuning bij praktische en **juridische zaken**, zoals het invullen van formulieren, het regelen van een huisarts of kinderopvang. Zij hebben het gevoel dat deze activiteiten bijdragen aan hun zelfredzaamheid.
7. Het creëren van een veilige en gastvrije omgeving bevordert de integratie van Oekraïense ontheemden.
8. Het opbouwen van sociale contacten bevordert de integratie van Oekraïense ontheemden, **dit geldt zowel voor Nederlandse als Oekraïense contacten**.
9. Wanneer Oekraïense ontheemden zich thuis voelen in Nederland bevordert dit de integratie van Oekraïense ontheemden.
10. Culturele en **sociale** uitwisseling tussen Oekraïense ontheemden en Nederlanders werkt bevorderend voor de integratie van Oekraïense ontheemden.
11. **Openbare publieksactiviteiten (zoals herdenkingsbijeenkomsten, demonstraties) verbinden de Oekraïense ontheemden onderling. Zij willen door middel van deze activiteiten ook de Oekraïense identiteit positioneren in Nederland en Europa, onder andere ten behoeve van de toetreding tot de EU/NAVO.**
12. **Het informeren van Oekraïense ontheemden over de situatie in het thuisland, versterkt de verbinding en die is nodig voor eventuele vrijwillige terugkeer.**

Figuur 7.3 – Aangepaste Theory of Change op basis van (aanvullend) literatuuronderzoek en expertinterviews

Aanvullende literatuur voor onderbouwing ToC

11. *Demonstraties verbinden de Oekraïense ontheemden onderling. Zij willen door middel van demonstraties de Oekraïense identiteit positioneren in Nederland en Europa en hun positie ten opzichte van Rusland verduidelijken ten behoeve van de toetreding tot de EU/NAVO.*

In onderzoek van Biletska en Gherghina (2025) naar de verschillen en overeenkomsten tussen demonstraties van Oekraïners in eigen land (voor het begin van de oorlog) en van ontheemden (na het begin van de oorlog) in andere landen – in dit geval Turkije – komt naar voren dat de motivaties voor de demonstraties verschillen. Protesten in Oekraïne waren vaak gericht tegen de overheid en gericht op het verbeteren van de democratie voor het begin van de oorlog, terwijl protesten in Turkije vooral gericht waren op het steunen van Oekraïne tegen de Russische aanval. De demonstraties creëren een gedeelde ervaring voor migranten. Ze komen samen om een gezamenlijk doel te ondersteunen, wat een gevoel van saamhorigheid en solidariteit kan bevorderen. De organisatie van demonstraties vereist samenwerking en coördinatie. Dit kan leiden tot de vorming van nieuwe netwerken en het versterken van bestaande banden tussen migranten. Daarnaast kunnen de demonstraties bijdragen aan de versterking van een gedeelde identiteit. Door samen te komen en hun stem te laten horen, bevestigen migranten hun verbondenheid met Oekraïne en met elkaar. Dit is met name relevant in de context van de oorlog en de daarmee gepaard gaande gevoelens van ontheemding en onzekerheid. Ook fungeren demonstraties als een platform waar de Oekraïense ontheemden elkaar kunnen ontmoeten en ervaringen kunnen uitwisselen. Dit kan leiden tot nieuwe vriendschappen en ondersteuningsnetwerken.

In een ander onderzoek over mobilisatie van de diaspora en identiteitsconstructie van Oekraïense immigranten in Turkije komt naar voren dat Oekraïense immigranten in Turkije hun Oekraïense identiteit hebben versterkt, met name als reactie op de annexatie van de Krim door Rusland in 2014 en het aanhoudende conflict (Özgür & Deniz, 2024). Het conflict heeft patriottisme aangewakkerd en het verlangen om zich te onderscheiden van de Russen. Oekraïense verenigingen in Turkije hebben een cruciale rol gespeeld in deze identiteitsconstructie. Ze bieden ruimtes voor Oekraïners om in contact te komen met hun cultuur en taal door middel van activiteiten zoals taallessen, culturele festivals en herdenkingen van belangrijke historische gebeurtenissen. Deze verenigingen pleiten ook voor meer erkenning van de Oekraïense cultuur binnen Turkije, corrigeren verkeerde voorstellingen en promoten Oekraïense figuren en tradities. Het artikel beschrijft dat de Oekraïense identiteit onder immigranten in Turkije sterker is geworden door de politieke context en de inspanningen van immigrantenverenigingen, ondersteund door de Oekraïense regering. Dit heeft geresulteerd in een actievare en meer verenigde Oekraïense diaspora in Turkije.

12. Het informeren van Oekraïense ontheemden over de situatie in het thuisland en het sociaal, psychologisch en zakelijk voorbereiden op de situatie, versterkt de verbinding en die is nodig voor eventuele vrijwillige terugkeer.

Voor de terugkeer is ‘willen en kunnen teruggaan’ cruciaal. Er kan onderscheid gemaakt worden tussen de bereidheid om terug te keren, de gereedheid om terug te keren (praktisch) en het psychologisch voorbereid zijn op terugkeer (Cassarino, 2004). Naast een terugkeerwens is het belangrijk dat mensen ook goed voorbereid zijn in praktische en psychologische zin, bijvoorbeeld met betrekking tot reisdocumenten en (mentale) gezondheid. Maar ook in het kader van werk in het thuisland is het belangrijk om aan te sluiten bij de huidige situatie. Bogičević, de Veen, Breedveld en Moors (2024) stellen op basis van literatuuronderzoek naar vertrek- en blijfmotieven dat er drie factoren zijn die invloed hebben:

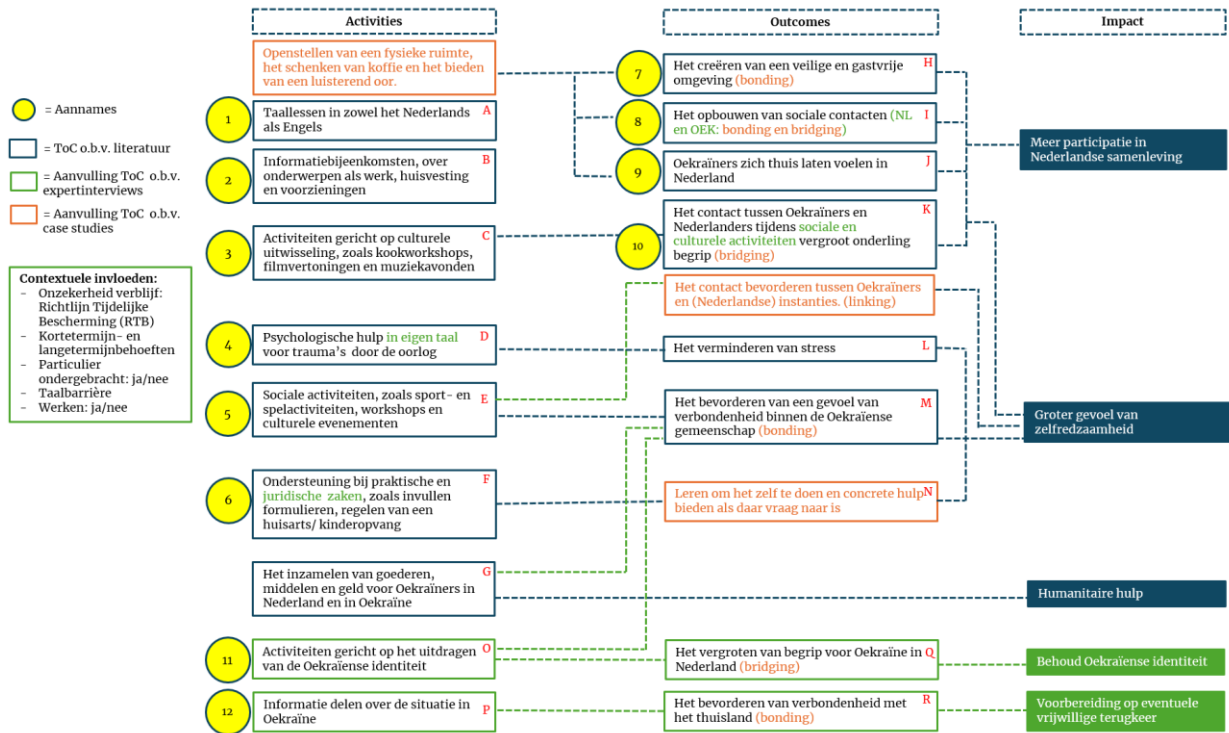
- Persoonlijke factoren, zoals opleidingsniveau en gender, gezondheid en gezinssituatie (wel/geen kinderen).
- Contextuele factoren gerelateerd aan het land van herkomst, zoals de (ingeschatte) veiligheidssituatie, het beleid ten opzichte van mensen die willen terugkeren, uitzicht op passend werk en fysieke en emotionele verbondenheid (bijvoorbeeld in de vorm van sociale netwerken).
- Contextuele factoren gerelateerd aan het bestemmingsland, zoals kansen om mee te doen (in de maatschappij, op de arbeidsmarkt), het beleid rondom het verwerven van een langdurige of permanente verblijfsstatus, de opvang in Nederland, en het gevoel van acceptatie.

Een verbinding met het thuisland, met intensieve contacten, verhoogt de kans op eventuele terugkeer (Carling & Erdal, 2014).

ToC van Oekraïense social hubs op basis van volledige onderzoek

Hieronder schetsen we de ToC die is samengesteld op basis van de literatuur, de expertinterviews en de vier verdiepende cases van de Oekraïense social hubs (figuur 7.4).

Figuur 7.4 – Theory of Change op basis van het volledige onderzoek

In het model zijn normaliter ‘outputs’ opgenomen tussen ‘activities’ en ‘outcomes’: manieren om de activiteiten kwantificeerbare en concreet meetbaar die leiden tot de uitkomsten. Een voorbeeld van output in de context van Oekraïense social hubs zou kunnen zijn dat er per maand een X aantal (output) informatiebijeenkomsten over werk (activity) plaatsvinden die leiden tot een groter zakelijk netwerk en banen (outcome). Uit het onderzoek blijkt echter dat Oekraïense social hubs nauwelijks hun activiteiten meetbaar maken of concrete kwantificeerbare doelen opstellen. Vandaar dat de ‘outputs’ uit het eindmodel zijn gehaald.

Wat betreft de ‘impact’ blijkt uit de gesprekken met Oekraïense social hubs dat de meesten een merkbaar bijdragen aan participatie en zelfredzaamheid. Er is een verband te erkennen tussen de ‘activities’ en ‘outcomes’ die hiertoe leiden. Daarom zijn de termen ‘integratie’ en ‘welzijn’ aangepast naar ‘bijdragen aan participatie’ en ‘bijdragen aan zelfredzaamheid’. Op basis van herziene analyse is ‘integratie’ niet de juiste term geweest, het gaat om het meedoen aan de Nederlandse samenleving.

A.4 Overzicht geïnterviewde experts

Domein	Type organisatie	Aantal
Beleid	Gemeente	1
Beleid	Ministerie	1
Beleid	Ambassade	1
Kennisinstituut	Onderzoeksinstituut 1	1
Kennisinstituut	Onderzoeksinstituut 2	1
Kennisinstituut	Onderwijsinstituut	1
Maatschappelijke organisatie	Oekraïense stichting	1
Maatschappelijke organisatie	Vluchtelingenorganisatie	1

A.5 Gespreksleidraad expertinterviews

De gespreksleidraad is ook vertaald naar het Engels.

Hoofddoel onderzoek: inzichtelijk te maken of en zo ja, hoe Oekraïense social hubs (social hubs) kunnen bijdragen aan de maatschappelijke participatie en zelfredzaamheid van Oekraïense ontheemden in Nederland en de terugkeer naar Oekraïne wanneer dit mogelijk is.

Onderzoeksthema's:

- A. *Huidige opzet Oekraïense social hubs*
- B. *Bestaande kennis over zelfhulporganisaties en de effecten daarvan op participatie en zelfredzaamheid*
- C. *Reflectie op de huidige praktijk van Oekraïense social hubs*
- D. *Reflectie op bijdrage aan participatie, zelfredzaamheid en eventuele terugkeer*

NB: om de onderwerpen op een natuurlijke manier aan bod te laten komen, wordt de volgorde A – C – B – D aangehouden

In opdracht van het WODC

Maart 2025, definitief

Totale gespreksduur: 60 minuten

Vorm: Online (MS Teams)

Welkom

(5 min.)

- Interviewer stelt zichzelf en collega-interviewer/notulist voor.
- Informeren over doel onderzoek.
- Uitleg opzet gesprek (duur van gesprek, opname): *duurt ongeveer 1 uur, met uw toestemming nemen we het op.*
- Benadruk vertrouwelijkheid: de opname is alleen voor intern gebruik Ipsos I&O. **Citaten gebruiken, zonder naam en toenaam.**
- Als u ergens geen antwoord op wilt geven, dan kunt u dat aangeven.
- U krijgt na afloop het gespreksverslag toegestuurd. Deze kunt u desgewenst corrigeren op feitelijke onjuistheden.

Introductie

(5 min.)

- Zou u kort wat over uzelf willen vertellen? (naam, functie, organisatie)?
- Op wat voor soort thema's heeft uw organisatie iets te maken met de participatie van Oekraïners in Nederland?
  - *(INT: indien nog nodig):* Op welke manier bent u zelf betrokken bij de opvang van Oekraïners in Nederland?
  - Bent u ook betrokken bij organisatie-overstijgende overleggen (met stakeholders) over de opvang van Oekraïners? Zo ja, met wie? Hoe vaak?
- Waar hebben – in uw ervaring – Oekraïners vooral behoefte aan als zij nieuwkomer zijn?
  - In hoeverre komen de social hubs/social hubs hieraan tegemoet?

A. Huidige opzet Oekraïense social hubs

(± 5 min.)

- Wat weet u van de Oekraïense social hubs in Nederland?
  - Welke kent u specifiek? In hoeverre bent u hier zelf bij betrokken?
  - Weet u – per social hub – wie het initiatief hiertoe heeft genomen?
  - Wat zijn de doelstellingen die per social hub worden nagestreefd en hoe worden deze nagestreefd?
  - In hoeverre heeft de overheid hierin een rol (gehad)? Bijvoorbeeld in faciliterende of financiële zin.
  - In hoeverre zijn deze doelstellingen – per social hub – haalbaar en behaald?
  - (INT: *evaluatief*): welke verschillen zijn er in de opzet en doelstelling tussen verschillende Oekraïense social hubs in Nederland? Wat zijn de implicaties hiervan voor het functioneren en de reikwijdte van de hubs (het bereiken van de doelgroep)?

C. Reflectie op de huidige praktijk van Oekraïense social hubs (± 10 min.)

- (INT: *indien RP hier zicht op heeft*): welke activiteiten worden er – per Oekraïense social hubs/social hub – georganiseerd?
  - Hoe zien deze activiteiten er in de praktijk uit?
    - Zijn er/is er bijvoorbeeld:
      - taallessen [*en zo ja; in welke taal*];
      - informatiebijeenkomsten over bepaalde onderwerpen (denk aan werk, gezondheidsvoorzieningen);
      - activiteiten die de uitwisseling tussen Oekraïners en Nederlanders moeten versterken (denk aan kookworkshops, sport, film- of muziekavonden);
      - activiteiten die tot doel hebben om psychologische hulp aan te bieden;
      - ondersteuning bij praktische zaken.
  - Wie worden er met deze activiteiten allemaal bereikt? Zijn er groepen die niet of minder goed worden bereikt? Waar ligt dat aan?
  - In hoeverre dragen de activiteiten bij aan het bieden van een veilige en gastvrije omgeving?
  - Hoe duurzaam zijn deze activiteiten? Hoe makkelijk of moeilijk is het om de social hubs in stand te houden en de doelgroep te blijven aanspreken?
  - In hoeverre hebben autoriteiten een rol in het in stand houden van Oekraïense social hubs? En in het bevorderen van contact tussen Oekraïense ontheemden en Nederlanders?
  - Welke successen/*best practices* ziet u bij de social hubs?
    - In hoeverre zouden andere social hubs hiervan kunnen leren? Welke randvoorwaarden zijn hierbij belangrijk?
  - Welke knelpunten ziet u bij de social hubs?
    - In hoeverre zouden andere social hubs hiervan kunnen leren?
  - (INT: *evaluatief*): in hoeverre dragen de activiteiten van de social hubs bij aan:
    - Het geestelijke welzijn van ontheemden in Nederland?
    - Participatie van ontheemden in Nederland? Wat verstaat u onder ‘participatie’? [INT: *indien nog nodig ook arbeidsparticipatie uitvragen*]
    - Zelfredzaamheid van ontheemden in NL; wat betekent dat voor u?
    - Voorbereiding op de terugkeer naar het thuisland? Hoe verhoudt dit doel zich wat u betreft tot de doelstelling van participatie en zelfredzaamheid van ontheemden in Nederland? Ziet u daar een spanning tussen?

Indien weinig/geen specifieke ervaringen met huidige opzet (A) en praktijk (C) van Oekraïense social hubs:

- Wat zijn uw verwachtingen van Oekraïense social hubs?
  - Door wie opgericht/en door wie beheert?

- Wat zijn de doelstellingen?
- In hoeverre heeft een social hub toegevoegde waarde voor de Oekraïense ontheemden? En voor de Nederlandse maatschappij?
- Welke activiteiten zouden moeten worden aangeboden?
- Welke rol zou de overheid moeten hebben?
- Wat ziet u als uitdagingen voor het tot een succes maken van Oekraïense social hubs?

B. Bestaande kennis over zelfhulporganisaties en de effecten daarvan op participatie en zelfredzaamheid (± 10 min.)

- (INT: indien RP literatuur kent): kent u nationale en internationale literatuur bekend over de steun die uitgaat van zelfhulporganisaties aan nieuwe migrantengroepen in Westerse samenlevingen?
  - Welke publicaties kan RP noemen?
  - Wat is er bij u van blijven hangen?
  - (INT: specifiek toetsen); wat wordt er in deze publicaties gezegd over:
    - o processen en randvoorwaarden die invloed hebben op het succes van zelfhulporganisaties;
    - o het effect van de steun vanuit zelfhulporganisaties op participatie en zelfredzaamheid;
    - o het effect van de steun vanuit zelfhulporganisaties op de intentie om terug te keren naar het thuisland;
  - (INT: evaluatief): wat draagt – vanuit de literatuur – in positieve zin bij aan participatie en zelfredzaamheid; en wat in belemmerende zin;
  - Wat draagt – vanuit de literatuur – in positieve zin bij aan de intentie tot terugkeer naar het thuisland? En wat in belemmerende zin?
    - o In sommige landen (die veel Oekraïense ontheemden opvangen, zoals Duitsland) worden momenteel in samenwerking met Oekraïne ‘unity hubs’ ontwikkeld die – naast de bestaande social hubs en activiteiten – als contactpunt fungeren voor Oekraïense vluchtelingen waar de nadruk ligt op het geven van advies over vrijwillige terugkeer naar Oekraïne en bijdragen aan de wederopbouw van het land. In hoeverre is dat voor Nederland een toevoeging? Of in hoeverre zouden de social hubs een rol kunnen spelen in het advies over vrijwillige terugkeer?

D. Reflectie op bijdrage aan participatie, zelfredzaamheid en eventuele terugkeer (‘conclusie’ in het voorstel). (± 15 min.)

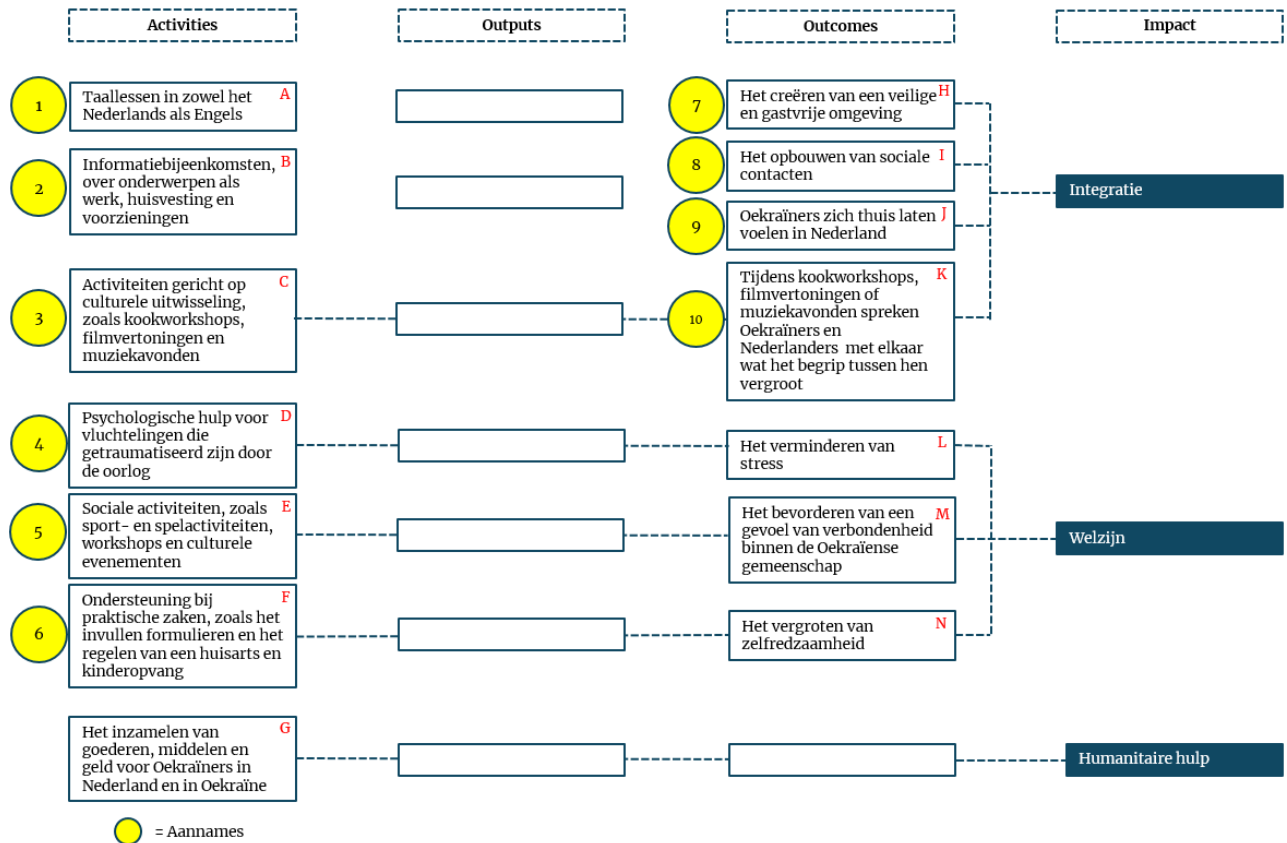
- (INT: overall & evaluatief over het hele gesprek): in hoeverre is het aannemelijk dat Oekraïense social hubs met de huidige opzet bijdragen aan:
  - de maatschappelijke participatie van ontheemden uit Oekraïne in Nederland;
  - zelfredzaamheid van ontheemden uit Oekraïne in Nederland;
  - toekomstige hulp bij terugkeer van ontheemden uit Oekraïne in Nederland?
  - (INT: bij ieder aspect doorvragen):
    - o zo ja: op welke wijze en onder welke randvoorwaarden;
    - o zo nee: waarom niet, hoe kan het anders/beter?
  - Enerzijds wordt er gedacht dat social hubs bijdrage leveren aan de maatschappelijke participatie en zelfredzaamheid van ontheemden uit Oekraïne, anderzijds ook dat de social hub bijdrage kunnen leveren aan de terugkeer naar Oekraïne (wanneer dit mogelijk is). In hoeverre heeft de participatie in het ‘gastland’ invloed op de terugkeerintentie in uw ogen?

(INT: aansluitend): Input op de ToC

- (INT: deel de ToC met de RP en loop het door): wij hebben voorafgaand aan dit onderzoek een schema opgesteld met daarin de context van Oekraïense social hubs, de activiteiten, het werkzame

mechanisme en de uitkomst van het organiseren hiervan. Dit is een eerste opzet en we willen het aan de hand van deze gesprekken verfijnen / doorontwikkelen. Met het schema willen we in beeld brengen hoe de Oekraïense social hubs werken.

- Welke op – en aanmerkingen heeft RP op basis van het gesprek tot nu toe hierop?
- In het model zitten aannames, hoe kijkt u daar tegenaan?

Aannames:

- Oekraïners hebben behoefte aan taallessen in zowel Nederlands als Engels.
- Oekraïners hebben behoefte aan informatiebijeenkomsten over onderwerpen zoals werk, huisvesting en voorzieningen. Zij hebben bijv. zelf het idee deze informatie nodig te hebben om te kunnen integreren.
- Bij kookworkshops, filmvertoningen en muziekkavonden gaan Oekraïners en Nederlanders met elkaar in gesprek, wat het begrip tussen hen vergroot. Oekraïners hebben hier behoefte aan.
- Oekraïners, die getraumatiseerd zijn door de oorlog, hebben behoefte aan psychologische hulp. Deze hulp kan bijv. bijdragen aan het verminderen van stress.
- Oekraïners hebben behoefte aan sport- en spelactiviteiten, workshops en culturele evenementen. Zij hebben het gevoel dat deze activiteiten kunnen bijdragen een gevoel van verbondenheid binnen de Oekraïense gemeenschap.
- Oekraïners hebben behoefte aan ondersteuning bij praktische zaken, zoals het invullen van formulieren, het regelen van een huisarts of kinderopvang. Zij hebben het gevoel dat deze activiteiten bijdragen aan hun zelfredzaamheid.
- Het creëren van een veilige en gastvrije omgeving bevordert de integratie van Oekraïners.
- Het opbouwen van sociale contacten bevordert de integratie van Oekraïners.
- Wanneer Oekraïners zich thuis voelen in Nederland bevordert dit de integratie van Oekraïners.

10. Culturele uitwisseling tussen Oekraïners en Nederlanders werkt bevorderend voor de integratie van Oekraïners.

Afsluiting

(5 min.)

- Dank gesprekspartner.
- Procedure: gesprek wordt uitgewerkt en aan u gemaild. U mag aanvullingen/commentaar geven.
- Verwachte afronding van het onderzoek: oktober 2025. Het rapport wordt na goedkeuring van het WODC online gepubliceerd (openbaar toegankelijk).
- Eventueel afspraken over het delen van publicaties/bronnen.

Specifieke onderwerpen en thema's per soort gesprekspartner

Algemene gespreksleidraad wordt ter voorbereiding op ieder interview waar nodig aangevuld met specifieke thema's en vragen.

A.6 Overzicht Oekraïense social hubs

Het overzicht van Oekraïense social hubs is tot stand gekomen op basis van internetzoekacties (zoekwoorden: Oekraïense social hub, ontmoetingsplek Oekraïners, Oekraïne-café, buurthuizen initiatieven Oekraïners, Ukraine social hubs Netherlands), met behulp van het ministerie van Justitie en Veiligheid, het ministerie van Asiel en Migratie en de experts. We hebben alleen de social hubs opgenomen die voldoen aan de afbakening van dit onderzoek. Niet alle social hubs hebben een vaste locatie – wel een fysieke locatie – en van sommigen is het onduidelijk of ze sinds de oprichting nog actief zijn (zie kolom ‘Oprichting en Locatie’).

Plaats	Naam	Doel en activiteiten	Oprichting en locatie
Amersfoort	Palianytsia Hub	De hub is een plek om te leren, elkaar te ontmoeten en gezamenlijke initiatieven te starten die de lokale gemeenschap versterken en de Oekraïense en Nederlandse culturen dichterbij elkaar brengen. De hub organiseert creatieve workshops en evenementen, evenals juridische en psychologische consultaties voor vrouwen en kinderen. Het initiatief kwam van twee Oekraïense vrouwen die nu coördinator zijn. Zij namen het initiatief om een centrum te creëren waar Oekraïners kunnen communiceren, leren en samen tijd doorbrengen.	3-10-2025 Vaste locatie
Amsterdam	Home from Home - United Way The Netherlands	Home from Home is bedacht en ontwikkeld om een community te creëren die gerund wordt door en voor Oekraïense vrouwen. Zo krijgen ze een thuisgevoel en kunnen ze de regie over hun leven in Nederland in eigen hand nemen. Wat ze nog meer nodig hebben is een thuis ver van huis, zowel fysiek als figuurlijk. Onze belangrijkste partner Combiwel zorgt voor het fysieke aspect door leden van de nieuw opgerichte Ukrainian Women Refugees Association (UWRA) meerdere keren per week te ontvangen in een Amsterdams gemeenschapscentrum. Hier vinden ze verlichting van het gevoel aan hun lot overgelaten te zijn dat velen van hen al voelden sinds ze Oekraïne verlieten. Onze vrijwilligers in het centrum zijn Oekraïense vrouwen die al een aantal jaren in Nederland wonen, maar ook specialisten die de vluchtelingen kunnen helpen omgaan met psychosociale problemen.	2022 Vaste locatie Onduidelijk of nog in werking is
	Skazka / Buurthuis De Aker	Iedere zaterdag (in april 2022) is er een uitgebreid programma, met onder andere Nederlandse taallessen, informatie over het leven in Nederland, maar ook ontspannende activiteiten zoals schilderen en yoga. En samen eten (Oekraïense traditionele gerechten) is heel belangrijk.	1-4-2022 Vaste locatie Niet meer in werking
Amsterdam (Sloterdijk)	Lycka buurtkamer / DobroDiy	Vluchtelingenwerk biedt gratis taallessen aan Oekraïners die Nederlands willen leren elke maandagavond in de Buurtkamer. Het is een plek voor kinderen om te spelen en er is psychische hulp voor volwassenen.	1-2-2022 Vaste locatie Onduidelijk of nog in werking is
Assen	Het ‘Oekraïne Café	In Assen start op 19 april het ‘Oekraïne Café’. Een mogelijkheid voor Oekraïners in Assen en omgeving om elkaar te ontmoeten in een rustige ruimte met alle faciliteiten. Het ‘Oekraïne Café’ is een initiatief van de Odd Fellows in Assen. In het gebouw van de Odd Fellows kunnen de mensen uit de Oekraïne rustig bijpraten.	1-4-2022 Vaste locatie Onduidelijk of nog in werking is
Barendrecht	Oekraïense social hub	De huiskamer is een plek waar Oekraïense vluchtelingen elkaar kunnen ontmoeten, maatschappelijke vragen kunnen stellen en deel kunnen nemen aan activiteiten die bijdragen aan hun integratie in Barendrecht.	1-3-2024 Vaste locatie Onduidelijk of nog in werking is

Plaats	Naam	Doel en activiteiten	Oprichting en locatie
Doetinchem	Oekraïense huiskamer	Sinds maart 2022 bestaat de Oekraïense huiskamer in de Driekoningenkapel te Doetinchem. Ruim 250 Oekraïners die in en rondom Doetinchem wonen komen langs voor een kop koffie of met een hulpvraag. Wekelijks hebben we drie inloop spreekuren en staan vrijwilligers en tolken klaar om te helpen. Elke maandag heeft Laborijn een spreekuur voor werk en leefgeld en alles wat daarbij hoort. De vragen lopen uiteen van belastingaangifte tot aan psychische nood. Door onze sterke organisatie, mede dankzij de Doetinchemse Uitdaging, hebben we inmiddels	1-3-2022
	- De Doetinchemse	antwoorden op alle vragen die langs komen. Het is voor de Oekraïense	Vaste locatie
	Uitdaging	gemeenschap een veilige plek waar je je vrij voelt om te praten en te vragen.	In werking
Eindhoven	Ukrainians in	Verstrekken van humanitaire hulp, helpen van gemeente met vluchtelingenopvang, ondersteunen van Oekraïense gemeenschap in Eindhoven, promoten van	November 2022
	Eindhoven	Oekraïne en de Oekraïense cultuur in Nederland.	Wisselende locatie In werking
Franeker	Cultureel centrum De	De Mouterij organiseert iedere zondag een Ontmoetingsdag voor Oekraïense vluchtelingen en hun gastgezinnen uit de regio Franeker, Harlingen e.o. Op deze dag kunnen deze ontheemde mensen elkaar ontmoeten, ervaringen uitwisselen en elkaar moed inspreken. Door Soup & Zo wordt hun een lunch aangeboden in de	1-3-2022
	Mouterij	Koornbeurs en er zal iedere keer een dagprogramma worden opgesteld met gasten, muziek etc.	Vaste locatie Onduidelijk of nog in werking is
Gemert	Gimmert Ontmoet	De organisatoren willen nu een plek creëren voor alle nationaliteiten. Gewoon samen iets doen aan ontmoeten en verbinden. Het betekent dat vanaf het nieuwe jaar activiteiten worden georganiseerd voor alle inwoners van Gemert-Bakel. Eens per maand komt er een ontmoetingsavond in de Kapel van Nazareth, die	April 2022 tot januari 2024
	Café	opgeluisterd wordt met muziek, een hapje en een drankje. Iedereen, van jong tot oud, is daar welkom.	Vaste locatie Niet meer in werking
Haarlem	Haarlem4Ukraine	Onze diensten en activiteiten zijn gericht op het bereiken van drie dingen: 1) Oekraïense vluchtelingen helpen die momenteel in Haarlem wonen, 2) Nederlandse en buitenlandse inwoners van Haarlem samenbrengen met de Oekraïense gemeenschap, om een positieve gedeelde ervaring te creëren, 3) Levensreddende medische apparatuur leveren aan artsen in de Oekraïense stad Dnipro	Maart 2022
			Wisselende locatie In werking
Haarlem	RASOM	Op 25 februari is Anna Roelofs-Ivanchenko in Haarlem een grootschalige inzamelingsactie voor Oekraïne begonnen. Dit werd een groot succes en inmiddels heeft Rasom een team betrokken vrijwilligers die is opgezet om de actie in goede banen te leiden. In een groot pand aan de Gierstraat 5 komen drie dagen per week Oekraïense vluchtelingen bij elkaar voor een praatje, kom soep, producten, kleding en psychologische hulp. Bovendien blijft Rasom regelmatig humanitaire goederen sturen naar Oekraïne. De dozen met de humanitaire hulp worden met vrachtwagens naar Polen gebracht en daar vandaan verzonden naar Oekraïne. Het team heeft hele korte lijntjes met de chauffeurs en vele andere connecties in het gebied.	25-2-2024
			Vaste locatie In werking
Haren	Stichting de Sociale	Lokale activiteiten (bijv. taallessen, yoga, dansles voor kinderen) met oorlogsvluchtelingen en ontheemden, stimuleren van integratie en culturele uitwisseling in NL, verzamelen van goederen en middelen voor Oekraïense of	1-1-2024
	Brigade	hulpbehoevende mensen in NL, blijvend aandacht vragen voor humanitaire	Geen vaste locatie In werking

Plaats	Naam	Doel en activiteiten	Oprichting en locatie
		situatie in oorlogsgebieden, bieden van moreel support aan mensen in oorlogsgebieden, dit alles in nauwe samenwerking met lokale en nationale partners in Nederland en Oekraïne.	
Maastricht	Ukrainian House	Het behoud van de nationale identiteit; Het verenigen van Oekraïners; Het creëren van een ecosysteem dat hen helpt zich aan te passen aan hun nieuwe omgeving; Het promoten van Oekraïense tradities en het voeren van culturele dialogen met Nederlanders; Het verdedigen van de democratische waarden en belangen van Oekraïne. Informatieondersteuning; Taalcursussen; Culturele evenementen; Educatieve programma's; Buurtbijeenkomsten; Interculturele projecten.	Zomer 2022 Vaste locatie In werking
Maurik	De Sterappel	Een ontmoetingsplek. Zowel jongeren als de Oekraïense bewoners van de opvanglocatie kunnen hier terecht voor een drankje, bijpraten en andere activiteiten.	1-4-2023 Vaste locatie Onduidelijk of nog in werking is
Medemblik	Het Trefpunt	Zowel Oekraïners als bewoners van de aanleunwoningen ontmoeten elkaar hier voor een kopje koffie, een spelletje, om huiswerk te maken of om te spelen. De taallessen vinden hier plaats, de lokale kaartclub en de biljartvereniging komen er wekelijks samen en het koor oefent er. Zo is het Trefpunt een ontmoetingsplek geworden voor verschillende bewoners en inwoners. In beide opvanglocaties wordt Nederlandse en Engelse taallessen aangeboden. Er zijn daarnaast ook vrijwilligers die klusjes doen, bewoners begeleiden en hen helpen wegwijs te worden in onze maatschappij.	1-3-2022 Vaste locatie Onduidelijk of nog in werking is
Nijmegen	Nijmegen4Ukraine	Eerste aanspreekpunt voor evenementen ter ondersteuning van Oekraïners in Nijmegen. Maandelijks demonstraties, verzorgen van informatiemateriaal, culturele evenementen. Medeorganisator van de Vyshyvanka-dagen, Paasvieringen en het culturele festival 'Ontdek Oekraïne'. Samenwerking met de Oekraïense school 'Volja Oekraïne'. Doel: nuances aanbrengen in de Oekraïense identiteit en het Russische imperialisme voor een breder publiek, mensen helpen de oorzaken van de Russische oorlog te begrijpen en waarom Oekraïners zich verzetten. En dat mensen begrijpen dat de oorlog de veiligheid en democratie in Europa aantast.	Februari 2022 Wisselende locatie In werking
Noordoostpolder	Vrouwencentrum NOP	Vanuit het vrouwencentrum NOP hebben we verschillende extra activiteiten opgezet voor de vrouwen uit Oekraïne. O.a. beautyavond. Naast ons reguliere programma waar veel vrouwen uit andere culturen al aan meedoen, hebben wij voor de vluchtelingen extra taallessen opgezet en koppelen we ze aan taalmaatjes.	2022 Vaste locatie In werking
Purmerend	HATYNKA	HATYNKA is een ontmoetingsplek voor vluchtelingen uit Oekraïne, een plek/huiskamer waar zij kunnen verbinden. Het is een nieuw initiatief van samenwerking van Vluchtelingenwerk, stichting Present en Apostolisch Genootschap. In HATYNKA kunnen zij zich vrij voelen, opladen, verder ontwikkelen en meer informatie krijgen over het samenleven in Nederland. Bijvoorbeeld een praatje maken onder het genot van koffie of thee en taal oefenen. Of muziek spelen en luisteren, meedoen aan activiteiten, het taalcafé en verschillende workshops. Alles met als doel samen zijn.	1-5-2023 Vaste locatie In werking
Rotterdam (Charlois)	Oekraïens Huis	Het Oekraïens Huis is een locatie waar alle vluchtelingen uit Oekraïne terecht kunnen met ondersteuningsvragen op het gebied van gezondheid, werk en	1-5-2022 Vaste locatie

Plaats	Naam	Doel en activiteiten	Oprichting en locatie
		ontmoeting. Het is een toegankelijke plek in de wijk waar bezoekers gratis kunnen eten en drinken of kleding ophalen. Een plek waar mensen elkaar ontmoeten en kinderen onbezorgd kunnen spelen. Ook kun je in het Oekraïens Huis deelnemen aan verschillende activiteiten. Denk aan ontspannende workshops en leerzame taalcurssussen (Engels/Nederlands).	In werking
Sittard	Blaauw Gele Huiskamer	De Blaauw Gele Huiskamer is ondergebracht in de voormalige mavo Land van Gulick en is een plek waar inwoners van onze gemeente en vluchtelingen uit Oekraïne elkaar kunnen ontmoeten. Het is de bedoeling om er wekelijks huiskameractiviteiten te organiseren.	7-5-2022 Vaste locatie Onduidelijk of nog in werking is
	Vital'nya (heet nu Ukrainian)	Vital'nya, letterlijk huiskamer in het Oekraïens, komen wij, gevlucht voor agressie en gevaar sinds 1 april 2022 samen. Wij helpen elkaar met veel steun van Utrechtse vrijwilligers. In onze huiskamer kun je op adem komen, hoop, blijdschap en verdriet delen, taallessen geven en volgen (en kinderen tijdens lessen onder begeleiding kunnen spelen), deelnemen aan masterclasses & workshops of zelf deze voor anderen organiseren. We werken samen aan onze mentale vitaliteit met bijeenkomsten en we genieten samen met Utrechters van onze prachtige Oekraïense cultuur. We organiseren humanitaire hulp voor door oorlog getroffen regio's in Oekraïne. En we steunen onze Oekraïense verdedigers én Oekraïense veteranen die in Nederland herstellen.	1-4-2022 Vaste locatie In werking, per 1 november 2025 verhuisd naar een nieuwe locatie in Utrecht.
Utrecht	House Vital'nya)		
	Stichting Spoetnik	Stichting Spoetnik is een humanitaire organisatie die hulp brengt en projecten doet in Oekraïne. Zij doet haar werk voornamelijk in samenwerking met Oekraïense organisaties ter plaatste. Mrija is een tijdelijke wijk in de gemeente Vlaardingen waar 1.000 Oekraïense mensen die gevlucht zijn voor de oorlog in hun land (van 2023) tot uiterlijk medio 2026 kunnen wonen.	Sinds 1993 Vaste locatie In werking
Vlaardingen	Stichting Spoetnik		
	Stichting Oekraïense club	We proberen aan zoveel mogelijk mensen over onze ongelooflijke Oekraïense cultuur, die door de duizenden jaren heen gevormd was, te vertellen. We organiseren projecten en masterclasses, waarbij maximaal van Oekraïense cultuur wordt uitgelicht en verschillende technieken, volgens oude tradities, worden uitgeoefend. We spreken met elkaar Oekraïens en organiseren Oekraïense taallessen voor iedereen. We zamelen humanitaire hulp en geld in en kopen alles wat nodig is om de levens van Oekraïense verdedigers te beschermen en te behouden. Er is een Oekraïense bibliotheek in Zaandam geopend. Op 9 september 2023 is de Oekraïense weekenschool voor kinderen geopend.	14-5-2022 Wisselende locatie In werking
Zaandam	Stichting Oekraïense club		
	Stichting 'Slava i Volya'	Stichting "Slava i Volya" bevordert de ontwikkeling van de Oekraïense gemeenschap in Zwolle en omgeving, het bewustzijn over Oekraïne vergroot en humanitaire hulp aan Oekraïne verleent. Het doel van het initiatief is: het verenigen en vertegenwoordigen van Oekraïners die in Zwolle en omgeving wonen; het behouden van de verworvenheden van de Oekraïense cultuur, het verspreiden van kennis over Oekraïne; het ontplooiën van liefdadigheidsactiviteiten; het vergemakkelijken van de integratie van ontheemde Oekraïners in de Nederlandse samenleving; het tot stand brengen en onderhouden van interculturele en zakelijke relaties tussen Oekraïne en Nederland.	21-1-2024 Eerst wisselende locaties, nu gevestigd in een pand tegenover het station. In werking
Zwolle	Stichting 'Slava i Volya'		

A.7 Selectie Oekraïense social hubs voor casestudies

- **Rotterdam:** een grote sociale hub, gelegen in het westen van Nederland, heeft een breed pallet aan activiteiten, variërend van workshops, taalcursussen en gratis maaltijden tot ondersteuning bij allerlei hulpvragen (gezondheid, werk en ontmoeting). Er is sprake van relatief grote betrokkenheid van de gemeente en een betaalde Oekraïense manager. Wat betreft organisatiestructuur lijkt de Oekraïense huiskamer een van de meest geprofessionaliseerde hubs in Nederland te zijn.
- **Doetinchem:** gelegen in het oosten van Nederland, in een middelgrote gemeente (ca. 60.000 inwoners). De Doetinchemse Uitdaging, een verbindingsmakelaar tussen ondernemers en maatschappelijke initiatieven, heeft aan de wieg gestaan van de Oekraïense social hub in de Driekoningenkapel (beschikbaar gesteld door de kerk). Sterk ingebed in de lokale samenleving, verbinding met een dertigtal lokale organisaties en instanties. Inmiddels is een stichting opgericht (Platform Ondersteuning Nieuwe Doetinchemmers!) die vluchtelingen individueel en collectief ondersteunt bij vraagstukken op het gebied van werk, leven, gezin etc. De stichting treedt op als gesprekspartner van instanties en coördineert de inzet van vrijwilligers en activiteiten. De stichting krijgt een subsidie van de gemeente Doetinchem en ontvangt donaties van particulieren, bedrijven en organisaties.
- **Eindhoven:** gelegen in het zuiden van Nederland, beschikt over wisselende fysieke locaties (in tegenstelling tot Rotterdam, Doetinchem en sinds kort Zwolle). Interessant is om na te gaan wat dit doet met het creëren van gemeenschapsgevoel, organiseren van activiteiten en het bereik van verschillende doelgroepen. Een van de doelstellingen is, naast het ondersteunen van de Oekraïense gemeenschap in Eindhoven, 'het helpen van de Eindhovense gemeente met vluchtelingenopvang'. Het ondersteunen van de gemeente bij haar maatschappelijke opgave hebben we als doelstelling niet zo expliciet bij andere hubs gezien. Verder liggen er mogelijk spanningen/gevoeligheden tussen twee diaspora-groepen.
- **Zwolle:** richt zich nadrukkelijk op alle Oekraïense ontheemden én de inwoners van Zwolle en omgeving (regio Noord). De doelstellingen zijn breed, o.a. bewustzijns- en kennisvergroting over Oekraïne, belangenbehartiging van Oekraïners, behoud van de Oekraïense culturele identiteit en het bevorderen van interculturele en zakelijke relaties tussen Oekraïne en Nederland. Het lijkt qua scope dus breder te zijn dan de andere drie social hubs. Goede samenwerking tussen oude en nieuwe diaspora. De social hub wordt uitsluitend gerund door vrijwilligers. Daarnaast beschikt deze social hub sinds kort over een vaste locatie, na een tijd alleen op wisselende locaties actief te zijn geweest. Interessant is om na te gaan wat hiervan de redenen zijn geweest en wat de eventuele effecten zijn op de organisatie(structuur).

A.8 Overzicht deelnemers focusgroepen social hubs

Social hub	Geslacht	Leeftijd
Doetinchem	M	67
Doetinchem	V	41
Doetinchem	V	75
Doetinchem	V	36
Doetinchem	M	48
Doetinchem	V	40
Doetinchem	V	34
Eindhoven	V	57
Eindhoven	V	32
Eindhoven	V	44
Eindhoven	V	18
Eindhoven	V	48
Rotterdam	V	53
Rotterdam	V	57
Rotterdam	V	43
Rotterdam	V	40
Rotterdam	V	44
Rotterdam	M	53
Zwolle	V	36
Zwolle	V	45
Zwolle	V	67
Zwolle	M	42

A.9 Gespreksleidraad verdiepende interviews actieve betrokkenen bij social hub

De gespreksleidraad is ook vertaald naar het Engels.

Het doel van deze gesprekken is om meer inzicht te verkrijgen in de achtergrond en motivatie van de actieve betrokkenen bij de social hub, de organisatiestructuur en financiering, de specifieke doelgroepen die zij trachten te bereiken, en de concrete activiteiten die zij organiseren om deze doelstellingen te bewerkstelligen. We stellen tevens vragen die ons helpen om de lacunes vanuit de (aanvullende) documentstudie op te vullen.

In opdracht van het WODC

Juni 2025, definitief

Totale gespreksduur: 60 minuten

Vorm: Online (MS Teams)

Welkom

(5 min.)

- Interviewer stelt zichzelf en collega-interviewer/notulist voor.
- Informeren over doel onderzoek.
- Uitleg opzet gesprek (duur van gesprek, opname): *duurt ongeveer 1 uur, met uw toestemming nemen we het op.*
- Benadruk vertrouwelijkheid: de opname is alleen voor intern gebruik Ipsos I&O. **Citaten gebruiken, zonder naam en toenaam.**
- Als u ergens geen antwoord op wilt geven, dan kunt u dat aangeven.
- U krijgt na afloop het gespreksverslag toegestuurd. Deze kunt u desgewenst corrigeren op feitelijke onjuistheden.

Introductie

(5 min.)

- Zou u kort wat over uzelf willen vertellen? (naam, achtergrond, relatie met Oekraïne)?
- Op welke manier bent u zelf betrokken bij de Oekraïense social hub?
  - Hoe bent u betrokken geraakt bij de social hub?
  - Wat zijn uw werkzaamheden? Is dit in de afgelopen tijd veranderd?

A. Huidige opzet Oekraïense social hubs

(± 15 min.)

- Waar hebben – in uw ervaring – Oekraïners vooral behoefte aan als zij nieuwkomer zijn?
  - Hoe voelen de Oekraïense ontheemden zich op dit moment in de Nederlandse samenleving? Is dit sinds de invasie van Oekraïne in 2022 veranderd? Waar komt dat door?
- Hoe is de Oekraïense social hub, waar u betrokken bij bent, ontstaan?
  - Wie heeft het initiatief genomen? (Check: *nieuwe / oude diaspora*)
    - *Indien initiatiefnemer: waarom ben je met de social hub begonnen?*
  - Wat is de rol van de Nederlandse overheid? (Check: *faciliterende, financieel*)
  - Wat is de rol van de vrijwilligers?
  - Hoe ziet de financiering eruit?
- Wat zijn de doelstellingen van de social hub?
  - In hoeverre zijn deze doelstellingen haalbaar en behaald?
  - Hoe meten jullie de doelstellingen?
- Wat is de waarde van een Oekraïense social hub?
  - Voor wie is een social hub bedoeld? Waarom? (Check: *Oekraïense ontheemden, de oude(re) diaspora, andere nieuwkomers en andere inwoners van Nederland*)
  - *INT specifiek voor Eindhoven waar twee diasporagroepen actief zijn:* Hoe gaan de verschillende groepen met elkaar om (check: namen van de verschillende diaspora's)? Waar komt dat door?

B. Reflectie op de huidige praktijk van Oekraïense social hubs (± 10 min.)

- Hoe zou u de sfeer omschrijven in de social hub?
  - Door wat kan de sfeer soms veranderen? (*denk aan: nieuws uit Oekraïne, uitspraken Nederlandse overheid, internationale ontwikkelingen, onderlinge spanningen tussen bezoekers, uitzichtloosheid, verlenging Tijdelijke Richtlijn Oekraïense ontheemden*)
- Welke activiteiten worden er georganiseerd?
  - Hoe zijn die activiteiten tot stand gekomen? Door wie worden de activiteiten georganiseerd?
  - Hoe zien deze activiteiten er in de praktijk uit? Zijn er/is er bijvoorbeeld:
    - taallessen [en zo ja; in welke taal];
    - informatiebijeenkomsten over bepaalde onderwerpen (*denk aan werk, gezondheidsvoorzieningen*);
    - culturele activiteiten die de uitwisseling tussen Oekraïners en Nederlanders moeten versterken (*denk aan kookworkshops, sport, film- of muziekkavonden*);
    - psychologische hulp;
    - ondersteuning bij praktische zaken.
    - sociale activiteiten (*denk aan sport- en spel, workshops, evenementen*)
    - inzamelingsacties voor Oekraïne
    - activiteiten gericht op het uitdragen van de Oekraïense identiteit (*denk aan demonstraties*)
  - In hoeverre zijn de activiteiten veranderd door de tijd heen (van de opening tot nu)? Wat heeft u hiervan geleerd?
  - Welke activiteiten werken goed en welke minder goed? Welke missen?
- Wie zijn de bezoekers van de social hub? (*denk aan geslacht, leeftijd, woon-/werksituatie, herkomstgebied uit Oekraïne*)
  - Wie worden er minder goed/niet bereikt? Waar ligt dat aan?
  - Houden jullie bij wie er komen? Hoe 'meten' jullie het bereik? *Bijvoorbeeld tijdens activiteiten.*
  - In hoeverre zijn er verschillen in het type bezoekers door de tijd heen (van de opening tot nu)? Waar komt dat door?
  - In hoeverre hebben de bezoekers invloed op de activiteiten die worden georganiseerd?
  - Hoe makkelijk / moeilijk is het om activiteiten te organiseren die de bezoekers aanspreken?
- Hoe beoordelen de bezoekers de Oekraïense social hub in uw ogen? Waar merkt u dat aan?
- Wat weet u over andere Oekraïense social hubs in Nederland?
  - Welke verschillen zijn er in de opzet en doelstelling? Wat zijn de implicaties hiervan voor het functioneren en de reikwijdte van de hubs (het bereiken van de doelgroep)?

C. Reflectie op bijdrage aan participatie, zelfredzaamheid en eventuele terugkeer. (± 10 min.)

- Hoe zou u 'maatschappelijke participatie van de Oekraïense ontheemden' omschrijven in uw eigen woorden?
  - In hoeverre dragen de activiteiten van de Oekraïense social hub bij aan de participatie van Oekraïense ontheemden? In welke zin?
  - Waar lopen Oekraïense ontheemden tegenaan als het gaat om maatschappelijke participatie? Welke rol speelt de social hub daarin?
  - In hoeverre bevordert de social hub het contact tussen Oekraïense ontheemden onderling? En tussen Oekraïense ontheemden en Nederlanders?
  - In hoeverre zijn er mogelijkheden ontstaan voor Oekraïense ontheemden om deel te nemen aan de Nederlandse samenleving (vb. vrijwilligerswerk, sport, cultuur)? Heeft u daar een voorbeeld van?
  - Welke andere partijen / organisatie hebben invloed op de participatie van Oekraïense ontheemden?
- Hoe zou u 'zelfredzaamheid van de Oekraïense ontheemden' omschrijven in uw eigen woorden?

- Hoe zelfredzaam zijn de Oekraïense bezoekers van de social hub volgens u?
  - In hoeverre heeft de Oekraïense social hub invloed op de zelfredzaamheid? In welke zin?
  - Waar lopen Oekraïense ontheemden tegenaan als het gaat om zelfredzaamheid? Welke rol speelt de social hub daarin?
  - Welke andere partijen / organisatie hebben invloed op de zelfredzaamheid van Oekraïense ontheemden?
- In hoeverre speelt 'de eventuele vrijwillige terugkeer naar Oekraïne' een rol in de social hub?
    - Hoe staan de Oekraïense ontheemden tegenover een eventuele terugkeer naar Oekraïne? Welke uitdagingen zien zij?
    - Op welke manier komt de eventuele terugkeer ter sprake? Bij wie wel/niet? Wanneer?
    - Vindt u dat uw social hub een rol heeft in de ondersteuning bij de terugkeer naar Oekraïne als dit aan de orde is? Waarom wel of niet?
      - Zo ja, op welke manier wordt er in de social hub aandacht besteed aan de eventuele terugkeer?
      - Welke ondersteuning biedt de social hub bij de voorbereiding op een eventuele terugkeer? Heeft u daar een voorbeeld van?

INT: In sommige landen (die veel Oekraïense ontheemden opvangen, zoals Duitsland) worden momenteel in samenwerking met Oekraïne 'unity hubs' ontwikkeld die – naast de bestaande social hubs en activiteiten – als contactpunt fungeren voor Oekraïense vluchtelingen waar de nadruk ligt op het geven van advies over vrijwillige terugkeer naar Oekraïne en bijdragen aan de wederopbouw van het land. Rotterdam en Zwolle zijn hierover in gesprek met J&V.

- In hoeverre bent u bekend met deze 'unity hubs'?
- In hoeverre zijn deze unity hub voor Nederland een toevoeging?
- Hoe zou uw social hub een rol kunnen spelen in het advies over vrijwillige terugkeer?
  - Wat is daarvoor belangrijk / nodig?

A. Toekomst

(5 min.)

- Wat is in uw ogen de 'best practice' van de social hub? Welke randvoorwaarden zijn hierbij het belangrijkste? *Denk aan: vaste locatie, vaste manager met ervaring etc.*
- Waar loopt u met de social hub weleens tegenaan? Wat zijn de knelpunten?
- Waar heeft u en de social hub behoefte aan op dit moment? *(Denk aan: administratieve ondersteuning, meer vrijwilligers, meer geld, meer bezoekers, meer erkenning, diversere activiteiten)*
- Stel geld en andere middelen spelen geen rol, wat zou u dan willen veranderen aan de social hub?
- Hoe ziet u de toekomst van social hubs in Nederland?
  - Hoe zien Oekraïense ontheemden hun toekomst in Nederland?
  - Hoe ziet u de samenwerking tussen de social hubs?
  - Wat is hierin de rol van de Nederlandse overheid? En van de Oekraïense overheid?

Afsluiting

(5 min.)

- Dank gesprekspartner.
- Procedure: gesprek wordt uitgewerkt en aan u gemaild. U mag aanvullingen/commentaar geven.
- Verwachte afronding van het onderzoek: oktober 2025. Het rapport wordt na goedkeuring van het WODC online gepubliceerd (openbaar toegankelijk).
- Eventueel afspraken over het delen van publicaties/bronnen.

A.10 Gespreksleidraad focusgroepen bezoekers Oekraïense social hubs

De gespreksleidraad is ook vertaald naar het Engels en Oekraïens.

Het doel van de groeps gesprekken om inzicht te krijgen in hoe bezoekers de activiteiten ervaren, welke betekenis zij hieraan hechten en in hoeverre zij deze als behulpzaam beschouwen in hun leven in Nederland.

Huiswerkopdracht

Opdracht: Maak twee foto's (met een telefoon of camera) en neem een fotoprint of digitaal via telefoon/een USB-stick naar het groeps gesprek op [datum, tijd, locatie]. Tijdens het gesprek gaan we met elkaar over de foto's praten.

1. Maak een foto van een activiteit waar u regelmatig aan meedoet of waar u bij bent [in de Oekraïense social hub / georganiseerd door de Oekraïense social hub]. Bijvoorbeeld: het drinken van een kop koffie, een taalles, een informatiebijeenkomst, een culturele activiteit of een inzamelingsactie.
2. Maak een foto van een plek/situatie/voorbeeld waar de Oekraïense social hub bijzondere invloed (dit kan positief of negatief zijn) voor u persoonlijk op heeft/heeft gehad. Dus iets wat u bent gaan doen via de social hub of wat de social hub mogelijk heeft gemaakt. Dit kan bijvoorbeeld een foto op uw werk zijn, of met iemand die u ontmoet heeft via de social hub of van iets wat u geleerd heeft van de social hub (taal, Nederlandse formulieren invullen).

Belangrijk voor de foto:

- Maak een scherpe foto; horizontaal en verticaal is allebei goed.
- Zoom in op het onderdeel dat belangrijk is voor u.
- Privacy: maak geen foto's waar gezichten van andere personen zichtbaar zijn (of anonimiseer deze). Een foto van uzelf (selfie) kan wel als u dat wilt.
- Geef op de foto aan of het foto 1 of foto 2 is.

Een voorbeeld van een activiteit, samen koffie drinken (Foto 1):

Een voorbeeld van een plek/situatie/voorbeeld, een taalles (Foto 2):

Heeft u vragen? Stuur een mail naar: Roos Thijssen (onderzoeker Ipsos I&O) roos.thijssen@ipsos.com of naar [contact social hub].

In opdracht van het WODC

Juni 2025, definitief

Totale gespreksduur: 120 minuten

Vorm: Op locatie

Welkom

(± 10 min.)

- Moderator stelt zichzelf en collega's (onderzoeker Ipsos I&O) voor.
- Informeren over **doel onderzoek**: we gaan het vandaag hebben over jullie ervaringen in de social hub [gebruik de naam van de locatie*]. Het is niet bedoeld als evaluatie van de coördinatoren/vrijwilligers, maar om te horen wat jullie van de activiteiten vinden en waar jullie behoefte aan hebben. We spreken met bezoekers van vier verschillende social hubs in Nederland: Zwolle, Rotterdam, Eindhoven en Doetinchem.
- **Opdrachtgever**: het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC) en het ministerie van Justitie en Veiligheid.
- Uitleg **opzet** gesprek: het gesprek duurt ongeveer 2 uur, als u tussentijds naar het toilet moet, kunt u dat aangeven. Het is een groepsgesprek, dus u kunt op elkaar reageren. Maar laat elkaar uitpraten en respecteer elkaars reacties.
- Benadruk **vertrouwelijkheid**: we nemen het gesprek op, u heeft daar zojuist een informed consent voor ondertekend. De opnames zijn alleen voor intern gebruik en we verwijderen ze weer na afloop van het onderzoek.
- Benadruk **anonimiteit**: U bent volledig anoniem in ons onderzoek. We maken na afloop van de gesprekken een rapport. Als we citaten gebruiken, altijd zonder naam en toenaam.
- Benadruk onderzoek heeft **geen persoonlijke gevolgen**: Als u ergens geen antwoord op wilt geven, dan kunt u dat aangeven. Uw antwoorden hebben geen consequenties voor uw verblijf in Nederland en ook niet voor de social hub.
- We nodigen u uit om zo open en vrijuit mogelijk te spreken.
- **Time management**: We willen graag verschillende onderwerpen bespreken en horen graag al jullie gedachten daarover. Vanwege van de beperkte tijd, zal ik jullie soms vragen om je verhaal af te ronden. Dat is niet persoonlijk bedoeld, want jullie reacties zijn heel waardevol.
- U krijgt na afloop van het gesprek een **vergoeding** van 50 euro (een Bol.com-bon).
- Heeft u tot zover vragen? Vragen over de onderzoeksopzet vertalen voor aanwezige onderzoeker Ipsos I&O.

*Social hubs:

- *Ukrainian House in Rotterdam / Український дім в Роттердамі*
- *Slava i Volya in Zwolle / Слава і воля у Зволле*
- *De Driekoningenkapel in Doetinchem / Каплиця Трьох Королів у Дутінхемі*
- *Stichting Oekraïners in Eindhoven / Фонд Українців в Еїндговені*

Introductie

(± 20 min.)

- Zou u kort wat over uzelf willen vertellen? (naam, leeftijd, achtergrond, woonsituatie gastgezin/opvangcentrum)?
- Hoe bent u in contact gekomen met deze social hub [gebruik naam van de locatie]? Hoe wist u van het bestaan van deze social hub? Wanneer was dat ongeveer?
  - Waarom bent u naar de social hub gekomen? Waar had u behoefte aan?
  - Waarom komt u nog steeds naar de social hub? Waar heeft u nu (meer) behoefte aan?
  - Wat betekent de social hub voor u?
  - Hoe zou u de sfeer omschrijven in de social hub? *Moderator: check op onderlinge spanningen, invloed van internationale ontwikkelingen*

A. Ervaringen activiteiten

(± 35 min.)

Moderator legt alle foto's 1 (activiteit) van iedereen op tafel. Via USB-stick, op laptop laten zien. Geen foto's meegenomen? Vraag dan de respondent om een activiteit te omschrijven.

Bespreken foto 1: activiteit

- Wat valt u op aan alle verschillende foto's?
- Welke activiteit heeft u zelf gefotografeerd? Waarom heeft u hiervoor gekozen?
- Welk gevoel roept de foto bij u op? *Moderator: check bij andere deelnemers of het herkenbaar is.*
- Hoe vaak doet u mee aan deze activiteit? En de anderen?
- Hoe belangrijk is deze activiteit voor u? *Moderator: check bij andere deelnemers of het herkenbaar is.*

Activiteiten algemeen

- Welke activiteiten* die georganiseerd worden in de social hub bezoekt u regelmatig? Waarom?
  - En welke activiteiten bezoekt u niet? Waarom niet?
- Wat vindt u sterke punten aan het activiteitenaanbod?
  - En wat vindt u minder sterke punten? Zijn er dingen die u mist?
- In hoeverre heeft u zelf weleens een activiteit bedacht en/of georganiseerd? Hoe ging dat?
- Aan welke activiteiten heeft u in de toekomst behoefte?
- Welke mensen komen er allemaal naar de social hub? Welke mensen misschien niet?
- In hoeverre zijn er voor iedereen activiteiten?
  - Voor welke mensen is er minder aanbod? *Moderator: check op kinderen/jongeren/mannen*

*Ter informatie voor de moderator, dit zijn verschillende activiteiten om te checken of ze er zijn en bezocht worden:

- taallessen [in welke taal?];
- informatiebijeenkomsten over bepaalde onderwerpen (denk aan werk, gezondheidsvoorzieningen);
- culturele activiteiten die de uitwisseling tussen Oekraïners en Nederlanders moeten versterken (denk aan kookworkshops, sport, film- of muziekavonden);
- psychologische hulp;
- ondersteuning bij praktische zaken.
- sociale activiteiten (denk aan sport- en spel, workshops, evenementen)
- inzamelingsacties voor Oekraïne
- activiteiten gericht op het uitdragen van de Oekraïense identiteit (denk aan demonstraties)

B. Betekenis social hub in eigen leven

(± 45 min.)

Moderator legt alle foto's 2 (plek/situatie/voorbeeld) van iedereen op tafel. Via USB-stick, op laptop laten zien. Geen foto's meegenomen? Vraag dan de respondent om een activiteit te omschrijven.

Bespreken foto 2: plek/situatie/voorbeeld met bijzondere persoonlijke invloed

- Wat valt u op aan alle verschillende foto's?
- Welke foto heeft u gemaakt? Waarom heeft u hiervoor gekozen?
- Welk gevoel roept de foto bij u op? *Moderator: check bij andere deelnemers of het herkenbaar is.*
- Hoe belangrijk is deze plek/situatie/voorbeeld voor u? *Moderator: check bij andere deelnemers of het herkenbaar is.*

Maatschappelijke participatie

- Hoe voelt u zich op dit moment in de Nederlandse samenleving?

- Waar komt dat door?
- In hoeverre geven Nederlanders u in het algemeen een welkom gevoel?
- Met wie heeft u – buiten uw familie – allemaal regelmatig contact in Nederland? Bijvoorbeeld: burens, collega's, andere bezoekers van de social hub. *Moderator: vraag door op de verhouding tussen autochtone Nederlanders en Oekraïense ontheemden/diaspora in het netwerk.*
  - Hoe hebt u hen leren kennen?
  - In hoeverre heeft u behoefte aan meer contacten? Met wie? Zou de social hub u daarbij kunnen helpen?
- Hoe makkelijk of moeilijk vindt u het om contact te maken met Nederlanders? Heeft u daar een voorbeeld van?
- Hoe makkelijk of moeilijk vindt u het om contact te maken met andere Oekraïners? Heeft u daar een voorbeeld van?
- Hoe wordt u hierbij geholpen door de social hub/de activiteiten georganiseerd door de social hub? Bijvoorbeeld:
  - Op welke manier helpen de activiteiten van de social hub u om deel te nemen aan de Nederlandse samenleving? Welke nieuwe mogelijkheden zijn ontstaan? *Moderator: check op vrijwilligerswerk, sportclubs, eetclubs.*
  - Op welke manier helpen de activiteiten van de social hub u om contact te maken met Nederlanders?
- Hoe zou de social hub u nog beter kunnen helpen bij het deelnemen aan de Nederlandse samenleving?

Zelfredzaamheid

- In hoeverre heeft u het gevoel dat u in Nederland de dingen kunt doen die u wilt doen, zonder al te veel hulp van anderen?
- In hoeverre zijn er dingen in het dagelijkse leven in Nederland die u lastig vindt? Waar loopt u tegenaan? Geef een voorbeeld.
- Hoe wordt u hierbij geholpen door de social hub/de activiteiten georganiseerd door de social hub? Bijvoorbeeld:
  - Op welke manier helpen de activiteiten van de social hub u om de Nederlandse taal te leren?
  - Op welke manier bent u door de social hub geholpen bij een huis, werk, onderwijs voor uw kind en/of zorg?
- Hoe zou de social hub u nog beter kunnen helpen bij het wonen in Nederland? Kunt u een voorbeeld geven?

Eventuele vrijwillige terugkeer naar Oekraïne

- Hoe is uw relatie met Oekraïne op dit moment? *Moderator: check op contact met familie/vrienden, het nieuws in de gaten houden, eventueel bezig met terugkeren*

Moderator: ik begrijp dat het misschien een ingewikkeld onderwerp is om over te praten. Nogmaals wil ik benadrukken dat uw reacties geen invloed hebben op uw verblijf in Nederland. Maar we zijn benieuwd of het weleens gaat over een eventuele terugkeer naar Oekraïne in de toekomst.

- Denkt u er weleens over na om terug te keren naar Oekraïne? Waarom wel/niet?
- In hoeverre heeft u het weleens met anderen in de social hub over het terugkeren naar Oekraïne?
- Hoe zou de social hub mensen kunnen ondersteunen bij terugkeer naar Oekraïne in de toekomst? *Moderator: check op advies over veiligheid situatie in Oekraïne, voorbereiden op werk in Oekraïne etc.*

C. Toekomst en afsluiting **(± 10 min.)**

- Hoe ziet u de toekomst van de social hub? Wat vindt u heel belangrijk?
- Zijn er nog zaken niet aan bod gekomen in het gesprek waar jullie het graag over zouden willen hebben?

- Bedanken van de groep.
- Verwachte afronding van het onderzoek: eind 2025. Het rapport wordt na goedkeuring van het WODC online gepubliceerd (openbaar toegankelijk), we zullen de social hubs hiervan op de hoogte brengen.
- Uitdelen van tegoedbonnen en ondertekenen formulier met handtekening voor ontvangst.